

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Heikki Kemppainen

Sidosryhmien odotukset tuottajayhteisöjen vastuullisuusraportoinnilta

Laskentatoimen ja rahoituksen
akateeminen yksikkö
Laskentatoimen ja tilintarkastuksen
pro gradu -tutkielma
Laskentatoimen ja tilintarkastuksen
maisteriohjelma

Vaasa 2023

VAASAN YLIOPISTO**Laskentatoimen ja rahoituksen akateeminen yksikkö**

Tekijä:	Heikki Kemppainen	
Tutkielman nimi:	Sidosryhmien odotukset vastuullisuusraportoinnilta :	tuottajayhteisöjen
Tutkinto:	Kauppätieteiden maisteri	
Oppiaine:	Laskentatoimen ja tilintarkastuksen maisteriohjelma	
Työn ohjaaja:	Benita Gullkvist	
Valmistumisvuosi:	2023	Sivumäärä: 101

TIIVISTELMÄ:

Vastuullisuuden merkitys osana yritysten liiketoimintaa on kasvanut huomattavasti viimeisten vuosien aikana. Enää ei riitä, että yritys tuottaa voittoa, vaan liiketoiminnan tulee olla myös ympäristön ja ihmisten kannalta kestävä. Myös vastuullisuusraportoinnin rooli kasvaa jatkuvasti yrityksen legitimiteetin ja sidosryhmien tarpeiden vuoksi. Samalla entistä tarkempi raportointi vaatii yrityksiä ottamaan omat sidosryhmänsä entistä paremmin osaksi vastuullisuusraportointiaan.

Tutkimuksen tavoitteena on saada ymmärrys siitä, miten tuottajayhteisöt voivat omalta osaltaan helpottaa vastuullisuusraportoinnissa tarvittavan tiedon keräämistä etenkin tuottajavastuun osalta. Tutkimuksen aikana selvitetään mitä, milloin ja missä muodossa tuottajayhteisöjen tulisi raportoida vastuullisuuteen liittyviä tietoja. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys perustuu sidosryhmä- ja legitimiteettiteoriaan, joiden kautta analysoidaan ulkopuolisen tahon tuottaman materiaalin käytön mahdollisuuksia kohdeyritysten vastuullisuusraportoinnissa.

Tutkimusaineisto koostuu seitsemästä puolistrukturoidusta teemahaastattelusta. Kaikki haastatellut yritykset kuuluivat sähkö- ja elektroniikkalaitteiden tuottajavastuulainsäädännön sekä joko nykyisen- tai uuden vastuullisuusraportointidirektiivin piiriin. Tutkimus on kvalitatiivinen ja aineisto käsiteltiin litteroinnin jälkeen teemoittelun ja tyypittelyn avulla.

Tutkimuksen tuloksena havaittiin, että tuottajayhteisöt voivat tarjota vastuullisuusraportissa hyödynnettävää materiaalia tuottajille. Merkittävä havainto tutkimuksen kannalta on, että tuottajayhteisöjen tekemälle materiaalille on tuottajien toimesta kysyntää. Tutkimuksen perusteella tarjottavan materiaalin tuli olla helposti käyttäjän muokattavissa, eli varsinaista standardiin perustuvaa vastuullisuusraporttia tuottajayhteisöiltä ei tuottajayhteisön oman toiminnan osalta kaivattu. Tutkimus on ensimmäinen tuottajayhteisöjen vastuullisuusraportointiin liittyvä tutkimus, joten tutkimuksen ansiosta saatiin luotua uutta tutkimustietoa aiheen parista. Samalla työn tilanneet tuottajayhteisöt voivat tutkimuksen pohjalta tehdä omia ratkaisujaan vastuullisuusraportointinsa kehittämiseksi.

AVAINSANAT: Yritysvastuu, Tuottajavastuu, vastuullisuusraportointi, sidosryhmäteoria, kiertotalous

Sisällys

1	Johdanto	6
1.1	Tutkimusongelma	6
1.2	Tutkimuksen tavoitteet ja rajaus	7
1.3	Tutkimuksen rakenne	9
2	Yritysvastuu ja sen osa-alueet	11
2.1	Legitimiteettiteoria	11
2.2	Sidosryhmäteoria	13
2.3	Yritysvastuu	16
2.4	Ympäristövastuu ja päästölaskenta	19
2.5	Tuottajavastuu	21
2.5.1	Tuottajavastuun lähtökohdat	22
2.5.2	Tuottajavastuun tavoitteet	23
2.5.3	Tuottajayhteisöt ja niiden toiminta	26
2.5.4	Sähkö- ja elektroniikkalaitteiden tuottajayhteisöt	29
3	Vastuullisuusraportointi	32
3.1	Vastuullisuusraportti ja raportoinnin viitekehykset	32
3.2	Yritysvastuuraportoinnin laillinen viitekehys	35
3.3	Vastuullisuusraportoinnin yhteys taloudelliseen menestykseen	36
3.4	Tuottajayhteisöjen vastuullisuusraportointi	37
3.5	Sidosryhmien vaikutus vastuullisuusraportointiin	40
4	Menetelmät	43
4.1	Tutkimusmenetelmät	43
4.2	Aineiston keruu	44
4.3	Haastateltavat yritykset	46
4.4	Luotettavuuden arviointi	49
5	Tutkimuksen tulokset	51
5.1	Vastuullisuus	51
5.2	Vastuullisuusraportointi	53

5.3	Ulkopuolinen data	56
5.4	Päästölaskenta	58
5.5	Sidosryhmät	60
5.6	Tuottajavastuun merkitys yrityksen legitimitetin kannalta	64
5.7	Tuottajavastuulainsäädännön tuntemus	67
5.8	Tuottajayhteisöjen tunnettuus	68
5.9	Tuottajayhteisöjen raportointi ja viestintä	70
5.10	Odotukset tuottajayhteisöjen raportoinnilta ja viestinnältä	72
6	Johtopäätökset	77
6.1	Johtopäätökset	77
6.2	Tutkimuksen rajoitukset ja luotettavuus	85
6.3	Tutkimuksen hyöty	86
6.4	Jatkotutkimusehdotukset	86
	Lähteet	88
	Liitteet	100
	Liite 1. Haastattelurunko	100

Kuviot

Kuvio 1 Legitimiteetin ilmentyminen (mukaillen O'Donavan, 2002).	12
Kuvio 2 Tuottajavastuun elementit (mukaillen Lindqvist, 2000).	25
Kuvio 3 Sidosryhmien aiheuttama paine vastuullisuusraportointiin.	79

Taulukot

Taulukko 1. Haastatellut yritykset	48
Taulukko 2 Malli kierrätystietojen raportoimista varten.	80
Taulukko 3 Malli käsittelylaitosten tietojen raportoimiselle.	83

1 Johdanto

Vastuullisen liiketoiminnan merkitys kasvaa jatkuvasti. Osuuspankin (2022) tekemän suuryritystutkimuksen mukaan jopa 69,8 prosenttia suomalaisista yrityksistä olisi valmiita tekemään vastuullisuuteen perustuvia ratkaisuja, jotka heikentävät yrityksen kasvua. Samalla 79,9 prosenttia vastanneista olisi valmiita tekemään päätöksiä, jotka heikentävät yrityksen kannattavuutta, jos yrityksen vastuullisuus paranee päätöksen myötä (OP, 2022, s. 35). Tämä kertoo vahvasti vastuullisuuden merkityksen kasvamisesta.

Samaan aikaan Euroopan Komissio ulottaa vastuullisuusraportoinnin koskemaan yhä useampaa yritystä. Tällä hetkellä vastuullisuusraportin laatii lain velvoittamana noin 11 700 suuryritystä, kun uuden direktiivin astuttua voimaan raportointivelvoite koskee noin 50 000 yritystä EU alueella (Euroopan Komissio, 2021a. s. 11). Käytännössä vastuullisuusraportointia tullaan vaatimaan huomattavasti suuremmalta joukolta yrityksiä, sillä näiden 50 000 yrityksen tulee tuntee myös omien sidosryhmiensä toiminta. Suomen tilintarkastajien mukaan komission uusi asetus koskisi Suomessa välittömästi 600–800 yritystä (Suomen tilintarkastajat, 2022). Välillisistä vaikutuksista ei toistaiseksi ole saatavilla luotettavaa arviota.

1.1 Tutkimusongelma

Jotta vastuullisuudesta voidaan raportoida, yritysten tulee tehdä erilaisia asioita vastuullisuuden eteen. Vastuullisuustyötä voidaan tehdä eri osa-alueilla ja yhtenä alueena vastuullisuuden piirissä on tuottajavastuu. Suomessa tuottajavastuun piiriin kuuluu noin 15 000 yritystä (Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. 2022a). Useassa tapauksessa tuottajayhteisöt vastaavat tuottajavastuuelvoitteista tuottajien puolesta ja vain harva yritys hoitaa tuottajavastuuelvoitteensa itse. Tällaisia tuottajavastuuelvoitteita ovat esimerkiksi tuottajavastuun piirissä olevien tuotteiden jätehuollon järjestäminen, kierrätyksestä ja keräämisestä huolehtiminen ja tiedottaminen. Harva yritys kuitenkaan tuo omassa vastuullisuusraportoinnissaan esille kuuluvansa tuottajayhteisöön. Tämä voi johtua siitä, ettei tuottajavastuuta

todellisuudessa koeta osaksi vastuullisuustyötä, koska se on lakisääteisesti pakollista. Tosiasia kuitenkin on se, että tuottajavastuujärjestelmä edistää kiertotaloutta tuottajien puolesta ja on näin oleellinen osa yritysten vastuullisuustekoja.

Tuottajat tarvitsevat vastuullisuuteen liittyvää tietoa koko tuotantoketjunsä osalta, jotta tuottajilta vaadittava vastuullisuusraportti voidaan tehdä lain vaatimusten mukaisesti. Tuottajayhteisöille taas kertyy jatkuvasti tietoa tuottajavastuun piiriin kuuluvien tuotteiden kierrättämisestä ja käsittelystä. Tuottajayhteisöjen tuottamaa raportointia käytetään toistaiseksi vain vähän tuottajien omassa vastuullisuusraportoinnissa. Syynä tähän voi olla se, ettei tuottajayhteisöjen toimintaa tunneta tai toisaalta se, etteivät tuottajayhteisöt ole onnistuneet tuomaan esille oman työnsä merkitystä osana kiertotalouden edistämistä. Syynä voi olla myös se, ettei tuottajien tarvitsemaa tietoa ole vielä tehty tai sitä ei ole osattu tuottajan toimesta kysyä tuottajayhteisöltä.

Koska vastuullisuusraportoinnin merkitys kasvaa jatkuvasti ja vastuullisuusraportointi koskee jatkossa yhä useampaa yritystä, on tärkeää tutkia, miten vastuullisuusraportissa tarvittavia tietoja voidaan kerätä mahdollisimman helposti eri sidosryhmiltä. Tuottajayhteisöt voivat yhtenä sidosryhmänä auttaa tuottajayhteisöön kuuluvia tuottajia vastuullisuusraporttiin tarvittavan datan keräämisessä tuottajavastuun osalta. Samalla tuottajayhteisöjen tekemä vastuullisuusraportointi voi hyödyttää myös sellaisia yrityksiä, jotka eivät lain velvoittamana joudu tekemään vastuullisuusraporttia, mutta joutuvat toimittamaan yrityksen vastuullisuustietoja esimerkiksi asiakkailleen. Tutkimuksen aihe on ajankohtainen, sillä tuottajayhteisöjen vastuullisuusraportointiin liittyvää tutkimusta ei ole toistaiseksi tehty. Tutkimuksen tilanneet tuottajayhteisöt myös kehittävät tulevaisuudessa omaa vastuullisuusraporttiaan tutkimuksen pohjalta, joten tutkimukselle on todellinen tarve.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja rajaus

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten tuottajat voisivat hyödyntää tuottajayhteisöjen tekemää materiaalia osana omaa vastuullisuusraporttiaan. Samalla

tutkitaan mitä, missä muodossa ja milloin raportointia tulisi tehdä, jotta tuotettu materiaali saataisiin tuottajien toimesta parhaiten käyttöön. Tutkimuksen aihe valittiin siksi, ettei tuottajayhteisöjen nykyisen lainsäädännön puitteissa kuulu tehdä vastuullisuusraporttia. Tuottajayhteisöillä on kuitenkin mahdollisesti saatavilla sellaista vastuullisuuteen liittyvää tietoa, jota tuottajayhteisöihin kuuluvat yritykset voivat omassa vastuullisuusraportoinnissaan hyödyntää, jos näiden yritysten tarpeet tunnettaisiin paremmin. Kiristynvä lainsäädäntö velvoittaa jatkossa yhä useamman yrityksen vastuullisuusraportoinnin piiriin ja samalla vastuullisuuteen liittyviä tietoja tullaan keräämään yhä useammalta sidosryhmältä, myös niiltä, joita virallinen raportointivelvoite ei vielä kosketa.

Tutkimuksen tarkoituksena on toimia keskustelun avaajana tuottajayhteisöjen vastuullisuusraportoinnin kehittämiseksi nimenomaan tuottajia hyödyttävällä tavalla. Tutkimuskysymysten avulla pyritään luomaan kattava kuva siitä, mitä tuottajat odottavat tuottajayhteisöjen tekemältä vastuullisuusraportoinnilta.

Tutkimuksessa käsitellään seuraavia tutkimuskysymyksiä:

1. Miten tuottajat voivat käyttää tuottajayhteisöjen tekemää vastuullisuusraportointia osana omaa vastuullisuusraporttiaan?
2. Mitä, missä muodossa ja milloin sähkö- ja elektroniikkalaitteiden tuottajayhteisöjen tulisi viestiä vastuullisuustyöstään, jotta tuottajat voisivat hyödyntää tuottajayhteisöjen tekemää materiaalia osana tuottajan omaa vastuullisuusraporttia?

Tutkimusaineistona käytettiin puolistrukturoiduilla teemahaastatteluilla kerättyä materiaalia. Kohdeyritysten valinnassa käytettiin erilaisia kriteerejä, joista ensimmäinen oli se, että yritys tekee vastuullisuusraportointia nyt tai lähitulevaisuudessa. Lisäksi yrityksen tuli hoitaa tuottajavastuovelvoitteensa joko yhden tai useamman sähkö- ja

elektroniikkalaitteiden tuottajayhteisön kautta, joina tässä tutkimuksessa pidetään ICT-, SELT-, FLIP-, Recser- ja Akkukierrätys Pb tuottajayhteisöjä. Tutkimuksen ulkopuolelle rajattiin muut, kuin sähkö- ja elektroniikkalaitteiden tuottajavastuuseen liittyvät yritykset, sekä pienet yritykset, joiden ei lain puitteissa odoteta tekevän vastuullisuusraporttia. Kaikki haastattelut toteutettiin etäviestimiä käyttäen. Haastatteluissa käytettiin aina samaa haastattelurunkoa, jonka lisäksi kysymyksiä tarkennettiin kunkin haastattelun edellyttämällä tavalla. Tämän lisäksi materiaalia kerättiin valittujen yritysten vastuullisuusraporteista sekä yrityksen nettisivuilla tai sosiaalisessa mediassa tekemästä vastuullisuusviestinnästä.

1.3 Tutkimuksen rakenne

Tutkimuksen toisessa luvussa käsitellään legitimizeetti- ja sidosryhmäteoriaa, yritysvastuuta, päästölaskentaa ja tuottajavastuuta. Lakisääteisen velvoitteen kohdalla etenkin legitimizeettiteoriolla on suuri merkitys yrityksen olemassaolon edellyttäjänä. Toisessa luvussa käsitellään myös tuottajavastuuseen liittyvät asiat yksityiskohtaisesti ja selkeästi läpi, jotta lukijalle syntyy riittävä ymmärrys tuottajavastuujärjestelmän toiminnasta.

Kolmannessa luvussa käsitellään vastuullisuusraportointia ja siihen liittyvää lainsäädäntöä. Lainsäädännön kohdalla luodaan katsaus myös tuleviin lakimuutoksiin vastuullisuusraportoinnin osalta. Luvun lopussa käsitellään tuottajayhteisöjen vastuullisuusviestintää ja raportointia.

Neljännessä luvussa esitellään tutkimuksen toteutus, aineiston keruu ja tutkimuksen analysoinnissa käytetyt menetelmät. Samassa luvussa esitellään myös haastateltavat yritykset ja tarkastellaan sitä, miten tutkimus on toteutettu.

Viidennessä luvussa esitellään tutkimuksen tulokset. Tuloksia arvioidaan sidosryhmä- ja legitimizeettiteorian kautta. Samalla tutkimuksen tuloksia käydään läpi etenkin tuottajavastuun ja vastuullisuusraportin näkökulmasta. Kuudennessa luvussa esitellään

vastaukset tutkimuskysymyksiin ja esitellään muutama kehitysehdotus, joita hyödyntämällä tuottajayhteisöt voivat parantaa omaa raportointiaan. Tämän jälkeen esitellään jatkotutkimusten aiheet sekä tutkimuksen rajoitukset.

2 Yritysvastuu ja sen osa-alueet

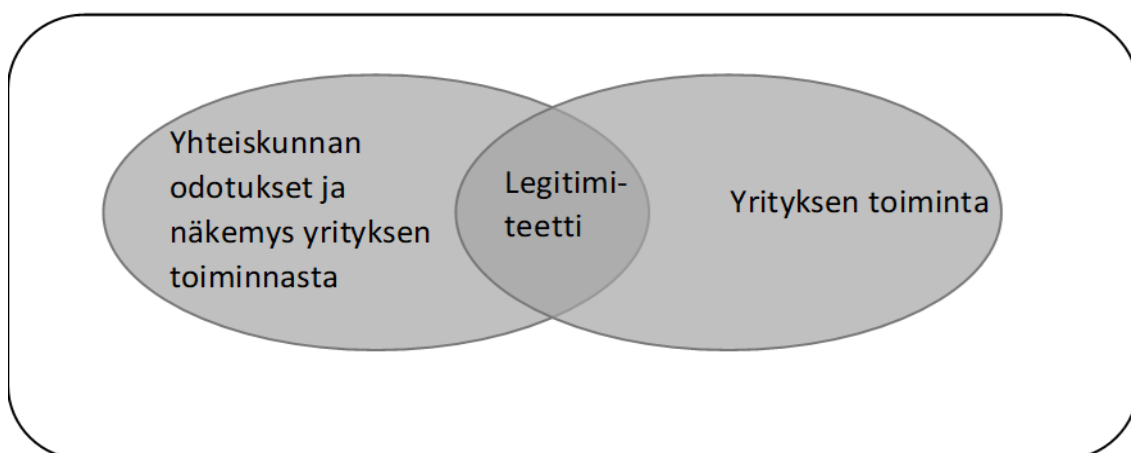
Tässä luvussa käsitellään yritysvastuun merkitystä sidosryhmä ja legitimizeettiteorian kautta. Luvun alussa käsitellään legitimizeettiteoriaa ja sidosryhmäteoriaa. Tämän jälkeen käsitellään yritysvastuuta yleisesti sekä päästölaskentaa. Lopuksi käsitellään tuottajavastuun sekä tuottajayhteisöjen merkitystä osana kiertotaloutta ja vastuullista liiketoimintaa.

2.1 Legitimizeettiteoria

Legitimizeettiteorialla tarkoitetaan yrityksen toiminnan pysymistä yhteiskunnallisten rajojen sisällä (Brown ja Deegan, s. 22). Tällä tarkoitetaan siis sitä, ettei yritys voi toimia vastoin yhteiskunnan joko juridisesti tai moraalisesti asettamia rajoja. Enää yritykselle ei riitä se, että yritys toimii lain mukaan, vaan sen on toimittava myös moraalisesti oikein (Laine ja muut, 2021, s.35; Friedman 2020, s. 11). Laineen ja muiden (2021) mukaan tämä johtuu siitä, ettei kaikkea voi kirjoittaa suoraa lakiin. Toisaalta vastuullisuudelle ole yleispätevää standardia, joten yritykseltä odotettava vastuullisuus on usein riippuvainen kritiikin antajasta (Friedman, 2020, s.13).

Legitimizeettiteorian mukaan yhteiskunnan yrityksestä saaman hyödyn tulee olla suurempi kuin yrityksen yhteiskunnasta saama hyöty (Deegan, 2002, s. 292). Yrityksen tulee siis täyttää yhteiskunnan sille asettamat vaatimukset (Fernando ja Lawrence, 2014, s.153). Toisin sanottuna myös yrityksen tulee olla hyvä kansalainen. O'Donovanin (1999) mukaan yritykset pystyvät esimerkiksi jättämään raportoimatta sellaisia tietoja, joiden he uskovat vaikuttavan yrityksen maineeseen negatiivisesti. O'Donovanin (1999) mukaan yritys tekee päätöksen joidenkin asioiden kertomatta jättämisestä nimenomaan legitimizeetin säilymisen vuoksi. Fernandon ja Lawrencen (2014) mukaan yritykset saattavat toisaalta raportoida tekemisistään tarvittavaa useammin, jos he kokevat sen hyödyttävän yritystä esimerkiksi maineen parantamisessa tai legitimizeetin säilyttämisessä.

Mikäli yritys toimii vastuuttomasti, se voi menettää legitimititeettinsä (Laine ja muut, 2021, s. 37). Yrityksen legitimititeetti perustuu eri sidosryhmien yritykseen kohdistamiin odotuksiin ja näin ollen yrityksen toiminnan ja sidosryhmien odotusten välille voi syntyä kuilu (O'Donavan, 2002, s. 346-347). Tämä kuilu on esitelty kuviossa 1. Kuviossa yhteiskunnan odotuksien ja yrityksen toiminnan yhdessä peittämä alue tarkoittaa legitimititeettiä. Mikäli tämä alue kutistuu, yrityksen legitimititeetti häviää. Tällöin puhutaan legitimititeettikuilusta (O'Donavan, 2002, s. 346-347). Mitä suurempi kuilu on, sitä enemmän yritys kohtaa haasteita sidosryhmiensä kanssa (Deegan ja muut, 2002, s. 320). Liian suuri legitimititeettikuilu voi pahimmassa tapauksessa lopettaa yrityksen toiminnan kokonaan. Mikäli alueet taas olisivat kokonaan päällekkäin, yhteiskunnan odotukset vastaisivat täysin yrityksen toimintaa.

Kuvio 3 Legitimititeetin ilmentyminen (mukaillen O'Donavan, 2002).

Legitimititeettikuilu voi syntyä esimerkiksi yrityksen huonosta ympäristövastuusta. Mayersin (2007) mukaan esimerkiksi tuottajavastuuvuotteiden hoitamatta jättäminen voi aiheuttaa yritykselle negatiivista näkyvyyttä, sakkoja tai jopa tuotteiden myyntikieltoja. Myös Yun ja Zhengin (2018) mukaan esimerkiksi ympäristö- ja talousrikkomuksilla voi olla yrityksen legitimititeetin kannalta suuri rooli. Mikäli yrityksen legitimititeetti on menetetty sidosryhmien näkökulmasta, sen toiminta muuttuu hyvin vaikeaksi tai joissain tapauksissa jopa mahdottomaksi. Myös legitimititeetin

palauttaminen voi olla yrityksen kannalta haastavaa, sillä ongelmien korjaamisen lisäksi myös sidosryhmien mielipiteet täytyy muuttaa yrityksen kannalta positiivisiksi.

Friedman (2020) toteaa, että etenkin suurilla ja monikansallisilla yrityksillä on usein haasteita tunnistaa sidosryhmien nopeasti muuttuvia ja kompleksisia odotuksia (Friedman, 2020, s. 12). Myös Laine ja muut (2021) mainitsevat, että yritykseen kohdistuvat odotukset voivat olla hyvin erilaisia riippuen siitä, missä ja kuka odotuksia esittää. Legitimiteetti on kuitenkin täysin riippuvainen sidosryhmien hyväksynnästä, joten yrityksen on tärkeää identifioida niitä sidosryhmiä, jotka voivat vaikuttaa yrityksen legitimiteettiin (O'Donovan, 2002, s. 347).

2.2 Sidosryhmäteoria

Kaikilla yrityksillä on sidosryhmiä. Sidosryhmillä tarkoitetaan kaikkia yrityksen kanssa tekemisissä olevia tahoja, olivat ne sitten työntekijöitä, asiakkaita tai tehdasalueen vieressä asuvia ihmisiä. Clarksonin (1995) mukaan sidosryhmät voidaan jakaa sekä ensisijaisiin että toissijaisiin sidosryhmiin. Ensisijaisilla sidosryhmillä tarkoitetaan niitä ryhmiä, jotka ovat yrityksen kannalta kriittisiä. Näitä voivat olla esimerkiksi työntekijät, rahoittajat, asiakkaat ja tavarantoimittajat (Clarkson, 1995, s. 106). Toissijaisilla sidosryhmillä tarkoitetaan sellaisia ryhmiä, joita yrityksen toiminta koskettaa, mutta joihin yrityksellä ei ole suoraa vaikutusvaltaa ja toisaalta, joista yrityksen toiminta ei ole suoraa riippuvainen (Clarkson, 1995, s. 107). Tällaisia sidosryhmiä ovat esimerkiksi kunnat, koulut, kansalaisjärjestöt ja alueen asukkaat. Herremansin ja muiden (2014) mukaan yhteistä sekä ensisijaisille että toissijaisille sidosryhmille on, että ne molemmat vaativat yritykseltä jatkuvaa raportointia niin vastuullisuuden, talouden kuin sosiaalisten asioiden puolesta.

Bridoux ja Stoelhorst (2013) taas jakoivat sidosryhmät kahteen osaan siten, että toisessa ryhmässä olivat ne sidosryhmät, josta ajattelivat asioita omasta näkökulmastaan ja toisessa ne, jotka ajattelivat asioita kokonaisuuden kannalta. Bridoux ja Stoelhorst (2013) mainitsivat myös kaksi erilaista tapaa, joilla sidosryhmien kanssa voidaan toimia.

Ensimmäinen on, että sidosryhmät otetaan mukaan toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen ja toisessa sidosryhmät pyritään pitämään mahdollisimman kaukana toiminnasta (Bridoux ja Stoelhorst, 2013, s. 109-110). Bridouxin ja Stoelhorstin (2013) mukaan yrityksen pitkän ajan kilpailuetu paranee, kun sidosryhmät pidetään lähellä toimintaa, sillä tällöin yritys voi löytää uusia kilpailuetuja tunnistamalla uusia vaatimuksia sidosryhmien heikkojen signaalien perusteella. Tällaisia signaaleja voivat olla sidosryhmien esiin tuomat aiheet, kuten esimerkiksi työntekijöiden tyytymättömyys, mahdollinen lakimuutos, jota ei vielä ole julkisessa keskustelussa käsitelty tai jonkin alueen muuttuva asemakaava, joka vaikuttaa yrityksen toimintaan. Mikäli yritys on kuunnellut sidosryhmiltään saamia heikkoja signaaleja, se on voinut hyödyntää etukäteen saamaansa tietoa oman liiketoimintansa hyödyksi.

Yritykselle sidosryhmien odotuksiin vastaamisessa tärkeintä on tunnistaa omat sidosryhmät (Laine ja muut, 2021, s. 40). Eri sidosryhmien yritykselle esittämät vaatimukset voivat myös olla ristiriitaisia keskenään, jolloin kaikkien vaatimusten toteuttaminen käy yritykselle mahdottomaksi. Näissä tilanteissa sidosryhmien tunnistaminen on erittäin tärkeää (Greenwood, 2007, s. 320). Tällöin sidosryhmät on myös kyettävä laittamaan järjestykseen, jotta voidaan toimia tärkeimpien sidosryhmien odotusten mukaan (Laine ja muut, 2021, s. 43). Greenwoodin (2007) mukaan tilanteissa, jossa sidosryhmien intressit ovat vastakkain, yritysjohto asettuu usein vahvemman sidosryhmän puolelle. Vahvemmallalla sidosryhmällä Greenwood (2007) tarkoittaa kahdesta sidosryhmästä sitä, joka voi tyytymättömyydellään aiheuttaa yritykselle suuremman haitan. Myös Laine ja muut (2021) mainitsevat, että sidosryhmien vaikutusvalta suhteessa yritykseen on aina tapauskohtainen. Tämä johtuu siitä, että esimerkiksi rahoittajalla voi olla niin suuri valta yrityksessä, että se voi ehdottaa jonkin muun sidosryhmän näkökulmasta huonoa ratkaisua. Tällöin yritysjohto joutuu tekemään päätöksen rahoituksen jatkumisen näkökulmasta, vaikka johdon oma ajatus päätöksestä voisikin olla toinen. Toisaalta yrityksen ulkopuolinen taho voi myös vaikuttaa julkiseen mielipiteeseen niin vahvasti, että yrityksen liiketoiminta kärsii (Clarcson, 1995, s. 106). Jos esimerkiksi toissijaisen sidosryhmän vaikutuksesta yrityksen legitimitetti katoaa, voi

yritys joutua jopa lopettamaan toimintansa (Clarkson, 1995, s. 106). Esimerkkinä tällaisesta tilanteesta voisi olla se, että yritys saastuttaa omaa ympäristöään ja yrityksestä riippumattomat sidosryhmät ryhtyvät toimiin yritystä vastaan. Tällöin yritys menettää legitimitteettinsä ja joutuu joko muuttamaan omia toimintatapojaan kohti sidosryhmien odotuksia tai jopa lopettamaan toimintansa kokonaan. Samalla on kuitenkin hyvä muistaa, ettei sidosryhmien suhde yritykseen ole staattinen, vaan se muuttuu ajan kuluessa (Bridoux, F. ja Stoelhorst, J. W., 2013, s. 109; Laine ja muut, 2021, s. 42).

Sidosryhmiä tulisi myös sitouttaa osaksi yrityksen toimintaa. Greenwoodin (2007) mukaan sidosryhmien sitouttamisella tarkoitetaan sellaisia toimia, joita yritys tekee saadakseen sidosryhmät mukaan yrityksen toimintaan. Greenwoodin (2007) mukaan tämä tarkoittaa yksinkertaisimmillaan yhteistyötä yrityksen ja sen sidosryhmien välillä. Tällainen sitouttaminen voi yksinkertaisimmillaan olla esimerkiksi työntekijän ja yrityksen välistä toimintaa, jossa työntekijän ehdotuksien perusteella parannetaan yrityksen toimintaa. Herremansin ja muiden (2014) mukaan yritysten keskeinen väline ulkoisille sidosryhmille viestimiseen on vastuullisuusraportti. On kuitenkin tärkeää huomata, että eri sidosryhmien sitouttamisessa tulee käyttää eri keinoja (Greenwood, 2007, s.320). Herremansin ja muiden (2014) mukaan yrityksellä tulisi olla kolme eri strategiaa sidosryhmien osallistamiseen. Nämä strategiat ovat informointi, vastaaminen ja osallistaminen (Herremans ja muut, 2014, s.421). Sidosryhmien sitouttaminen ei kuitenkaan automaattisesti tarkoita sidosryhmän reilua kohtelua (Greenwood, 2007, s. 320). Herremansin ja muiden (2014) mukaan sidosryhmiä kuuntelemalla ja osallistamalla yritys voi kuitenkin parantaa omaa legitimitettiään, oppia uutta ja pienentää toimintaansa liittyviä riskejä.

Sidosryhmät tulisi sitouttaa myös vastuullisuusraportointiprosessiin, jotta niiden odotuksiin voidaan vastata paremmin (Stocker ja muut, 2020; Perez-Lopez ja muut, 2015, s. 730). Greenwoodin (2007) mukaan sitouttamisella tarkoitetaan sidosryhmien osallistamista toimintaan siten, että siitä saadaan positiivinen vaikutus yrityksen

kannalta. Esimerkiksi vastuullisuusraportointiprosessissa tämä voisi tarkoittaa tarkempaa tietoa tavarantoimittajan työoloista tai toimintatavoista. Stockerin (2020) mukaan sidosryhmät kannattaa ottaa mukaan vastuullisuusraportin tekoon, sillä mitä enemmän sidosryhmät osallistuvat raportin tekoon, sitä todennäköisemmin yritys hyötyy heidän panoksestaan. Samalla yrityksen on mahdollista tarvittaessa vaikuttaa myös oman sidosryhmänsä toimintaan. Myös Laine ja muut (2021) huomauttavat, että sidosryhmien tunnistaminen ja osallistaminen helpottaa yrityksen toimintaa, sillä ilman tietoa sidosryhmien odotuksista ei niihin voida vastata. Sidosryhmien sitouttamisella ei tarkoiteta kerran vuodessa lähetettävää lomaketta tai raporttia, vaan toiminnan tulisi olla jatkuvaa ja molemminpuolista keskustelua (Laine ja muut, 2021, s. 43). Manettin ja Toccafondin (2012) mukaan sidosryhmiä tulisi pitää jopa osana yritysjohtoa. Tämä johtuu siitä, että sidosryhmät tuovat yrityksen johdon tietoon sidosryhmille tärkeitä asioita ja toisaalta vahvistavat yritysjohton ulkopuolisille tarjoamaa dataa (Manetti ja Toccafondi, 2012, s. 366).

2.3 Yritysvastuu

Yritysvastuu on laaja ja vaihteleva käsite (Blowfield ja Frynas, s. 503). Yritysvastuu nousi esille ensimmäistä kertaa 1960-luvun ympäristöliikkeen ansiosta (Laine ja muut, 2021, s.14). Vuonna 1987 maailman ympäristö ja kehityskomitea (World Commission for Environment and Development, WCED) julkaisi määritelmän kestäväälle kehitykselle. Tämän määritelmän mukaan kestävä kehitys tarkoittaa kehitystä, joka kohtaa sekä nykyhetken että tulevaisuuden tarpeet (WCED, 1987, s. 43). Laineen ja muiden (2021) mukaan yritysvastuulla tarkoitetaan nykyään organisaation vastuuta kaikkia sidosryhmiä kohtaan. Samalla kannalla on myös Euroopan komissio, joka määrittelee yritysvastuun olevan organisaation vastuuta yhteiskuntaa kohtaan (Euroopan komissio, 2021b). Ristaniemi (2022) toteaa, että yritysvastuu ei niinkään tarkoita oikeudellista vastuuta, vaan kyse on enemmän eettisestä vastuusta, sillä kaikkea ei voida kirjoittaa lakiin. Yritysvastuun kohdalla törmätäänkin usein tilanteeseen, jossa yrityksen on tehtävä valitaan kahden täysin laillisen toimintatavan välillä eettisin perustein.

Elkington (1998) kehitti niin sanotun Triple Bottom Linen vuonna 1994. Tässä mallissa perinteisen liikevoiton sijasta esitettiin taloudellinen, ympäristöllinen ja sosiaalinen tulosrivi erikseen (Elkington, 1998, s. 1). Tämän jaottelun perusteella on myöhemmin tehty myös kolmen P:n malli (People, Planet and Profit) ja kolmen E:n malli (Environment, Economy and Equity) (Laine ja muut, 2021, s. 15). 1990-luvun aikana yritysvastuu levisi ja yleistyi vahvasti maailmalla (Laine ja muut, s. 87; Carroll, 2015, s. 88). Tähän vaikutti sekä ihmisten kasvanut kiinnostus ympäristöasioita kohtaan että ensimmäisten vapaaehtoisesti ja vapaassa muodossa tehtyjen vastuullisuusraportin pohjien ilmestyminen (Laine ja muut, 2021, s. 87).

Vuonna 1999 Yhdistyneet kansakunnat julkaisivat Global Compact aloitteen, jonka tarkoituksena oli luoda suuntaviivat kestäväälle liiketoiminnalle kansainvälisesti (Harmaala ja Jallinoja, 2012, s. 50). Global Compact aloitteen mukaisiin kymmeneen periaatteeseen kuuluu periaatteita ihmisoikeuksien, ympäristön, työelämän ja korruption ehkäisemisen puolesta (Yhdistyneet Kansakunnat, 2022). Aloitteeseen sitoutuneiden yritysten tulee esimerkiksi kunnioittaa yleismaailmallisia ihmisoikeuksia, tukea lapsityövoiman ja pakkotyön poistamista, toteuttaa aloitteita ympäristölle kestävämpien toimien puolesta sekä toimia korruptiota vastaan (Yhdistyneet kansakunnat, 2022).

Vuonna 2015 Yhdistyneet kansakunnat julkaisivat 17 kestävä kehityksen tavoitetta (United Nations, 2022). Nämä 17 tavoitetta luotiin osana 2030 agendaa, jonka tarkoituksena on saavuttaa kestävään kehitykseen liittyvät tavoitteet vuoteen 2030 mennessä. Jokaisella tavoitteella on omat alatavoitteet, joita on yhteensä 169 (United Nations, 2022; Laine ja muut, s. 13). Vaikka tavoitteet on jaoteltu ympäristövastuuseen, sosiaaliseen vastuuseen ja hallinnolliseen vastuuseen, ovat ne vahvasti sidoksissa toisiinsa (Laine ja muut, s. 13). Näistä kolmesta osa-alueesta käytetään usein myös lyhennettä ESG (Friedman, 2020, s. 1). Ympäristövastuulla tarkoitetaan esimerkiksi hiilidioksidipäästöjä, energian kulutusta, yrityksen aiheuttamia saasteita ja jätteiden määrää (Armstrong, 2020, s. 8). Sosiaaliseen vastuuseen taas kuuluvat työolot, palkat ja

palkitsemiset, työntekijöiden kouluttaminen, tasa-arvo ja monimuotoisuus (Armstrong, 2020, s. 8). Hallinnollisella vastuulla tarkoitetaan yrityksen toiminnan lakienmukaisuutta, riskienhallintaa, hallituksen struktuuria ja riippumattomuutta, sidosryhmien hallintaa ja yrityksen tekemää raportointia (Armstrong, 2020, s.8).

Hallinnollisella vastuulla tarkoitetaan kaikkea yrityksen hallintoon liittyvää toimintaa. Tarmuji ja muut (2016) määrittelevät hallinnollisen vastuun siten, että sen tarkoituksena on varmistaa osakkeenomistajien ja muiden sidosryhmien etujen toteutuminen pitkällä aikavälillä (Tarmuji ja muut, 2016, s. 69). Hyvän hallintotavan kriteereinä on Refinitivin (2021) julkaiseman raportin mukaan johtaminen, yritysvastuun strategia sekä yrityksen omistajarakenne. Kaplanin ja Ramannanin (2021) mukaan hyvä hallintotapa on enemmän prosessi kuin asioiden tulos, sillä hyvä hallinto johtaa käytännössä parempiin tuloksiin, tehokkaampaan resurssien käyttöön ja sosiaalisesti oikeudenmukaiseen toimintaan. Hallinnolliseen vastuuseen katsotaan kuuluvan myös yrityksen tuottavuus, sillä se on osa osakkeenomistajien etua. Harmaalan ja Jallinojan (2012) mukaan yrityksen tulee kuitenkin miettiä, onko yrityksen kannalta tärkeämpää pitkän vai lyhyen aikavälin menestys, sillä se voi tarkoittaa hyvin eri asioita vastuullisuuden osalta.

Tamurjin ja muiden (2016) mukaan sosiaalisen vastuun mittaaminen on haastavaa, sillä sosiaalisen vastuun käsite on niin laaja. Länsiluoto ja Järvenpää (2010) ovat tutkimuksessaan mieltä sosiaalisen vastuun mittaamisen haasteellisuudesta. Sosiaalisella vastuulla tarkoitetaan sekä yritykseen liittyvän henkilöstön asioiden hoitamista että yrityksen sosiaalisten asioiden hoitamista yhteiskunnallisella tasolla (Harmaala ja Jallinoja, 2016, s.19). Henkilöstöön liittyviä asioita ovat esimerkiksi kunnolliset työolot, henkilöstön hyvinvointi sekä henkilöstön kouluttaminen ja palkitseminen (Harmaala ja Jallinoja, 2016, s. 20). Yhteiskunnan tasolla tämä taas tarkoittaa esimerkiksi työpaikkojen luomista, tasa-arvon edistämistä työpaikalla, ihmisoikeuksien kunnioittamista ja tuotevastuuta (Refinitiv, 2021, s.10). Sosiaaliseen vastuuseen lasketaan mukaan myös yrityksen toimitusketjussa tapahtuvat asiat. Yritys ei

siis voi toimia sosiaalisesti vastuullisesti, jos se esimerkiksi omassa tuotantoketjussaan hyödyntää orjatyötä (Kaplan ja Ramanna, 2021, s. 3).

Ympäristövastuu on tutkituin ja puhutuin vastuullisuuden osa-alue. Kaplanin ja Ramannanin (2021) mukaan tämä johtuu siitä, että ympäristövastuuta on helppoa mitata esimerkiksi kulutetun energian tai toiminnoissa syntyneen jätteen määrässä, sillä näistä asioista on saatavilla konkreettinen ja numeraalisessa muodossa oleva tieto. Järvenpään ja Länsiluodon (2010) mukaan syynä voi olla myös se, että ympäristöasioita mittaamalla yritys voi saada suoria kustannussäästöjä esimerkiksi pienemmän energiankulutuksen tai tehokkaampien prosessien myötä. Ympäristövastuulla tarkoitetaan sitä, että yritys pyrkii toimimaan ympäristön kannalta parhaalla tavalla (Harmaala ja Jallinoja, 2012, 22). Yritysten toiminta on pääsääntöisesti tulevaisuusorientoitunutta, joten maapallon resurssien riittävydestä huolehtiminen on yritysten ympäristövastuun kannalta tärkeää (Crane ja Matten, 2010, s. 34). Samalla yritysten sidosryhmät ovat heränneet yritysten ympäristölle aiheuttamiin vaurioihin, kuten esimerkiksi liikakalastukseen, liian suuriin hakkuisiin, jätteiden kaatopaikkaamiseen ja jätevesien luontoon päätymiseen. Ympäristövastuun osalta yritysten odotetaan noudattavan lainsäädäntöä ja sen lisäksi kehittävän jatkuvasti ympäristön kannalta parempia toimintatapoja (Harmaala ja Jallinoja, 2012, 22).

2.4 Ympäristövastuu ja päästölaskenta

Ympäristövastuu voidaan jakaa välittömiin ja välillisiin ympäristövaikutuksiin. Välittömillä ympäristövaikutuksilla tarkoitetaan yrityksen itsensä aiheuttamia ympäristövaikutuksia ja välillisillä tuotteiden käytöstä aiheutuvia ympäristövaikutuksia. Yleinen tapa ympäristövaikutusten ilmoittamiseen on hiilidioksidiekvivalenttonnit, eli hiilidioksidipäästöt. Päästölaskennassa ympäristövastuu on jaettu kolmeen osaan, scope 1, 2 ja 3. Scope 1 tarkoittaa suoraa yrityksen toiminnasta aiheutuvia päästöjä, joita ovat esimerkiksi tuotteiden valmistamisesta aiheutuvat päästöt (Kaplan ja Ramanna, 2021, s. 5). Scope 2 tarkoittaa yrityksen käyttämästä energiasta aiheutuvia päästöjä, joita ovat käytännössä ostettu ja kulutettu energia (Kaplan ja Ramanna, 2021, s. 5). Scope 3 taas

tarkoittaa yrityksen tuotantoketjusta aiheutuvia päästöjä, joita ovat kaikki tuotantoketjun aiheuttamat päästöt, joihin sisältyvät niin raaka-aineiden hankinta kuin kierrätyskin (EPA, 2022; Kaplan ja Ramanna, 2021, s. 5). Näistä käytetyimmät laskentatavat ovat scope 1 ja 2, eli yrityksen suorat sekä energiaostoista koituvat päästöt (Kaplan ja Ramanna, 2021, s. 5). Kaplanin ja Ramannan (2021) mukaan syynä tälle on se, että näiden kahden tason laskeminen on huomattavasti helpompaa kuin scope 3 laskeminen.

Syitä scope 3 laskentatavan käyttämättömyydelle on useita. Downie ja Stubbs (2012) mainitsevat, että laskettaessa koko tuotantoketjun aikaisia päästöjä, kohdataan usein ongelmia datan saatavuuden suhteen. Tällöin yrityksen on käytettävä päästöjen laskemiseen standardipäästöjä, jotka eivät kuvaa yrityksen todellista tilaa. Kaplan ja Ramanna (2021) mainitsevat yhdeksi syyksi koko tuotantoketjun päästöjen laskemattomuudelle sen, että laskemalla vain suoria päästöjä, yritys voi pienentää omaa hiilijalanjälkeään ulkoistamalla omia toimintojaan. Tällöin yrityksen oma hiilijalanjälki pienenee, vaikka todellista päästöjen vähentymistä ei olekaan tapahtunut (Kaplan ja Ramanna, 2021, s. 2).

Scope 3 päästöjen laskeminen on myös huomattavasti haastavampaa verrattuna scope 1 ja 2 päästöihin, etenkin niillä yrityksillä, joilla tuotantoketjut ovat pitkiä, kansainvälisiä ja monimutkaisia (Kaplan ja Ramannan, 2021, s. 5-6). Myös Nguyen ja muiden (2022) mukaan tuotantoketjujen päästölaskenta on tärkeää, mutta oikean tiedon saaminen tuotantoketjun osista on haasteellista. Nguyen ja muut (2022) mainitsevat, että tarkempi ohjeistus tuotantoketjun päästöjen laskennassa olisi tarpeen. Samalla yrityksen vaikutusmahdollisuudet scope 3:n päästöjen vähentämiseen ovat suhteellisen pienet, sillä päästöjä aiheuttavat toiminnot ovat toisen yrityksen hallussa (Kaplan ja Ramannan, 2021, s. 6). Yritysten tulisi kuitenkin pyrkiä hankkimaan myös oikeaa tietoa tuotantoketjunsä päästöistä, eikä luottaa täysin ulkopuoliseen dataan (Nguyen ja muut, 2022, s. 29).

Vastuullisuuden kannalta datan oikeellisuus ja tuotantoketjujen monimutkaisuus on haasteellista, sillä suurin osa päästöistä koituu nimenomaan scope 3:n piiriin kuuluvista toiminnoista (Kaplan ja Ramannan, 2021, s. 5). Esimerkiksi ruokatuotannossa toimitusketjun aikaiset päästöt vastaavat 70–90 prosenttia koko tuotteen hiilijalanjäljestä (Tidy ja muut, 2014, s. 3295). Tällöin hiilijalanjäljen laskeminen vain yritysten omien ja energiasta koostuvien päästöjen osalta voi vääristää tuloksen kokonaan. Downien ja Stubbsin (2012) mukaan yritysten olisi kuitenkin oman kilpailukykyensä kannalta tärkeää ymmärtää omat tuotannonaikaiset sekä tuotantoketjun aiheuttamat päästöt. Syynä tälle on se, että esimerkiksi päästöoikeuksien nouseva hinta voi jollain tuotantoketjun osa-alueella nostaa yrityksen kustannuksia huomattavasti (Downie ja Stubbs, 2012, s. 413).

Tulevaisuudessa Scope 3 päästöjen laskeminen tulee ainakin Euroopan Unionin alueella ajankohtaiseksi. Euroopan Komission ehdotuksen mukaisesti esimerkiksi sähköajoneuvoakkujen ja ladattavien teollisuusakkujen tulee 1. tammikuuta 2026 alkaen sisältää tiedot tuotteen hiilijalanjäljestä sekä akkua vastaavasta hiilijalanjälkiluokasta (Euroopan Komissio, 2022c, s. 53). Komission (2022c) mukaan tämä on ensimmäinen kerta, kun lainsäädännöllä säädetään koko akkujen elinkaaren aikaisista ympäristöasioista aina valmistuksesta uudelleenkäyttöön ja kierrätykseen asti. Samassa artikkelissa Euroopan Unionin ympäristökomissaari toteaa, että uusi akkuasetus on ensimmäinen suuri liike kohti kiertotaloutta (European Commission, 2022). Tästä voidaan päätellä, että vastaavanlaisia lainsäädännöllisiä paketteja koko tuotantoketjua koskevien päästöjen osalta on syytä odottaa. Toisaalta veloitteen täyttäminen vaatii yrityksiltä kasvavia ponnisteluja koko tuotantoketjun aikaisten päästöjen laskemiseksi.

2.5 Tuottajavastuu

Tässä kappaleessa käsitellään tarkemmin tuottajavastuuta, sen lähtökohtia ja sen merkitystä osana kiertotaloutta. Osana tuottajavastuuta käsitellään myös tuottajayhteisöjen toimintaa ja tarkoitusta.

2.5.1 Tuottajavastuun lähtökohdat

Ensimmäiset kierrätysdirektiivit annettiin Euroopan Unionin alueella 1990-luvun alkupuolella (Lindhqvist, 2000, s. 29; Tojo, 2004 s. 4; Mayers, 2007, s. 113). Asetusten tarkoituksena oli laajentaa tuottajan vastuu koskemaan myös markkinoille saatettujen tuotteiden elinkaaren loppupäässä aiheutuvista haitoista (Tojo 2004, s. 5).

Suomessa tuottajavastuulainsäädäntö otettiin osaksi jätelakia vuonna 1993 annetussa jätelaissa. Lain tarkoituksena oli yhdenmukaistaa Suomen lainsäädäntö Euroopan Yhteisön jätesäännösten kanssa, ennen Suomen liittymistä Euroopan Unioniin. Nykyään jätehuollosta ja tuottajavastuusta säädetään jätelaissa 646/2011, johon on implementoitu vuosien 2021 ja 2022 aikana EU:ssa kesällä 2018 hyväksytyyn jätesäädöspaketin keskeiset muutokset (Ympäristöministeriö 2022).

OECD määrittelee tuottajavastuun siten, että tuottajalle määritetään merkittävä taloudellinen ja/tai fyysinen vastuu kulutuksen jälkeisestä tuotteiden käsittelystä tai hävittämisestä (OECD 2022). Jätelain (646/2011) mukaan tuottajalla tarkoitetaan tuotteita markkinoille saattavaa yritystä. Käytännössä tämä tarkoittaa tuotteiden valmistajaa tai maahantuojaa (Jätelaki 646/2011, luku 6, 46§).

Suomessa tuottajavastuun piiriin kuuluvia tuotteita ovat esimerkiksi moottorikäyttöisen ajoneuvon renkaat, henkilö- ja pakettiautot, sähkö- ja elektroniikkalaitteet, paristot ja akut, sanoma- ja aikakauslehdet sekä paperit ja pakkaukset (Jätelaki 646/2011, luku 6, 48§). Hallituksen esityksen (HE 141/2022) mukaan tuottajavastuun piiriin kuuluu jatkossa myös muoviset kalastusvälineet sekä esimerkiksi tupakantumpit ja kosteuspyyhkeet. Tulevaisuudessa tuottajavastuu laajenee todennäköisesti myös tekstiileihin ja lääkkeisiin (Blauberg, 2022).

Euroopan neuvosto ja -parlamentti hyväksyivät 9.12.2022 uuden akkuasetuksen, jonka tavoitteena on lisätä paristojen ja akkujen kierrätystä Euroopan Unionin alueella (Euroopan neuvosto, 2022). Asetuksella korvataan aikaisempi akkuja ja paristoja

koskenut direktiivi ja uusi asetus on osa Euroopan Unionin vihreän kehityksen ohjelmaa (Euroopan neuvosto, 2022). Uuden asetuksen myötä paristojen ja akkujen tuottajilta vaaditaan yhä suurempaa roolia tuottajavastuun osalta. Esimerkiksi paristojen kierrätysastetta nostetaan huomattavasti nykyisestä, koska kierrätystavoite nousee 45 prosentista 65 prosenttiin vuonna 2025 ja 70 prosenttiin vuonna 2030 (Euroopan neuvosto, 2022). Samalla esimerkiksi kierrätysmateriaalien käyttöä uusien akkujen valmistamisessa tullaan lisäämään huomattavasti. Asetuksen myötä esimerkiksi sisäisesti varastoitavien teollisuus- ja sähköajoneuvoakkujen asiakirjoissa on oltava merkintä uudelleenkäytettyjen raaka-aineiden määrästä vuoden 2030 alusta lähtien (European Commission, 2022, s. 54). Uuden akkuasetuksen myötä tuottajavastuun rooli osana kiertotalouden edistämistä tulee kasvamaan huomattavasti etenkin paristo- ja akkutuottajayhteisöjen osalta.

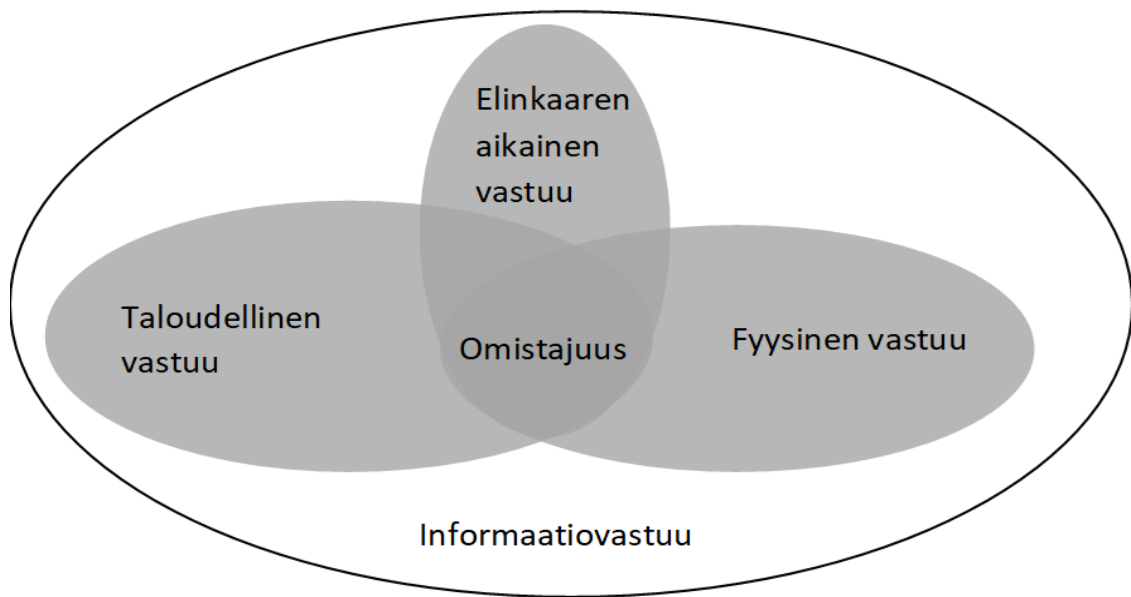
2.5.2 Tuottajavastuun tavoitteet

Tuottajavastuun tavoitteena on vähentää tuotteista sen elinkaaren aikana aiheutuvia päästöjä ja haittoja. Tuottajavastuusta käytetään myös termiä Extended Producer Responsibility (EPR), jonka esitteli Thomas Lindhqvist vuonna 1990 (Lindhqvist, 2000, s. 40). Lindhqvistin (2000) mukaan laajennetulla tuottajavastuulla voidaan vähentää tuotteista aiheutuvia ympäristövaikutuksia määräämällä tuottaja vastuulliseksi tuotteen elinkaaren loppupään kustannuksista. Samalla tuottajia pyritään ohjaamaan kestävämpään tuotesuunnitteluun, tuotteiden korjaamisen mahdollistamiseen ja raaka-aineiden uusiokäyttöön. Myös Mayersin (2007) mukaan tuottajavastuulla on tärkeä rooli kiertotalouden ja kestävämmän tuotesuunnittelun edistäjänä, sillä yhtenä tuottajavastuun pääteemana on nimenomaan kestävämpi tuotekehitys. Van Rossemin (2008) mukaan tuottajavastuulla on kaksi päätavoitetta, jotka ovat kestävämpi tuotesuunnittelu ja laitteiden sekä materiaalin uudelleenkäytön ja kierrättämisen parantaminen. Van Rossemin (2008) mukaan tuottajavastuun vaikutus tuotesuunnitteluun on kuitenkin hyvin rajallista, sillä tuottajavastuusta koituvat maksut ovat niin pieniä, ettei yrityksillä ole todellista kannustinta kestävämpien tuotteiden suunnitteluun vain tuottajavastuun takia.

Tavalliselle kuluttajalle tuottajavastuu näkyy esimerkiksi koko Suomen kattaman erilliskeräysverkoston kautta. Tätä keräysverkostoa organisoivat tuottajayhteisöt, joihin tuottajat yleensä liittyvät tuottajavastuunvelvoitteidensa hoitamiseksi (Mayers, 2007, s. 114). Kuluttajat saavat palauttaa rikkinäiset sähkö- ja elektroniikkalaitteensa ilmaiseksi kierrätykseen ja tuottajayhteisöjen avustuksella rikkinäiset laitteet joko uudelleenkäytetään tai jalostetaan uudeksi raaka-aineeksi teollisuuden käyttöön. Näin esimerkiksi harvinaiset maametallit saadaan laitteista takaisin kiertoon. Huoltovarmuuskeskuksen (2017) mukaan etenkin harvinaisten maametallien osalta kierrättäminen on erittäin tärkeä osa tulevaisuutta, mikäli Eurooppa haluaa vähentää primääristen raaka-aineiden ja päästöjen määrää (Vesa, J., 2017, s. 35-36). Sähkö- ja elektroniikkalaitteita kerättiin Euroopan Unionin alueella vuonna 2020 noin 12 miljoonaa tonnia, keräysasteen ollessa melko alhainen, noin 40 prosenttia (Interreg Europe, 2022). Näistä 12 miljoonasta tonnista saatiin kierrätettyä noin 80 prosenttia Euroopan Unionin tasolla (Interreg Europe, 2022). Suomessa tilanne oli vuoden 2021 osalta se, että noin 95 prosenttia kerätyistä sähkö- ja elektroniikkalaitteista saatiin kierrätettyä joko uudelleenkäyttöön, materiaaliksi tai energiaksi (Elker, 2022c). Suomessa sähkö- ja elektroniikkaromun kierrätysaste oli vuonna 2017 48,2 prosenttia, joka on yli Euroopan Unionin keskiarvon (Euroopan Parlamentti, 2022b). Kierrätysastetta tulee kuitenkin pitää vain suuntaa antavana, sillä sen muodostamiseen käytettävässä datassa on virheitä. Yksinkertaistaen voidaankin todeta, että tuottajavastuun pääasiallisena tavoitteena on kiertotalouden lisääminen.

Kuviossa 2 on esitelty tuottajavastuun elementit Lindhqvistin (2000) esittämän mallin mukaan. Lindhqvist (2000) sijoitti omistajuuden keskelle, sillä tuottajalla on velvollisuus tuotteesta koko sen elinkaaren ajan. Samalla tuottajalla on myös oikeus järjestää tuotteidensa jätehuolto ja kierrätys (Lindhqvist, 2000, s. 39).

Kuvio 4 Tuottajavastuun elementit (mukaillen Lindhqvist, 2000).

Elinkaaren aikaisella vastuulla viitataan tuotteen todistetusti elinkaaren aikana aiheuttamiin ympäristövahinkoihin (Lindhqvist, 2000, s. 38). Taloudellisella vastuulla tarkoitetaan sitä, että tuottajan tulee vastata kaikista kustannuksista, joita tuotteen elinkaaren loppupäästä voi koitua. Tällaisia kustannuksia ovat esimerkiksi tuotteiden keräämisestä ja kuljettamisesta aiheutuvat kulut kuten myös kierrättämisen ja kaatopaikkauksen aiheuttamat kustannukset. Fyysinen vastuu taas tarkoittaa sitä, että tuottajalla on velvollisuus järjestää tuotteiden kerääminen (Lindhqvist, 2000, s. 39). Tällä viitataan siihen, ettei tuottajalla ole mahdollisuutta luistaa velvoitteistaan vain maksamalla, vaan tuotteet on myös kerättävä fyysisesti. Informatiivisella vastuulla taas tarkoitetaan sitä, että tuottajalla on vastuu kertoa tuotteen ympäristöominaisuuksista (Lindhqvist, 2000, s. 39). Tuottajalle näistä tuottajavastuun elementeistä selkeimmin esiintyvät taloudellinen vastuu ja informaatiovastuu. Tämä johtuu siitä, että esimerkiksi fyysisen jätehuollon järjestäminen voidaan antaa muiden kuin tuottajien hoidettavaksi, vaikka jätelain mukaan tuottajalla onkin oikeus hoitaa myös fyysisesti tuotteidensa tuottajavastuu. Tuotteiden ominaisuuksia tai kustannusvastuuta tuottaja ei kuitenkaan voi ulkoistaa muille.

Tuottajalla on myös mahdollisuus liittyä jätelain (646/2011) 6. luvun 62 artiklan mukaiseen tuottajayhteisöön, jonka kautta tuottaja voi täyttää tuottajavastuuelvoitteensa. Tuottajayhteisöön liittymällä tuottaja ulkoistaa tuottajavastuuelvoitteensa tuottajayhteisön hoidettavaksi. Tuottaja siirtää sopimuksella tuottajavastuuelvoitteensa tuottajayhteisön hoidettavaksi ja samalla tuottaja sitoutuu toimittamaan tuottajayhteisölle tarvittavat materiaalit, jotta tuottajavastuuelvoitteet voidaan täyttää. Käytännössä tämä tapahtuu siten, että tuottaja raportoi markkinoille saattamiensa tuotteiden määrän tuottajayhteisölle, joka hoitaa operatiivisen toiminnan tuottajan puolesta. Tuottajayhteisöjen toimintaa käydään tarkemmin läpi seuraavassa kappaleessa.

2.5.3 Tuottajayhteisöt ja niiden toiminta

Tuottajayhteisöt ovat jätelain 48 artiklan mukaisten tuotteiden maahantuoja- tai valmistajien perustamia voittoa tavoittelemattomia yhteisöjä. Tuottajayhteisöt vastaavat tuottajavastuun hoitamisesta tuottajayhteisöön liittyneiden tuottajien puolesta (Jätelaki 646/2011, luku 6, 63§). Mayers (2007) määrittelee tuottajayhteisöt organisaatioiksi, jotka huolehtivat tuottajavastuun lainmukaisuudesta kollektiivisesti tuottajayhteisöön kuuluvien tuottajien puolesta. Van Rossemin (2008) mukaan tuottajayhteisö taas on kollektiivi, joka ajaa kollektiivisesti tuottajayhteisöön liittyneiden tuottajien asiaa.

Tuottajan, jota tuottajavastuuelvoite koskee, on joko liityttävä, tai perustettava oma tuottajayhteisö velvollisuuksiensa täyttämiseksi (Jätelaki 646/2011, luku 6, 62§). Tuottajayhteisöjen neuvottelukunnan mukaan noin sata yritystä hoitaa velvoitteensa suoraan Elinkeino-, liikenne, ja ympäristökeskuksen kautta ja loput kuulumalla tuottajayhteisöön (TYNK, 2022). Tuottajayhteisön on lain mukaan otettava huolehdittavakseen uuden tuottajan velvoitteet tämän pyynnöstä, jos tuottajan toiminta kuuluu tuottajayhteisön toimialaan (Jätelaki 646/2011, luku 6, 62§).

Tuottajayhteisön on myös lain mukaan pidettävä julkisesti saatavilla olevaa listaa tuottajista, jotka ovat siirtäneet tuottajavastuuvoitteensa tuottajayhteisölle (Jätelaki 646/2011, luku 6, 63§). Yllä mainittujen tehtävien lisäksi tuottajayhteisön tulee tuottajien puolesta varmistaa kierrätystavoitteiden saavuttaminen, huolehtia tiedottamisesta kuluttajalle ja olla vakavarainen (Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2022b).

Tuottajayhteisöt saavat periä tuottajalta maksuja toimintaansa liittyen. Maksujen tulee kuitenkin lain mukaan olla tasapuolisia ja suhteessa markkinoille saatettuihin laitteisiin sekä niiden kestävyteen, korjattavuuteen, uudelleenkäytettävyyteen, kierrätettävyyteen ja niiden sisältämiin vaarallisiin aineisiin nähden (Jätelaki 646/2011, luku 6, 63 a§). Tähän liittyen tuottajat ilmoittavat tuottajayhteisöille markkinoille saattamansa laitteiden määrän, jotta maksut voidaan kohdistaa tuottajille oikeudenmukaisesti. Tuottajayhteisö taas toimittaa tiedon markkinoille saatetuista ja sieltä kerätyistä tuotteista Pirkanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselle (Jätelaki 646/2011, luku 6, 54§).

Suomessa on tällä hetkellä 14 tuottajayhteisöä, jotka toimivat eri alojen tuottajien lukuun (Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, 2022b). Näistä viisi toimii sähkö- ja elektroniikkalaitteiden parissa, neljä akkujen ja paristojen, kaksi paperin ja yksi autojen, pakkausten ja renkaiden parissa (Elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskus, 2022c). Tuottajayhteisöjen tulee jätelain (646/2011) 6. luvun 65§ mukaan tehdä yhteistyötä toistensa kanssa. Yhteistyön tarkoituksena on estää se, ettei eri tuoteryhmien tuottajille aiheudu kaksinkertaisia maksuja (Jätelaki 646/2011, luku 6, 65§).

Käytännön tasolla tuottaja hyötyy tuottajayhteisöön liittymisestä huomattavasti. Tuottajalla on joko itsellään tai tuottajayhteisön kautta velvollisuus järjestää tuotteidensa asianmukainen keräys, käsittely ja raportointi (Mayers, 2007, s. 114). Esimerkiksi sähkö- ja elektroniikkalaitteiden kohdalla tuottajalla on velvollisuus järjestää erilliskeräysverkosto siten, että verkostossa on vähintään 400 pistettä kattaen koko

Suomen niin, että jokaisessa kunnassa on vähintään yksi kiinteä keräyspiste (HE 519/2014, 6§). Tuottajayhteisöön kuulumalla tuottajan ei tarvitse itse rakentaa tällaista verkostoa, vaan se tehdään kollektiivisesti yhdessä muiden tuottajien kanssa, jolloin yksittäisen tuottajan kustannukset tuottajavastuuelvoitteiden hoitamisesta pienentyvät huomattavasti. Jätehuollon, kierrätyksen ja raportoinnin lisäksi tuottajayhteisöt luovat tärkeän rajapinnan lainsäätäjien, tuottajien ja kierrätysyritysten sekä ulkomaisten tuottajayhteisöjen ja viranomaisten välille (Mayers, 2007, s. 115). Tuottajille tämä yhteistyön merkitys näkyy esimerkiksi ylikansallisten tuottajavastuuelvoitteiden hoitamisena, jätehuollon pienentyneinä kustannuksina ja jätteistä saatavan uusiorka-aineen määrän ja laadun kasvuna. Samaa mieltä on myös Van Rossem (2008), jonka mukaan tuottajayhteisöt ovat kriittisiä tuottajavastuuelvoitteiden hoitamisen kannalta. Van Rossem (2008) mainitsee, että tuottajayhteisöt esimerkiksi neuvottelevat ja ylläpitävät kierrätysverkostoa, kierrätyssooimuksia ja muuta operatiivista toimintaa. Van Rossemin (2008) mukaan kollektiivisesti hoidettuna näiden tehtävien hoitaminen on tehokkaampaa ja säästää näin tuottajayhteisöön kuuluvan tuottajan omia resursseja.

Keräysverkoston ylläpidon lisäksi tuottajayhteisöt raportoivat markkinoille saatetut laitteet tuottajien puolesta Pirkanmaan ELY-keskukselle. Käytännössä tuottajat käytännössä raportoivat omat lukunsa tuottajayhteisölle, joka kokoaa luvut ja lähettää ne edelleen viranomaisille. Pirkanmaan ELY-keskuksesta tieto markkinoille saatetuista määristä raportoidaan edelleen Euroopan Unionille, jossa seurataan kierrätystavoitteisiin pääsemistä maakohtaisesti. Esimerkiksi sähkö- ja elektroniikkalaitteiden osalta markkinoilta tulee kerätä 65 painoprosenttia viimeisen kolmen vuoden aikana markkinoille saatettujen laitteiden keskiarvosta (Valtioneuvosto 519/2014, 4§). Raportointi ja sen oikeellisuus ovat hyvin tärkeitä tuottajayhteisöjen kannalta. Tuottajalle tämä näkyy kahdella tavalla. Raportoidessa markkinoille saatettuja määriä kierrätysmaksujen suuruus jaetaan yleensä markkinoille saatetun määrän perusteella (Mayers, 2007, s. 122). Toisaalta liikaa raportoimalla tuottajayhteisöjen on mahdotonta päästä keräystavoitteisiinsa, sillä markkinoille ei todellisuudessa ole tullut

niin paljoo tuotteita kuin raportilla näkyy. Keräystavoitteiden alittamisesta voi tulevaisuudessa aiheutua kustannuksia tuottajayhteisöille käytännössä sakkojen kautta. Koska tuottajayhteisöt toimivat tuottajien lukuun, siirtyvät kustannukset aina lopulta tuottajien itse maksettavaksi.

2.5.4 Sähkö- ja elektroniikkalaitteiden tuottajayhteisöt

Sähkö, ja elektroniikkalaitteiden kohdalla tuottajayhteisöjä on yhteensä viisi kappaletta. Näistä ICT, SELT ja FLIP ovat ulkoistaneet operatiivisen toimintansa Elker Oy:lle. Elker on ICT, SELT ja FLIP tuottajayhteisöjen täysin omistama ja voittoa tavoittelematon yhtiö, jonka tarkoituksena on tuottaa omistajilleen tuottajavastuuseen liittyvät operatiiviset palvelut (Elker 2022a). ICT-tuottajaosuuskunta -TY, on pääasiassa pieniin sähkö- ja elektroniikkalaitteisiin keskittyvä tuottajayhteisö. ICT:n kautta tuottajavastuunsa hoitaa 245 sähkö- ja elektroniikkalaitteiden tuottajaa. SELT ry:n kautta tuottajavastuun hoitaa pääasiassa suuria sähkölaitteita markkinoille saattavat yritykset, joita on rekisteröityneenä 756 kappaletta. FLIP ry taas on lamppujen tuottajien tuottajayhteisö, jonka kautta tuottajavastuunsa hoitaa 15 yritystä (Elker 2022b).

Muita sähkö- ja elektroniikkalaitteiden tuottajayhteisöjä ovat European Recycling Platform ERP Finland, joka on SER-tuottajayhteisöistä ainoa, jonka kautta voi hoitaa myös paristojen ja akkujen tuottajavastuun. ERP:llä on Suomessa noin 150 jäsentä (ERP Finland, 2022). Viimeinen sähkö- ja elektroniikkalaitteiden tuottajayhteisö on SER-tuottajayhteisö ry SERTY, jolla jäseniä on myös noin 150 kappaletta.

Paristojen ja kannettavien akkujen osalta tuottajavastuun voi hoitaa myös Recser Oy:n kautta. Recser on GBBM Nordicin, ICT-, SELT- ja SER-tuottajayhteisön omistama tuottajayhteisö (Recser 2022a). Recserin kautta tuottajavastuunveloitteet hoitaa 900 rekisteröitynyttä akkujen ja paristojen tuottajaa (Recser, 2022b). Ajoneuvo- ja teollisuuslyijyakkujen osalta tuottajavastuunveloitteet voi hoitaa Akkukierrätys Pb Oy:n kautta. Akkukierrätys Pb Oy:llä on jäseniä noin 90 kappaletta.

Jätelain 65§ mukaan tuottajayhteisöjen on tehtävä yhteistyötä keskenään. Sähkö- ja elektroniikkalaitteiden osalta tämä tarkoittaa esimerkiksi yhteistä koko Suomen kattavaa keräysverkostoa. Toisaalta esimerkiksi ICT, SELT, FLIP, Akkukierrätys ja Recser käyttävät kaikki samaa raportointijärjestelmää, johon tuottaja voi raportoida kerralla kaikkien näiden tuottajayhteisöjen piiriin kuuluvat tuotteet. Tämän yhteistyömallin ansiosta esimerkiksi sellaisen tuottajan, joka tuo markkinoille akkukäyttöisiä laitteita, ei tarvitse ilmoittaa markkinoille saatettuja määriä moneen paikkaan, vaan tuottajayhteisöt hoitavat tietojen jakamisen keskenään.

Sähkö- ja elektroniikkalaitteet sisältävät usein arvokkaita metalleja. Tästä syystä sähkö- ja elektroniikkalaitteiden tuottajayhteisöjen toimintaan liittyy tiettyjä erityispiirteitä. Näitä ovat esimerkiksi rikollisten kiinnostus tuotteita kohtaan sekä ympäristölle vaaralliset aineet. Keskusrikospoliisin mukaan jäterikollisuus on maailman kolmanneksi suurin rikollisuuden ala (Lindqvist, 2.11.2022). Eryyisen kiinnostavina jakeina Keskusrikospoliisi pitää sekä vaikeasti hävitettäviä tuotteita, sillä niiden hävittäminen asianmukaisesti on kallista että sähkö- ja elektroniikkalaitteita, sillä ne sisältävät usein jalometalleja (Lindqvist, 2.11.2022). Tuottajayhteisöille ja tuottajille tämä tarkoittaa sitä, että ne jakeet, joiden käsittely on tuottajayhteisölle edukasta kiinnostavat myös rikollisia ja ne jakeet, joiden käsittely on kallista jäävät tuottajien maksettavaksi.

Ympäristöhaittojen osalta taas esimerkiksi sähkö- ja elektroniikkalaiteromun keräystavalla ja asianmukaisella käsittelyllä on suurempi rooli kuin esimerkiksi pakkausmateriaaleja käsiteltäessä. Sähkö- ja elektroniikkalaitteita sisältävän kontin kippaaminen maahan saa kaikki kerätyt tuotteet hajoamaan. Mikäli kydyssä on esimerkiksi freonia sisältävä jääkaappi tai elohopeaa sisältäviä lampuja, voi ympäristöön levitä sinne kuulumattomia aineita. Toisaalta rikkinäinen akku tai paristo voi sytyttää tulipalon keräyspisteellä tai kuljetuksessa ja näin ilmastoon pääsee vaarallisia kaasuja. Akkujen aiheuttamista paloista ei ole tiedossa tarkkaa määrää, mutta viitteitä määristä voi saada Federal Aviation Administrationin raportista. Raportin mukaan 23.1.2006-1.4.2022 välisenä aikana pelkästään lentokoneissa on syttynyt akku

palamaan 357 kertaa (Federal Aviation Administration, 2022, s. 1). Akun palaessa sen sammuttaminen on haastavaa ja ilmaan pääsee vaarallisia kaasuja. Näin ollen akuista lähtenyt palo voi olla vaarallinen sekä ympäristölle että ihmisille. Koska riskit ympäristölle ovat vahvasti läsnä, on sähkö- ja elektroniikkalaitteiden tuottajayhteisöjen otettava nämä riskit huomioon omaa toimintaansa suunniteltaessa. Esimerkiksi erilliskerättyjen sähkö- ja elektroniikkalaitteiden sekä paristojen ja akkujen kuljettamisen ja käsittelyn asianmukainen varmistaminen on yksi sähkö- ja elektroniikkalaitteiden sekä paristo- ja akku tuottajayhteisöjen tärkeimmistä tehtävistä.

3 Vastuullisuusraportointi

Tässä luvussa käsitellään vastuullisuusraportointia ja vastuullisuusraportoinnin eri viitekehyksiä. Luvussa käsitellään myös vastuullisuusraportin merkitystä yrityksen näkökulmasta. Luvun loppuun käsitellään tuottajayhteisöjen tekemää vastuullisuusraportointia sekä siihen liittyviä haasteita ja mahdollisuuksia.

3.1 Vastuullisuusraportti ja raportoinnin viitekehykset

Vastuullisuusraportilla tarkoitetaan ei taloudellisten tietojen julkaisemista joko osana yhtiön vuosikatsausta tai erillisenä raporttina julkaistavaa raporttia yhtiön ei taloudellisista tiedoista (Hackston ja Milne, 1996, s. 78; Laine ja muut, 2021, s. 84). Raportti voi olla osana tilinpäätöskertomusta tai täysin oma vastuullisuusraportti. Tämän lisäksi yritykset voivat viestiä vastuullisuudestaan myös esimerkiksi omilla verkkosivuillaan (Laine ja muut, 2021, s. 84). Vastuullisuusraportin tarkoituksena on siis julkaista ei taloudellisia tietoja yrityksen toiminnasta pääasiassa ulkoisille sidosryhmille (Laine ja muut, 2021, s. 85). Manettin ja Toccafondin (2011) mukaan vastuullisuusraportin suurin ongelma on se, että vastuullisuusraportissa yhdistetään kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen tieto yhdeksi tiedoksi. Ongelmaksi tämän tietojen yhdistämisen tekee se, että tietojen oikeellisuuden varmistamisesta tulee käytännössä mahdotonta (Manetti ja Toccafondi, 2011, s. 364) Tästä huolimatta vastuullisuusraportti on vakiinnuttanut asemansa tärkeänä työkaluna organisaatioiden viestiessä sidosryhmilleen (Stocker, ja muut, 2019, s. 2074). Samalla on kuitenkin tärkeää huomata, että vastuullisuusraportti eroaa tilinpäätöksestä siten, ettei vastuullisuusraportille ole yhtä vakiintunutta standardia (Laine ja muut, 2021, s. 84).

Vaikka vastuullisuusraportointia on vaadittu suurilta yrityksiltä jo jonkin aikaa, ei vastuullisuusraportointi kuitenkaan ole samalla tavalla standardoitu kuten esimerkiksi tilinpäätös, jossa raportin sisältö on kirjoitettu tarkasti lakiin ja sen oikeellisuutta varmistavat yrityksestä riippumattomat tilintarkastajat. Kirjanpitolain (1997/1336) mukaan selvityksessä muista kuin taloudellisista tiedoista tulee julkaista tiedot

ympäristöasioista, sosiaalisista ja henkilöstöasioista, ihmisoikeuksien kunnioittamisesta sekä korruption ja lahjonnan torjunnasta. Tilintarkastajan tulee myös tarkastaa raportti muista kuin taloudellisista tiedoista, mutta laki velvoittaa tilintarkastajaa ryhtymään toimenpiteisiin vain, mikäli tilinpäätöksessä ja erillisessä vastuullisuusraportissa olevat tiedot ovat keskenään ristiriidassa (Kirjanpitolaki, 1997/1336, Luku 3a, 6§). Kirjanpitolaki ei myöskään ota kantaa siihen, miten tarkasti yrityksen tulee käsitellä ei taloudellisia tietoja raportissaan.

Yleisimmin käytetty ei taloudellisten tietojen raportoinnin standardi on Global Reporting Initiative (GRI) luoma standardipohja ei taloudellisten tietojen julkaisemiseen (Stocker ja muut, 2019, s. 2074; Laine ja muut, 2021, s. 93). Global Reporting Initiative on voittoa tavoittelemattomien järjestöjen pohjalle vuonna 1997 perustettu järjestö, jonka tavoitteena on parantaa ei taloudellisten tietojen raportointia (GRI, 2022a; Laine ja muut, 2021, s. 88). GRI raportoinnissa yritys raportoi taloudellisia, sosiaalisia ja ympäristön kannalta oleellisia asioita monen eri sidosryhmän näkökulmista (Laine ja muut, 2021, s. 88). Koska monet yritykset käyttävät GRI raportointipohjaa omissa vastuullisuusraporteissaan, raporttien vertailukelpoisuus paranee. Toisaalta GRI raporttia luodessa asioita mietitään monien eri sidosryhmien näkökulmasta, joka osaltaan auttaa yritystä keskittymään merkityksellisiin asioihin (Laine ja muut, 2021, s. 93–94).

Muita raportoinnin viitekehyksiä ovat esimerkiksi International Integrated Reporting Councilin tekemä Integrated Reporting (<IR>) viitekehys, jossa vastuullisuuteen liittyviä asioita julkaistaan osana tilinpäätöstietoja (Laine ja muut, 2021, s. 94). <IR> keskittyy vastuullisuuteen sijoittajan näkökulmasta, joten sitä ei voida pitää samalla tavalla vastuullisuusraporttina kuin GRI standardeja (Laine ja muut, 2021, s. 94).

Myös Sustainability Accounting Standards Board (SASB) on julkaissut oman vastuullisuusraportoinnin viitekehyksen. Standardin tavoitteena on antaa yrityksille mahdollisuus tehdä vastuullisuusraportti helposti ja mahdollisimman pienin

kustannuksin, joten raportin viitekehyksessä on yksinkertaistettu monia asioita (Laine ja muut, 2021, s. 94–95).

Virallisten standardien lisäksi yritys voi raportoida vastuullisuudestaan myös esimerkiksi ISO 14001 standardin mukaan. ISO 14001 standardia ei tule pitää vastuullisuusraportoinnin muotona, sillä todellisuudessa kyseessä on vain ympäristöjohtamisjärjestelmästandardi. ISO 14001 vaatii kuitenkin yritykseltä ympäristöön liittyvää raportointia, sillä standardin tarkoitus on sitouttaa yritykset kestäviin prosesseihin ja noudattamaan ympäristölainsäädäntöä.

YK käynnisti 2000 luvun alussa Global Compact aloitteen, jonka tarkoituksena oli yhdenmukaistaa ja parantaa yritysten sitoutumista vastuullista liiketoimintaa kohtaan (UN Global Compact, 2022a). Global Compact aloitteeseen kuuluu kymmenen periaatetta ihmisoikeuksien, työelämän, ympäristön ja korruption vastaisuuden osa-alueilta (UN Global Compact, 2022b). Nämä periaatteet perustuvat siis käytännössä suoraan YK:n yleismaailmalliseen ihmisoikeusjulistukseen, Rion ympäristöä koskevaan julistukseen, sekä korruption vastaiseen yleissopimukseen ja ILO:n työelämän perusperiaatteita koskevaan julistukseen (UN Global Compact, 2022b). Näiden periaatteiden pohjalta on luotu Agenda 2030 ja siihen liittyvät 17 kestävä kehityksen tavoitetta, joiden tarkoituksena on tarjota suuntaviivat kestävyysasteiden ratkaisuun, ihmisten hyvinvoinnin, talouden ja ympäristön kannalta parhaalla tavalla (UN Global Compact, 2022c). On kuitenkin tärkeää huomata, että vaikka yritykset vastuullisuusraporteissaan usein viittaavat näihin tavoitteisiin, ei YK:n kestävä kehityksen tavoitteet ole vastuullisuusraportoinnin malli siinä, missä esimerkiksi GRI:n tai SASB:n luomat raportointimallit (Laine ja muut, 2021, s. 97). Yhteistä eri vastuullisuusraportoinnin malleille on, että niiden tarkoituksena on selkeyttää ja yhdenmukaistaa vastuullisuusraportointia (Laine ja muut, 2021, s. 88).

3.2 Yritysvastuuraportoinnin laillinen viitekehys

Euroopan Parlamentti antoi vuonna 2014 direktiivin, jonka tarkoituksena oli lisätä ei-taloudellisten tietojen raportointia. Suomessa direktiivin vaatimukset lisättiin kirjanpito- ja arvopaperimarkkinalakiin. Kirjanpitolain 3a luvun mukaan ei-taloudellisten tietojen julkistaminen koskee yli 500 henkilöä työllistäviä, suuria yleisen edun kannalta merkittäviä yrityksiä (Kirjanpitolaki, luku 3a, 1§). Kirjanpitolautakunnan antaman lausunnon mukaan ei-taloudellisia tietoja tulee kuitenkin esittää kaikkien niiden yritysten, joilla kaksi kolmesta seuraavasta ehdosta täyttyy; yli 20 miljoonan tase, 40 miljoonan liikevaihto ja työntekijöitä keskimäärin yli 500 (Kirjanpitolautakunta, 2017).

Vuonna 2022 Euroopan neuvosto vahvisti uuden kestävyysraportointia koskevan direktiivin, jolla muutetaan vuonna 2014 annetun ei-taloudellisten tietojen raportoinnista koskevaa direktiiviä (Euroopan neuvosto 2022). Direktiivin muutos tarkoittaa sitä, että yhä useampi yritys joutuu raportoimaan ei-taloudellisia tietoja. Jatkossa vastuullisuusraportin joutuvat tekemään kaikki Euroopassa säännellyillä markkinoilla listatut yritykset pois lukien listatut mikroyritykset sekä kaikki ne yritykset, jotka lasketaan 2013/34/EU direktiivin mukaisesti suuriksi yrityksiksi (Euroopan Parlamentti, 2022a). Tämä tarkoittaa, että kaksi kolmesta kriteeristä täyttyy. Yrityksellä on yli 40 miljoonan liikevaihto, keskimäärin yli 250 työntekijää tilikautta kohden ja yli 20 miljoonan euron tase (Euroopan Parlamentti, 2022a).

Vastuullisuusraportissa tulee direktiivin muutoksen jälkeen kuvata sekä kvalitatiivisen että kvantitatiivisen tiedon avulla yrityksen vastuullisuustyötä sekä menneen että etenkin tulevaisuuden kannalta (Euroopan Komissio, 2021c, s. 32). Raportin tulee olla koneluettavassa muodossa ja julkaista sähköisesti (Euroopan Komissio, 2021c, s.6). Toisena oleellisena muutoksena uuden direktiivin myötä on, että vastuullisuusraporttien varmentaminen tulee pakolliseksi ulkopuolisen tarkastajan toimesta (Euroopan komissio, 2021c, s.5). Samassa komission ehdotuksessa mainitaan, että Euroopan tilinpäätösraportoinnin neuvonantava ryhmä alkaa edistää yritysvastuuraportoinnin standardien yhdenmukaistamista eri kansainvälisten aloitteiden välillä (Euroopan

Komissio, 2021c). Ulkopuolisen tahon tarkastuksella ja raportoinnin viitekehysten yhdenmukaistamisella pyritään saamaan vastuullisuusraporteista luotettavampia ja vertailukelpoisempia. Ulkopuolinen tarkastus ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö vastuullisuusraporteissa voisi olla virheitä. Downie ja Stubbs (2012) mainitsevat, että esimerkiksi yrityksen päästöjä raportoitaessa voi olla jopa suuria virheitä, jotka ovat kolmannen osapuolen tarkastuksessa hyväksytyt oikeiksi. Tästä syystä esimerkiksi yrityksen vastuullisuusraportissa ilmoittamaa hiilijalanjälkeä ei voida pitää aukottomasti oikeana (Downie ja Stubbs, 2012, s. 420).

Direktiivin piirissä olevien yritysten tulee jatkossa raportoida tietoja myös omasta tuotantoketjustaan. Euroopan Komission (2021c) antaman esityksen mukaan yritysten tulee julkaista oleellisia kestävyystietoja koko tuotantoketjunsä laajuudelta. Koko tuotantoketjun sisällyttäminen vastuullisuusraporttiin on suuri muutos aikaisempaan, sillä tietojen saaminen edellyttää yritykseltä vahvaa yhteistyötä omien sidosryhmiensä kanssa. Kuten aikaisemmin todettiin, toimitusketjun aikaiset päästöt voivat olla huomattavasti yrityksen omia päästöjä suurempia. Toisaalta toimitusketjun aikaisten päästöjen laskeminen ja vähentäminen on hyvin vaikeaa, sillä harva yritys voi suoraan vaikuttaa tavarantoimittajansa tekemisiin. Tästä syystä raportointivaatimuksista saatavien hyötyjen suuruus on toistaiseksi epäselvää.

3.3 Vastuullisuusraportoinnin yhteys taloudelliseen menestykseen

Vastuullisuudesta on 2000-luvulla tullut osa yritysten kilpailuetua etenkin länsimaissa. Porterin ja Kramerin (2002) mukaan yritykset eivät toimi eristyksissä yhteiskunnasta ja yhteiskunnallisten asioiden huomioonottamisella yritys voi parantaa omaa kilpailuetuaan. Porterin ja Kramerin (2002) mukaan yhteiskunnallisia asioita ei voi täysin erottaa yrityksen toiminnasta, mutta yrityksen toiminta ei toisaalta ole täysin yhteydessä yhteiskunnallisiin asioihin. Vastuullisesti toimimalla ja vastuullisuudesta raportoimalla yritykset voivat kuitenkin houkutellessa osaavaa työvoimaa, säästää kalliita luonnonvaroja ja näin edistää omaa kilpailukykyään (Porter ja Kramer, 2002, s. 59).

Michelon ja muiden (2015) mukaan vastuullisuusraportoinnin motiivina on nimenomaan yrityksen omien motiivien toteuttaminen. Brown ja Hillegeist (2007) taas mainitsevat, että vastuullisuusraporttia voidaan julkaista myös yhteiskunnan kanssa käytävän vuoropuhelun vahvistamiseksi. Orlitzkyn ja muiden (2003) mukaan vastuullisuusraportointi vaikuttaa positiivisesti yrityksen tulokseen ja on näin ollen yrityksen kannalta perusteltua. Toisaalta vastuullisuusraportoinnin merkitys markkina-arvoon on riippuvainen toimintaympäristöstä (Cormier ja Magnan, 2007, s. 622). Ibanez-Floresin ja muiden (2022) mukaan vastuullisuusraportin ja etenkin kiertotalouden eteen tehtyjen toimien raportoiminen voi olla yritykselle hyödyllistä, sillä kiertotalouteen sitoutunutta yritystä pidetään innovatiivisempänä kilpailijoihinsa nähden. Konarin ja Cohenin (2001) mukaan yrityksen aineettoman pääoman määrä kasvaa yrityksen toimiessa vastuullisesti ja toisaalta laskee, mikäli yritys toimii vastuuttomasti.

Hasselin ja muiden (2005) tekemän tutkimuksen mukaan vastuullisuusraportti ei suoraan kasvata yrityksen markkina-arvoa. Tämä johtuu siitä, että vastuullisuusraportoinnin tekeminen vaatii yritykseltä ylimääräisiä resursseja verrattuna siihen, ettei raporttia tehtäisi ollenkaan (Hasselin ja muut, 2005, s. 56). Ympäristöraportoinnin vaikutus yrityksen markkina-arvoon, on riippuvainen tutkimuksessa käytetystä materiaalista ja muuttujien laajuudesta, sillä vain yhden muuttujan käyttäminen voi vääristää tuloksia (Illinitch ja muut, 1998, s. 385).

3.4 Tuottajayhteisöjen vastuullisuusraportointi

Tuottajayhteisöjen vastuullisuusraportointi on hyvin vaihtelevaa. Suomessa esimerkiksi Suomen Pakkauskiekkärytys Rinki Oy julkaisee virallisen vastuullisuusraportin osana vuosikertomustaan, kun sähkö- ja elektroniikkalaitteiden tuottajayhteisöistä raporttia ei tee kukaan. Recser ja Akkukiekkärytys ovat kuitenkin perustaneet yhdessä laskurin, jonka avulla tuottajat voivat laskea omien tuotteidensa keräysastetta ja kerätystä materiaalista saatavaa hyötyä, mutta vastuullisuusraporttia näissäkään tuottajayhteisöissä ei tehdä. Suomen Rengaskiekkärytys taas julkaisee käsitellyt ja kerätyt määrät suoraan omilla nettisivuillaan, mutta toistaiseksi virallista vastuullisuusraporttia ei ainakaan julkisista

lähteistä löydy. Vaihtelu tuottajayhteisöjen tekemän vastuullisuusraportoinnin välillä on siis hyvin suurta.

Osa tuottajayhteisöistä raportoi keräämiään vastuullisuustietoja pyynnöstä. Esimerkiksi Elker raportoi vastuullisuudesta suoraan niille tuottajille, jotka raportointia pyytävät. Käytännössä jokaiselle pyytäjälle luodaan oma vastuullisuusraportti, jonka sisältö on riippuvainen raportin kysyjästä. Tällainen ei standardoitu ja pyynnöstä toteutettava raportointi on usein yrityksen kannalta kaikista kalleinta pitkällä aikavälillä (Stina Wikberg, 7.10.2022).

Ruotsissa sähkö- ja elektroniikkalaitteiden tuottajayhteisö El-Kretsen julkaisee kattavan vastuullisuusraportin vuosittain. Tämän lisäksi El-Kretsen viestii tekemästään vastuullisuustyöstä aktiivisesti omilla verkkosivuillaan. Suomessa lähimpänä tämän kaltaista raportointia on pakkausten tuottajayhteisö Rinki. Yksi syy El-Kretsenin hyvään vastuullisuusraporttiin on, ettei Ruotsissa käytännössä toimi muita tuottajayhteisöjä sähkö- ja elektroniikkalaitteiden parissa. Tällöin kerätyt määrät ja operatiivinen toiminta on samanlaista joka puolella toisin kuin Suomessa, jossa sähkö- ja elektroniikkalaitteiden parissa työskentelee viisi tuottajayhteisöä, kukin omalla tyylillään.

Syitä tuottajayhteisöjen vähäiseen vastuullisuusraportointiin Suomessa on varmasti monia. Ensimmäinen syy on, ettei tuottajayhteisöillä ole lain vaatimusta tehdä virallista vastuullisuusraporttia. Toisena syynä voidaan varmasti pitää sitä, ettei tuottajayhteisöillä ole ollut selkeää näkemystä siitä, mitä vastuullisuuteen liittyviä tietoja vastuullisuusraportilla tulisi kertoa. Tuottajayhteisöjen näkökulmasta ylimääräinen työ vaatii lisäksi resursseja ja on näin ollen myös kustannus yritykselle. Tuottajilta vastuullisuusraporttia on vaadittu vasta 2010-luvulla, joten vastuullisuusraportointi on monelle yritykselle vielä suhteellisen uusi asia. Samalla tiukkoja vaatimuksia ja kriteereitä raportin tekemiselle ei ole, joten yritykset ovat voineet jättää tuotteiden elinkaaren loppupään asiat käsittelemättä, tai kuitata ne lyhyesti ilmoittamalla, että

yritys kierrättää asianmukaisesti tai hoitaa tuottajavastuunvelvoitteensa tuottajayhteisön kautta.

Tuottajayhteisöillä olisi kuitenkin mahdollisuus vaikuttaa toiminnallaan tuottajien vastuullisuusraportointiin. Kuten aikaisemmin todettiin, toimitusketjun aikaiset päästöt vastaavat suurinta osaa yrityksen aiheuttamista päästöistä. Toisaalta Downien ja Stubbsin (2012) mukaan juuri scope 3 päästöjen laskeminen oli yrityksen kannalta haastavinta, sillä laskentaan käytettävä data on usein vajaata. Myös Van Rossemin (2008) mukaan tuottajayhteisöjen keskeinen rooli osana kiertotaloutta mahdollistaa tuottajavastuuseen liittyvien tietojen kattavan keräämisen. Tuottajayhteisöt hoitavat tuottajavastuuseen liittyviä käytännön asioita päivittäin tuottajiensa puolesta, jolloin dataa tuotteiden elinkaaren loppupäästä kertyy jatkuvasti.

Tuottajayhteisöt saavat tietoja jatkuvasti esimerkiksi markkinoille saatettujen laitteiden määristä, kierrätyksen piiriin tulevista laitteista ja niiden määristä, materiaalin kierrätyksestä ja hyödyntämisestä, uusien ja tehokkaampien kierrätystapojen käyttöönotosta ja joissain tapauksissa jopa kierrätyksen tai uudelleenkäytön tuomista hiilidioksidipäästöjen säästöistä. Näitä tietoja tuottajat voisivat mahdollisesti käyttää osana omaa raportointiaan, mikäli tuottajille tärkeitä tietoja tarjottaisiin heidän kannaltaan oikeassa muodossa ja tuottajan tekemän vastuullisuusraportoinnin kannalta oikeaan aikaan.

Paristojen ja akkujen osalta on selvää, että uuden akkuasetuksen mukanaan tuomat vaatimukset akkujen tuottajille tulevat nostamaan akku- ja paristo tuottajayhteisöiltä vaadittavaa vastuullisuusraportointia. Samalla on todettava, ettei vastuullisuuteen liittyvä lainsäädäntö ole kevenemässä tulevaisuudessa sähkö- ja elektroniikkalaitteidenkaan osalta. Tuottajien kannalta tärkeää vastuullisuusraportoinnin kannalta on myös julkaistavien tietojen luotettavuus. Voittoa tavoittelemattomina yrityksinä tuottajayhteisöt voivat tarjota oikeaa ja tasapuolista tietoa tuottajille. Menichinin ja Rosatin (2013) mukaan juuri luotettavuus on yrityksen

vastuullisuusraportin kulmakivi. Mikäli tuottajayhteisöjen tarjoamasta materiaalista tulisi käytäntö, se parantaisi vastuullisuusraporttien datan luotettavuutta ja vertailukelpoisuutta tuottajavastuuseen liittyvien asioiden osalta.

Vaikka tuottajayhteisöt raportoivatkin vastuullisuuteen liittyviä tietoja pyynnöstä, ei datan tarjoamista ja hyödyntämistä suuressa mittakaavassa vielä tehdä. Uusien vastuullisuusraportointivaatimusten myötä tietoa tuottajayhteisöjen toiminnasta tullaan varmasti hyödyntämään enemmän tuottajien omassa raportoinnissa. Samaa mieltä on myös Blauberg (2022), jonka mukaan tuottajayhteisöiltä odotetaan jatkossa yhä suurempaa roolia etenkin raportoinnin laadun ja julkaisemisen osalta. Ulkoisen datan hyödyntämistä osana vastuullisuusraporttia ei ole juurikaan tutkittu, muuten kuin päästölaskennan osalta. Päästölaskennassa ulkoisen datan hyödyntäminen on normaalia, sillä pitkistä tuotantoketjuista on haastavaa saada tarkkaa dataa. Tällöin ulkopuolisen toimijan tarjoama data on ainoa keino luoda edes suuntaa antava näkymä tuotantoketjussa aiheutuviin ympäristöpäästöihin.

3.5 Sidosryhmien vaikutus vastuullisuusraportointiin

Parviaisen ja muiden (2017) mukaan sidosryhmät voivat vaikuttaa yrityksen vastuullisuusraportointiin eri tavoin. Samaa mieltä ovat myös Hossain ja muut (2022), joiden mukaan sidosryhmien vaikutus yrityksen raportointiin riippuu sidosryhmän roolista suhteessa yritykseen. Rashidin ja muiden (2020) mukaan voimakkaiden sidosryhmien olemassaolo voi painostaa yrityksiä käsittelemään vastuullisuuteen liittyviä asioita entistä tarkemmin. Viverosin (2017) mukaan sidosryhmien vaikuttavuus on kuitenkin täysin riippuvainen siitä, kuinka tärkeä sidosryhmä on yrityksen kannalta. Pérezin ja muiden (2017) mukaan eri sidosryhmät kiinnittävät kuitenkin jatkuvasti suurempaa mielenkiintoa esimerkiksi yrityksen vastuullisuusraportointia kohtaan. Tällöin yrityksen on tehtävä strateginen päätös, osallistuuko se yhdessä sidosryhmiensä kanssa toiminnan kehittämiseen vai reagoiko yritys tilanteeseen vasta, kun sen on pakko (Pérez ja muut, 207, s.672). Hossainin ja muiden (2022) mukaan sidosryhmien vaikutus yrityksen toimintaan tapahtuu yleensä median, hankinnan ja johdon kautta. Myös Park

ja muut (2014) huomasivat tutkimuksessaan, että etenkin medialla ja kuluttajilla on oleellinen vaikutus siihen, miten tarkasti vastuullisuuteen liittyvät asiat yrityksessä otetaan. Hossainin ja muiden (2022) mukaan sidosryhmien odotuksiin voidaan vastata parhaiten silloin, kun sidosryhmien odotukset ovat linjassa keskenään (Hossain ja muut, 2022, s. 12).

Parviaisen ja muiden (2017) mukaan sidosryhmien vaikutusmahdollisuudet voidaan jakaa neljään eri keinoon. Ensimmäisen mukaan yrityksellä ja sidosryhmällä on vahva keskinäinen riippuvuus, jolloin sidosryhmät pyrkivät vaikuttamaan toistensa toimintaan (Parviainen ja muut, 2017, s. 54). Esimerkkinä tällaisesta voi olla tilanne, jossa tavarantoimittaja ei suostu myymään yritykselle tuotteitaan, mikäli yritys ei muuta toimintatapojaan. Toinen vaikutustapa sidosryhmien ja yrityksen välillä on Parviaisen ja muiden (2017) mukaan tilanne, jossa sidosryhmällä on vahva vaikutusvalta yritykseen, mutta sidosryhmä ei itsessään ole riippuvainen yrityksen toiminnasta. Tällöin sidosryhmä voi yksipuolisesti painostaa yritystä muuttamaan omia toimintatapojaan. Tällainen voimakkaan sidosryhmän tilanne voi aiheuttaa yrityksen kannalta sen, että yrityksen on muutettava toimintatapojaan, vaikka se ei itse muutosta haluaisikaan tehdä (Pérez ja muut, 2017, s. 673). Kolmas tapa on sidosryhmän kannalta haastavin, sillä tällöin yritys on vahvempi sidosryhmään nähden. Tällöin voidaan ajautua tilanteeseen, jossa sidosryhmä ei voi esimerkiksi oman toimeentulonsa vuoksi vaatia yritykseltä muutosta (Parviainen ja muut, 2018, s. 55). Neljäntenä vaikutusmahdollisuutena on Parviaisen ja muiden (2018) mukaan tilanne, jossa sidosryhmällä ja yrityksellä ei ole keskinäistä suhdetta, mutta sidosryhmä voi muiden sidosryhmien kautta vaatia esimerkiksi koko toimialaa koskevia muutoksia.

Parkin ja muiden (2014) mukaan sidosryhmällä on myös toinen rooli yrityksen vastuullisuuden kannalta. Heidän mukaansa yritysten välinen kilpailu on enemmän yritysverkostojen kuin yritysten välistä (Park ja muut, 2014, s. 969). Parkin ja muiden (2014) mukaan tämä johtuu siitä, että yhden yrityksen huono toiminta voi vaikuttaa negatiivisesti suoraan muihin toimitusketjussa oleviin yrityksiin. Pérezin ja muiden (2017)

mukaan tutkimuksissa on osoitettu se, että vahvoilla sidosryhmillä on vaikutusvaltaa liittyen yrityksen vastuullisuusraportointiin. Samassa Pérez ja muut (2017) kuitenkin huomauttavat, ettei asia kuitenkaan ole yksiselitteisesti niin, että sidosryhmien vaatimukset parantaisivat yritysten tekemää vastuullisuusraportointia. Heidän mukaansa tämä johtuu siitä, että eri asiat ovat eri sidosryhmien kannalta tärkeitä. Koska sidosryhmillä on tutkimusten mukaan vahva vaikutus yrityksen vastuullisuusraportointiin, tulisi yritysten Pérezin ja muiden (2017) mukaan arvioida jatkuvasti sitä, mitkä sidosryhmät ovat yritykseen nähden vaikutusvaltaisimpia. Myös Parvisinen ja muut (2017) mainitsevat, että sidosryhmien vaatimusten tunnistaminen ja niihin vastaaminen vaativat yrityksiltä huomattavasti aikaa ja rahaa.

Tutkimusten valossa on kuitenkin selvää, että niin sisäisillä kuin ulkoisilla sidosryhmillä on vaikutusta yrityksen vastuullisuusraportoinnin laatuun. Tämän vuoksi on yrityksen etu ottaa sidosryhmät yhä vahvemmin mukaan yrityksen omaan vastuullisuusraportointiprosessiin.

4 Menetelmät

Tässä luvussa käsitellään tutkimuksen tutkimusmenetelmä sekä esitellään tutkimukseen osallistuneet kohdeorganisaatiot sekä haastateltavat henkilöt. Tämän lisäksi luvussa arvioidaan tutkimuksen luotettavuutta sekä yleistettävyyttä.

4.1 Tutkimusmenetelmät

Laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena on ymmärtää määrällisen eli kvantitatiivisen tutkimuksen tuloksia (Sarajärvi ja Tuomi, 2018, s. 53). Laadullisessa tutkimuksessa pyrkimys on nimenomaan ymmärtää ja selittää laajoja kokonaisuuksia, eikä esimerkiksi testata hypoteesin pitävyyttä. Yleensä havainnot myös pelkistetään ja yhdistellään, jotta oleelliseen asiaan on helpompaa keskittyä (Alasuutari, 2011, s. 51). Tulosten tulee kuitenkin Kanasen (2017) mukaan olla sovellettavissa samankaltaisissa tilanteissa myös eri tutkijan toimesta.

Sarajärven ja Tuomen (2018) mukaan lomakehaastattelulla, teemahaastattelulla ja syvähaastattelulla voidaan hakea vastauksia erilaisiin ongelmiin. Lomakehaastattelulla kerätään yleensä aineistoa kvalitatiiviseen tutkimukseen, sillä lomake on kaikille vastaajille täysin sama (Sarajärvi ja Tuomi, 2018, s. 63). Lomakehaastattelun huonona puolena voidaan kuitenkin pitää sitä, ettei haastattelun aikana päästä kysymään tutkittavilta jatkokysymyksiä, jotka voisivat parantaa tutkittavan ilmiön ymmärtämistä. Syvähaastattelulla taas tarkoitetaan sellaista haastattelua, jossa vain aihepiiri on määritetty etukäteen (Sarajärvi ja Tuomi, 2018, s. 65).

Puolistrukturoidulla haastattelulla tarkoitetaan sellaista haastattelua, jossa tutkijalla on aihepiiriin sopiva haastattelurunko ja kysymykset valmiina (Sarajärvi ja Tuomi, 2018, s. 63). Näiden kysymysten lisäksi tutkija voi haastattelun aikana esittää myös jatkokysymyksiä, mikäli niille on tarvetta. Sarajärven ja Tuomen (2018) mukaan on tutkijan valinta, esitetäänkö kaikki etukäteen mietityt lisäkysymykset kaikille haastateltaville. Sarajärven ja Tuomen (2018) mukaan puolistrukturoidun haastattelun

etuna on se, että haastattelun aikana tutkija voi esittää jatkokysymyksiä aiheeseen liittyen ja näin syventää haastattelua. Jatkokysymysten ansiosta tapauksesta tai ilmiöstä voidaan saada entistä parempaa ja syvällisempää tietoa. On kuitenkin huomattava, että tällöin tutkijan vastuu haastattelutilanteessa kasvaa, sillä hän voi omilla kysymyksillään ohjata keskustelua eri suuntiin.

Tässä tutkielmassa tutkimusmenetelmänä käytetään puolistrukturoitua haastattelua sekä jatkuvaa havainnointia tuottajayhteisöiltä pyydettävän raportoinnin osalta. Puolistrukturoidun haastattelun ominaisuudet mahdollistavat parhaiten tutkimuskysymykseen vastaamisen, sillä tarkoituksena ei ollut kvantitatiivisen tiedon kerääminen, vaan ilmiön laaja ymmärtäminen. Puolistrukturoidun haastattelun avulla kerättiin tutkimusaineistoa, joka liittyi tuottajavastuuseen, ulkopuolisen datan hyödyntämiseen vastuullisuusraportoinnissa ja sidosryhmien osallistamiseen. Puolistrukturoidun haastattelun ansiosta haastateltavilta saatiin myös keskustelun edetessä vastauksia sellaisiin kysymyksiin, joita tutkia ei ollut alkuperäiseen haastattelulomakkeeseen kirjoittanut. Havainnointi tutkimuskeinona taas on tutkijalle luonnollinen, sillä tutkija työskentelee aiheen parissa ja saa näin luonnollista, ennalta arvaamatonta ja monipuolista tietoa aiheen ympäriltä. Tutkijalle on näin kertynyt myös sellaista toimialan sisäistä tietoa, jota yritykset eivät voi, saa tai halua tuoda haastattelutilanteessa esille. Tietoa on näin kertynyt myös sellaisten yritysten osalta, jotka eivät halunneet tai voineet osallistua tutkimuksen toteuttamiseen.

4.2 Aineiston keruu

Haastateltavat yritykset valittiin mukaan erilaisia kriteereitä käyttäen. Ensimmäisenä kriteerinä on, että haastatteluun osallistuva organisaatio tekee vastuullisuusraportin joko vapaaehtoisesti tai lain velvoittamana. Toisena kriteerinä haastateltavien yritysten tuli kuulua joko ICT, SELT, FLIP, Recser ja/tai Akkukierrätys Pb tuottajayhteisöön. Näitä kriteerejä puoltaa se, että tutkimuksen tarkoituksena on ymmärtää, miten tuottajayhteisöt voisivat helpottaa tuottajia heidän omissa vastuullisuusraportointiprosesseissaan. Mikäli haastateltava yritys ei kuuluisi

tuottajayhteisöön tai ei tekisi vastuullisuusraporttia, ei haastattelun tuloksilla olisi tutkimuskysymykseen vastaamisen kannalta merkitystä. Haastateltavia yrityksiä valitessa pyrittiin kiinnittämään huomiota siihen, että haastateltavat yritykset kattaisivat mahdollisimman laajasti eri sähkö- ja elektroniikkalaitteiden alakategoriat. Erilaisuudella tarkoitetaan tässä esimerkiksi yrityksen kokoa, yrityksen toimialaa, toiminta-aluetta ja valmistettujen tai maahantuotujen tuotteiden laatua. Viimeisenä valintakriteerinä tutkimuksessa oli, että haastatteluun saatiin henkilö, joka työskentelee yrityksessään vastuullisuuden ja vastuullisuusraportoinnin parissa. Tällä varmistettiin, että haastateltavalla ainakin teoriassa tulisi olla ymmärrystä myös siitä, miten tuottajavastuulainsäädäntö velvoittaa kyseistä yritystä.

Haastatteluja ennen tutkija täydensi omaan haastattelupohjaansa tietoja haastattelun kohteena olevasta yrityksestä. Tällaisia tietoja olivat esimerkiksi toimiala, liikevaihto, kohdemarkkina ja kohdeasiakkaat. Samalla tutkija täydensi haastateltavien yritysten kohdalla tiedon siitä, tekeekö yritys vastuullisuusraporttia tai muuta vastuullisuuteen liittyvää raportointia.

Kokonaisuutena haastatteluja toteutettiin seitsemän kappaletta, jonka jälkeen tutkija analysoi vastaukset, jotta mahdollisten lisähaastattelujen tarve selvisi. Haastatteluiden määrä oli lopulta sama, jonka tutkija ennen haastattelujen aloittamista halusi toteuttaa. Kaksi haastateltavaa yritystä eivät halunneet osallistua tutkimukseen, mutta näiden tilalle löydettiin samalta toimialalta kuitenkin vastaavaa liiketoimintaa harjoittava yritys. Hirsjärven ja Hurmeen (2008) mukaan haastatteluja pitäisi olla vähintään 15 kappaletta. Toisaalta, koska haastattelujen vastaukset toistivat pitkälti samaa kaavaa, ei uusien haastattelujen pitämiseksi nähty tarvetta, sillä Hirsjärven ja Hurmeen (2008) mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa jo muutamalla haastattelulla voidaan saada riittävä ymmärrys ilmiöstä. Haastattelut toteutettiin etäviestimiä käyttäen.

Haastattelukutsut lähetettiin sähköpostitse ja haastatteluun osallistunut henkilö oli lähes kaikissa tapauksissa sama henkilö, jolle pyyntö lähetettiin. Haastattelut suoritettiin

12.1.-27.2.2023 välisenä aikana. Haastattelut olivat kestoaltaan noin tunnin mittaisia ja yhteensä aineistoa kerättiin 412 minuuttia. Kaikki haastattelut äänitettiin ja nauhoitukset litteroitiin mahdollisimman nopeasti haastattelun jälkeen, sillä Hirsjärven ja Hurmeen (2008) mukaan se parantaa aineiston laatua. Haastateltaville henkilöille lähetettiin liitteen 1 mukainen haastattelurunko viimeistään viikkoa ennen haastattelua, jotta haastateltavilla oli halutessaan aikaa valmistautua haastattelua varten. Haastateltavia ei kuitenkaan ohjeistettu valmistautumaan tietyllä tavalla haastatteluun, joten valmistautumisessa voi olla eroja haastateltavien välillä. Haastateltaville henkilöille annettiin mahdollisuus pysyä anonyyminä sekä oman että edustamansa yrityksen osalta, sillä tämän uskottiin kasvattavan haastatteluun osallistuvien yritysten määrää.

Litteroituihin teksteihin tehtiin haastattelujen jälkeen merkintöjä, jotta vastusten analysoiminen on helpompaa. Tällaisia merkintöjä olivat esimerkiksi tummennetut lauseet, joilla tutkija merkitsi omasta mielestään vastauksen tärkeimmän sanoman. Haastatteluita ei analysointivaiheessa yhdistetty keskenään, sillä tällöin jatkokysymykset olisivat voineet tehdä vastausten tulkitsemisesta mahdotonta. Vastauksista pyrittiin myös tunnistamaan toistuvia teemoja, joiden avulla eri haastatteluiden vastauksista voidaan löytää yhteneväisyyksiä. Tämä helpottaa tutkijaa esimerkiksi johtopäätösten tekemisessä.

4.3 Haastateltavat yritykset

Ensimmäisenä yrityksenä haastatteluun osallistui teleoperaattori Telia Finland Oyj, joka on Telia Company AB:n tytäryhtiö. Telia tarjoaa laajakaistoja, sähkö- ja elektroniikkalaitteita sekä erilaisia palveluita sekä kuluttaja- että yritysasiakkaille. Telia tekee vastuullisuusraportin konsernitasolla ja tämän lisäksi Telia Finland julkaisee omassa viestinnässään erilaisia vastuullisuuteen ja kestävään kehitykseen liittyviä tietoja. Telialta haastatteluun osallistui vastuullisuuspäällikkö Laura Hynönen.

Toisena haastateltavana yrityksenä on Fujitsu Finland Oy. Fujitsu Finland Oy on Japanilaisen Fujitsu Limitedin tytäryhtiö. Fujitsu on maailman toiseksi suurin IT-

palvelutuottaja. Fujitsu Finland Oy julkaisee itse Suomen osalta vastuullisuusraportin ja kuuluu toki osaltaan myös Fujitsu konsernin vastuullisuusraportin piiriin. Fujitsu Finlandilta haastatteluun osallistui ympäristöasioista vastaava Inari Timonen-Nissi.

Kolmantena yrityksenä haastatteluun osallistui Metos Oy. Metos Oy valmistaa ja maahantuo suuria ammattilaiskeittiöitä. Metos Oy kuuluu Italialaiseen Ali Groupiin. Metos Oy ei tee toistaiseksi omaa vastuullisuusraporttia, mutta uuden vastuullisuusraportointidirektiivin takia Metoksen, tai sen omistajan Ali Groupin on kuitenkin tulevaisuudessa tehtävä virallinen vastuullisuusraportti. Toistaiseksi Metos Oy:n vastuullisuusviestintä tapahtuu kuitenkin vain omien verkkosivujen kautta. Metokselta haastatteluun osallistui turvallisuus-, laatu- ja ympäristöpäällikkö Jari Väisänen.

Neljäntenä haastateltavana yrityksenä on Canon Oy. Canon Oy on osa Japanilaista Canon Inc. konsernia. Canon on optisiin sähkö- ja elektroniikkalaitteisiin keskittynyt yritys, jonka valikoimasta löytyy esimerkiksi kopiokoneita, kameroita ja tulostimia. Canon julkaisee vastuullisuusraportin konsernitasolla ja konsernin raportoinnissa on mukana Suomen raportoimat tiedot. Canonilta haastatteluun osallistui Vastuullisuuspäällikkö Päivi Kahelin.

Viidentenä haastateltavana yrityksenä on Suomalainen, päätoimenaan tukkukauppaa harjoittava yritys. Yritys julkaisee vastuullisuusraportin vuosittain konsernitasolla ja viestii omasta vastuullisuudestaan Suomen tasolla verkkosivujensa kautta. Yrityksestä haastatteluun osallistui kestävän kehityksen päällikkö.

Kuudentena yrityksenä haastatteluun osallistui Airam Oy, joka on suomalainen, etenkin valaisimiin ja valaistukseen keskittyvä yritys. Airam ei julkaise toistaiseksi virallista vastuullisuusraporttia, sillä velvoite sen julkaisemiseen tulee vasta uuden lain myötä. Airam kuitenkin tekee vastuullisuuteen liittyvää vapaaehtoista raportointia jo nyt ja

kuuluu esimerkiksi Global Compact aloitteeseen. Airamilta haastatteluun osallistui vastuullisuus- ja laatupäällikkö Siina Hara.

Seitsemäs haastateltava yritys on Iloq. Iloq on suomalainen lukitusratkaisuihin keskittyvä yritys. Iloq on tehnyt vastuullisuusraportin vuodesta 2021 lähtien. Iloqilta haastatteluun osallistuivat sekä laatu- ja vastuullisuuspäällikkö Hanna Leskinen että Oulun pisteen logistiikasta ja vastuullisuudesta käytännössä vastaava Anne-Mari Kansanoja.

Taulukko 4. Haastatellut yritykset

Yritys	Tekee vastuullisuusraportin	Tuottajavastuunvelvoite / Tuottajayhteisö mainittu raportissa	Kiertotalous / Kierrätys mainittu
Fujitsu Finland	Kyllä, konserni ja Suomen oma	Kyllä	Kyllä
Canon	Kyllä, konserni	Ei	Kyllä
Metos	Ei toistaiseksi, uusi laki velvoittaa	Ei	Kyllä
Telia	Kyllä, konserni	Ei	Kyllä
Suomalainen, päätoimenaan tukkukauppaa harjoittava yritys	Kyllä, konserni	Ei	Kyllä
Airam	Ei toistaiseksi, uusi laki velvoittaa	Ei	Kyllä
Iloq	Kyllä	Ei	Kyllä

Taulukossa 1 on esitelty kaikki haastatteluun osallistuneet yritykset. Yhteistä näille kaikille on se, että kiertotalous ja kestävä kehitys on mainittu joko osana vastuullisuusraporttia tai verkkosivuilla niillä yrityksillä, jotka eivät vastuullisuusraporttia tee. Vain yksi haastatelluista yrityksistä mainitsi raportissaan tai verkkosivuillaan kuuluvansa tuottajayhteisöön. Seitsemästä haastatellusta yrityksestä viisi teki jo nyt vastuullisuusraportin jonkin käytössä olevan standardin mukaan. Kaksi haastatelluista yrityksistä ei tehnyt vastuullisuusraporttia vielä, mutta näiden yritysten kohdalla raportointi oli kuitenkin tulossa pakolliseksi uuden vastuullisuusraportointidirektiivin vuoksi.

4.4 Luotettavuuden arviointi

Sarajärven ja Tuomen (2018) mukaan tutkijalla on vastuu tulosten mahdollisesta soveltamisesta. Myös Kanasen (2017) mukaan laadullisessa tutkimuksessa luotettavuus on tutkijasta kiinni. Tämän tutkielman validiteetti on pyritty varmistamaan siten, että dataa on kerätty useista eri lähteistä. Luotettavuutta lisää myös se, että aihepiiri on tutkijalle tuttu, jolloin epäjohdonmukaisuudet tai haastattelutilanteen ja todellisen elämän väliset eroavaisuudet on mahdollista havainnoida. Tässä tutkimuksessa ei havaittu merkittäviä eroja julkisesti verkkosivuilla tai haastatteluissa kerrottujen asioiden välillä. Myös tutkijan aikaisempi aihepiiristä kertynyt tieto oli linjassa haastatteluihin osallistuneiden henkilöiden vastausten kanssa.

Myös aineiston keruussa on pyritty luotettavuuteen. Hirsjärven ja Hurmeen (2008) mukaan tätä tukee esimerkiksi se, että haastattelurunko ja mahdolliset lisäkysymykset on mietitty etukäteen. Tämän tutkimuksen haastattelurungossa pyrittiin tunnistamaan tutkimuskysymysten kannalta olennaisimmat teemat. Lisäkysymyksiä esitettiin haastatteluissa lähes jokaisen kysymyksen kohdalla. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on olennaista kertoa, että lisäkysymysten teema oli haastateltavasta riippumatta sama.

Hirsjärven ja Hurmeen (2008) mukaan haastatteluiden nopea purkaminen tietokoneelle on tutkimuksen reliabiliteetin kannalta olennaista. Tässä tutkimuksessa haastattelut purettiin mahdollisimman pian haastattelun jälkeen tietokoneelle siten, että esimerkiksi huokaukset, sanojen toistot, naurahdukset ja muut lukemista häiritsevät äännähdykset on litterointivaiheessa poistettu selkeyden vuoksi. Myös tässä tutkimuksessa käytettävissä suorissa lainauksissa edellä mainitut lukemista vaikeuttavat tekijät ovat poistettuna. Suorat lainaukset ovat tekstissä joko lainausmerkeissä tai sisennettyinä, riippuen lainauksen pituudesta. Vaikka yritykset on esitelty nimineen, on vastaukset kuitenkin kirjoitettu siten, ettei vastaajaa voida tunnistaa. Tämä menettely valittiin siksi, että näin tutkija voi vapaammin esittää haastatteluissa kerrottuja asioita, vaikuttamatta kuitenkaan haastatellun yrityksen tai haastatellun henkilön imagoon. Haastateltavat

henkilöt ja yritykset haluttiin kuitenkin esitellä nimineen, koska se nähtiin tutkimuksen legitimizeettiä parantavana tekijänä.

Uusitalon (1991) mukaan tutkimuksen luotettavuutta voidaan parantaa myös siten, että tutkimusmenetelmä, aineisto ja analyysitapa kerrotaan avoimesti tutkimuksessa. Tällä parannetaan tutkimuksen toistettavuutta. Tässä kappaleessa on pyritty kertomaan tutkimuksen toteuttamisesta mahdollisimman laajalla ja luotettavalla tavalla, jotta tutkimuksen tuloksia voidaan tarkastella objektiivisesti ja jotta tutkimuksen toistaminen on mahdollista. Tutkimusmenetelmä on kuvattu mahdollisimman tarkasti ja tutkimuksen aikana metodeja on käytetty ohjeistuksien mukaan.

5 Tutkimuksen tulokset

Tässä luvussa tarkastellaan haastatteluissa saatuja tuloksia. Tulokset käsitellään sidosryhmien ja yrityksen legitimitetin sekä tuottajavastuun ja tuottajayhteisöjen kautta. Lopuksi käsitellään, millainen merkitys tuottajayhteisöjen vastuullisuusraportoinnilla on tuottajien näkökulmasta.

5.1 Vastuullisuus

Kaikkien haastateltavien mukaan vastuullisuuden merkitys osana liiketoimintaa on kasvanut viimeisten vuosien aikana merkittävästi. Aikaisemmin vastuullisuus oli monelle vain pakollinen paha, mutta nykyään vastuullisuudesta pyritään hakemaan myös kilpailuetua. Vastaajien mukaan tähän oli syynä sekä lain ja vaatimusten kiristyminen että asiakkaiden ja muiden sidosryhmien kasvava kiinnostus vastuullisuutta kohtaan. Myös ne yritykset, jotka eivät tehneet virallista vastuullisuusraporttia, olivat tunnistaneet sidosryhmiltä tulleen paineen vastuullisuuteen liittyvien kysymysten osalta. Erään vastaajan mukaan vastuullisuuteen liittyvä keskustelu ja toiminta ovat välillä jopa haastavia, sillä vastuullisuus tarkoittaa eri ihmisille eri asioita. Hänen mukaansa joillekin vastuullisuus voi siis olla puhtaasti esimerkiksi jätteiden lajittelemista. Toisaalta suurelle kansainväliselle konsernille vastuullisuus taas yleensä tarkoittaa muutakin kuin kierrättämistä. Toimialuekin on usein kansainvälinen ja sisältää useita eri tavarantoimittajia ja asiakkaita. Toisen haastateltavan mukaan haastavaa on myös, että etenkin asiakkaiden toimittajiltaan kysymät tiedot ovat usein ristiriitaisia sen suhteen, mitä tietoja tavarantoimittaja pystyy kertomaan. Haasteita muodostuu etenkin siinä kohdassa, kun yritykseltä kysytään esimerkiksi asiakkaan toimesta yksittäiseen tuotteeseen tai toimintoon liittyviä tarkempia tietoja. Erityismaininnan saivat etenkin pohjoismaissa toimivat suuret ketjut, jotka useamman haastateltavan mukaan lähettävät sellaisen kysymyskavalkadin, ettei kaikkiin kysymyksiin ole mahdollista vastata todenmukaisesti. Samalla vastaamatta jättämisen koettiin olevan liiketoiminnallinen riski, sillä sen vaikutusta tuleviin sopimuksiin ei voitu arvioida.

Haastatellut yritykset käyttivät erilaisia standardeja vastuullisuuteen liittyvän raportoinnin osalta. Virallisen vastuullisuusraportin haastatellut yritykset tekivät poikkeuksetta GRI ohjeistuksen mukaan. GRI raportointia käytettiin haastateltavien mukaan siksi, että se toimi hyvin virallisen vastuullisuusraportoinnin pohjana, koska se täyttää sisällöllään lain vaatimukset. GRI raportoinnin lisäksi yrityksillä oli myös muita standardeja, joiden mukaan eri asioita laskettiin. Päästöjä laskettiin yrityksissä pääasiassa GHG protokollan mukaisesti. Muita yritysten käyttämiä ja raportointia vaativia viitekehyksiä olivat esimerkiksi Global Compact, joka ei itsessään ole vastuullisuusraportoinnin viitekehys, mutta vaatii yritykseltä jatkuva seuranta ja raportointia. Myös ISO14001 sertifikaatti oli käytössä useissa yrityksissä ja yksi yritys kertoi sitoutuneensa Science Based Targets aloitteeseen. Osalla haastateltavista yrityksistä oli käytössään myös EcoVadis sertifikaatti, johon yrityksen oli tuotettava raportti vastuullisuuteen liittyen.

Mielenkiintoinen havainto haastateltavien vastauksissa oli se, että myös yritykset, jotka eivät tehneet virallista vastuullisuusraporttia esimerkiksi GRI muodossa, tekivät kuitenkin vastuullisuuteen liittyvää raportointia jollain muulla edellä kerrotuista tavoista. Virallisen vastuullisuusraportin puuttuminen ei siis suoraan tarkoittanut sitä, etteikö vastuullisuuteen liittyviä asioita olisi mitattu yrityksessä ollenkaan.

Osa haastateltavista nosti myös sosiaalisen vastuun tärkeäksi teemaksi vastuullisuuden osalta. Sähkö- ja elektroniikkalaitteissa tarvittavien harvinaisten maametallien hankintaan liittyy usein sosiaalisen vastuun piiriin kuuluvia riskejä, kuten lapsityövoiman käyttöä. Erään haastateltavan mukaan esimerkiksi nyt Suomessa kierrätykseen kerättävien laitteiden käsittelystä tulisi antaa tarkempaa tietoa, sillä hänen mukaansa Suomen ja muun maailman käsittelytavat eroavat toisistaan huomattavasti. Samalla kiertoon saatava raaka-aine vähentää muualta tuotavan materiaalin määrää, jolloin sekä huoltovarmuus että raaka-aineen eettisyys paranevat. Toisen haastateltavan mukaan sosiaalinen vastuu ilmenee heillä jo esimerkiksi siten, että sidosryhmiltä pyydetään tietoa heidän omista tuotantoketjuistaan ja sinne mahdollisesti liittyvistä riskeistä.

Sosiaalisen vastuun hoitamisesta on tullut ympäristövastuun ohella erittäin tärkeä asia. Toisen vastaajan mukaan sosiaalinen vastuu otetaan hyvin vakavasti etenkin tuotantoketjujen osalta, mutta usein kotimaan asiat jäävät vähemmälle huomiolle. Haastateltavan mukaan tämä johtui todennäköisesti siitä, että Suomessa asiat ovat jo niin hyvin, ettei omiin asioihin enää kiinnitetä huomiota samassa suhteessa kuin muualla tapahtuviin asioihin.

Haastatteluiden perusteella voidaan kuitenkin todeta, että vastuullisuus on jokaisessa yrityksessä tunnustettu oleelliseksi osaksi nykyaikaista liiketoimintaa. Vastuullisuus ilmenee yrityksissä kuitenkin eri tavalla, riippuen yrityksen markkina-alueesta, koosta ja siitä, onko yritys jo nyt veloitettu tekemään vastuullisuusraportointia.

5.2 Vastuullisuusraportointi

Kuten aikaisemmin mainittiin, viisi seitsemästä yrityksestä teki jo vastuullisuusraportin ja kaksi oli aloittamassa vastuullisuusraportointiprosessia. Yhteistä vastuullisuusraportille oli se, että se tehtiin GRI standardien mukaan. Haastateltavien mukaan vastuullisuusraportin tekemisellä koettiin olevan positiivinen vaikutus yrityksen liiketoimintaan. Koska yritysten tilikaudet päättyivät eri aikaan, myös vastuullisuusraportin teko sijoittui vastaajien kesken eri vuodenaikoihin. Virallisen vastuullisuusraportin tekeminen sijoittui vastaajien mukaan tiukasti tilikauden katkoon, mutta tietoa kerättiin kuitenkin pitkin vuotta. Eräs vastaaja tiivisti vastuullisuusraportointiprosessin siten, että pitkin vuotta seurataan ja kerätään tietoa, joka tilikauden päätyttyä laitetaan yksiin kansiin ja julkaistaan. Niiden yritysten, jotka tekivät vastuullisuusraporttia konsernitasolla tai sekä maa että konsernitasolla tuli toimittaa omaan toimintaansa liittyvää vastuullisuustietoa konsernin emoyhtiölle, jotta virallinen standardinmukainen vastuullisuusraportti saatiin tehtyä. Emoyhtiölle raportointi tapahtui yleensä yrityksen sisäisen raportointikanavan kautta, johon Suomen toimintojen tiedot syötettiin määrämuotoisina. Haastateltavien mukaan tiedot piti syöttää määrämuotoisena siksi, että se helpotti tietojen kokoamista konsernitasolla. Erään haastateltavan mukaan tietojen saattaminen määrämuotoon tuotti joskus

haasteita, sillä kaikkia tietoja ei ollut saatavilla ja toisaalta osassa raportoiduista tiedoista saattoi olla puutteita. Toisaalta ongelmaksi tuli haastateltavan mukaan välillä myös, että esimerkiksi Euroopan ja Aasian välillä sanalla vastuullisuus on täysin eri merkitys. Tällöin asiat, jotka ovat Euroopassa arkipäivää, voivat olla Euroopan ulkopuolella edistynyttä vastuullisuutta.

Jatkuvaa tietoa haastatelluissa yrityksissä kerättiin esimerkiksi päästöjen osalta. Vaihtelu vastaajien välillä oli myös tässä kohdassa suurta, sillä erään vastaajan mukaan päästölaskenta päivitetään kerran vuodessa, kun toisen vastaajan mukaan päästölaskentaa tehdään jatkuvasti osto- ja myyntilaskujen perusteella. Näin laskenta pysyi ajantasaisena jatkuvasti. Vastaajista yksi teki päästölaskennan täysin itse ja kaikki muut laskentaa tehneet yritykset käyttivät apuna ulkopuolisia konsultteja. Yleensä ulkopuolisia konsultteja käytettiin sekä päästöjen laskennassa että ulkopuolisen auditoinnin tekemisessä. Myös yritys, joka laski omat päästönsä itse, käytti ulkopuolista konsulttia vahvistamaan laskennan tuloksen.

Haastateltavat yritykset kertoivat keräävänsä jatkuvasti esimerkiksi energian käyttöön, logistiikkaan ja jätteiden määrään liittyviä tietoja, joiden avulla toimintaa voitaisiin ohjata. Erään haastateltavan mukaan esimerkiksi jätteiden määrää lasketaan, jotta yrityksessä syntyvät jätteet voitaisiin lajitella jo jätteen syntypaikalla paremmin. Hänen mukaansa tähän on kaksi syytä. Ensimmäinen on, että kierrättämällä jätteet saadaan paremmin käyttöön ja toinen, että jätteistä aiheutuvat kustannukset riippuvat jätteen lajista. Hänen mukaansa lajittelematon sekajäte, jota myös kertyy eniten, on kaikista kalleinta kierrättää. Yhteistä niille yrityksille, jotka keräsivät tietoa jatkuvasti, oli, että kerättyä tietoa oli tarkoitus hyödyntää osana yrityksen liiketoiminnallisia päätöksiä. Vastaajista vain yksi yritys pystyi käyttämään tietoa jatkuvasti omien toimintojensa ohjaamisessa. Vastauksien perusteella suurin syy sille, miksi vastuullisuuteen liittyvää dataa hyödynnettiin pääasiassa vain raportoinnissa, oli se, ettei yrityksissä ollut resursseja tietojen jatkuvaan analysointiin ja päivittämiseen. Eräs vastaaja tiivistä asian seuraavalla tavalla. ”On turhaa päivittää tietoja kuukausittain, koska päivitys vaatii yhtä

paljon resursseja, tehtiin se sitten kuukausittain tai kvartaaleittain ja kvartaaleittain tehtynä säästyy kahden kerran työt”. Mielestäni tämä vastaus tiivistä haastateltavien näkemyksen kokonaisuutenaan melko hyvin.

Vastuullisuusraportointiin liittyvä haaste yritysten keskuudessa vaikutti olevan se, että uusia muutoksia ja osa-alueita tuli tietoon jatkuvasti. Erään haastateltavan mukaan on hyvä asia, että uusia näkökulmia tuodaan vastuullisuuden osalta esiin jatkuvasti, mutta samalla se aiheuttaa yrityksen kannalta haasteita, sillä uusiin vaatimuksiin reagoiminen ei aina ole yksinkertaista. Haastateltavan mukaan esimerkiksi tietojen kerääminen tällaista uutta raportoitavaa asiaa varten saatetaan joutua aloittamaan jo yli vuotta aikaisemmin. Myös raportoinnin viitekehysten moninaisuus nähtiin joidenkin haastateltavien toimesta haasteena. Erään haastateltavan mukaan vastuullisuusraportin tekeminen on haastavaa, sillä se ei ole samalla tavalla standardoitu kuin tilinpäätös. Vastuullisuusraportin teossa on toki viitekehykset, mutta raportti voidaan silti tehdä hyvin monella eri tavalla. Saman huomion tekivät myös Laine ja Muut (2021) joiden mukaan vastuullisuusraportin haasteena on se, ettei raportin tekemiselle ole yhtä vakiintunutta standardia.

Toisaalta haasteeksi tuli myös se, että vastuullisuusraporttiin vaadittavia tietoja jouduttiin usein pyytämään omilta tavarantoimittajilta, jolloin toimitusketjun hallinta nousee tärkeään rooliin. Erään haastateltavan mukaan yhtenä vastuullisuusraportointiin liittyvänä haasteena onkin juuri se, että tietoa joudutaan ottamaan sellaisenaan vastaan tavarantoimittajilta. Tällöin on riski, ettei tavarantoimittajan tuottama materiaali ole sillä tasolla, jota yritys vaatii. Haastateltavan mukaan tällöin yrityksen tulee miettiä sitä, miten raportointi saataisiin seuraavaa kertaa varten oikeaksi. Haastateltavan mukaan tämä aiheuttaa kuitenkin sen, että esimerkiksi päästölaskennan osalta voi vuosien välillä olla suuriakin heittoja, vaikka toiminta jatkuisi koko ajan samanlaisena. Tällöin erot muodostuvat vain siitä, että uuteen raporttiin saadaan tarkempaa tietoa. Haastateltavan mukaan toisena haasteena on myös, ettei kaikki vastuullisuusraportissa tarvittava tieto ole numeraalisesti mitattavana. Saman haasteen tunnistivat myös Manetti ja Toccafondi

(2011), joiden mukaan kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tiedon sekoittaminen voi aiheutua ongelmaksi, jos näitä tietoja yhdistämällä täytyy saada yksi ja oikea lopputulos.

Myös sidosryhmät tunnistettiin oleelliseksi osaksi vastuullisuusraporttia. Erään vastaajan mukaan sidosryhmien vaikutus vastuullisuusraportin onnistumiseen on olennainen kahdesta syystä. Ensimmäinen syy oli, että raportti tehdään nimenomaan sidosryhmille ja toinen se, että sidosryhmät itse ovat niitä, jotka raportissa oleviin asioihin voivat omalla toiminnallaan vaikuttaa. Tämän lisäksi yrityksen on käytännössä mahdotonta tuottaa luotettavaa vastuullisuusraporttia ilman sidosryhmien tuottamaa materiaalia. Tällöin sidosryhmille tulee myös kolmas tärkeä merkitys liittyen vastuullisuusraportointiin.

5.3 Ulkopuolinen data

Kaikki haastatteluun osallistuneet kertoivat, että vastuullisuusraportin tekemiseen tarvittiin ulkopuolisen tahon tuottamaa materiaalia. Ulkopuolinen data koettiin välttämättömyytenä, sillä useiden yritysten tuotantoketjut ovat niin pitkiä, ettei vastuullisuuteen liittyviä tietoja ole mahdollista kerätä ilman, että niitä kysytään suoraa omilta sidosryhmiltä. Yleisin tapa ulkopuolisen tiedon keräämiseen oli sähköpostitse laitettava kysely. Eräs haastateltava kertoi, että yleensä sähköpostitse lähetetään Excel lomake, johon vastaajan tulee täyttää omat tietonsa. Kun vastaaja lähettää tiedot takaisin, ne tallennetaan yrityksen omaan järjestelmään. Toisena vaihtoehtona oli, että tiedot käytiin itse hakemassa portaalista, jonne pyydetty tieto oli koottu valmiiksi. Erään vastaajan mukaan portaalit ovat hyvä keino hakea tietoa, sillä niissä tieto on jatkuvasti saatavilla. Huonona puolena vastaajan mukaan on se, että tiedot on yleensä tehty vain julkaisevan yrityksen näkökulmasta, jolloin lisätietojen pyytäminen on usein pakollista.

Kaikkien vastaajien mukaan haasteita ulkopuolisen materiaalin osalta tuotti se, että ulkopuolisen tahon tuottamat materiaalit ovat aina keskenään erilaisia. Yleensä prosessiin osallistuvia sidosryhmiä oli myös useita, joten sidosryhmiltä saatuja raportteja jouduttiin laskemaan erikseen yhteen. Yhden haastateltavan mukaan toinen ongelma on,

että vaikka tietoja pyydetään jossain muodossa, ne saattavat tulla toisen näköisenä tai puutteellisina. Tällöin yrityksessä joudutaan joko korjaamaan tietoja, pyytämään lisätietoja tai joissain tapauksissa asian annettiin vain olla. Ongelmana nähtiin haastateltavien yritysten näkökulmasta myös se, että eri yritykset ovat vastuullisuudessa eri tasolla, jolloin sidosryhmiltä kerättävät raportit voivat otsikkotasolla sisältää samat asiat, mutta todellisuudessa näin ei kuitenkaan ole.

Yleisin asia, johon ulkopuolista dataa käytettiin, oli päästölaskenta. Kukaan haastateltavista ei kertonut, että osana raporttia olisi ollut esimerkiksi ulkopuolisen tahon tuottama artikkeli. Kaksi seitsemästä vastaajasta kuitenkin sanoi, että jos jokin ulkopuolinen taho voisi tuottaa artikkelin, joka on validi myös yrityksen itsensä kannalta, sitä voitaisiin hyödyntää sellaisenaan osana vastuullisuusraporttia. Oleellista vastaajien mukaan oli kuitenkin se, että tällöin artikkelin tulisi käsitellä esimerkiksi yhteistyöprojektia, jossa molemmat osapuolet ovat mukana. Tällainen projekti voisi erään haastateltavan mukaan olla esimerkiksi se, että yritys on luonut toisen yrityksen kanssa hankkeen kierrätystä varten, jolloin kierrätystä organisoiva yritys voisi tuottaa materiaalia kierrätyksestä vastuullisuusraporttia varten. Tällöin tiedon ei tarvitsisi olla pelkästään numeraalista, vaan esimerkiksi uuden teknologian tai toimintamallin kuvaamiseksi voitaisiin käyttää valmiiksi tuotettua sanallista materiaalia.

Vastaajien mukaan ulkopuolisen datan hyödyntäminen koettiin välttämättömäksi. Kaikki haastateltavat toivoivat, että hyödynnettävä data olisi helposti saatavilla ja tietojen tulisi olla mielellään yhdessä paikassa. Esimerkiksi jätehuollon osalta haastateltavat toivoivat, että kierrätykseen liittyvä data olisi haettavissa yhdestä paikasta, eikä siten, että tietoja eri materiaalien kierrätyksestä haetaan aina eri järjestelmistä. Tällöin esimerkiksi jätehuoltoon liittyviä kuljetuksia ei tarvitsisi hakea yhdestä järjestelmästä, kierrättämistä toisesta ja niin edelleen. Vastaajien mukaan sillä, mikä palveluntarjoaja tällaisen koonnin tekee, ei ole merkitystä. Eräs vastaaja kuitenkin totesi, että mitä lähempänä todellista toimijaa data säilytetään ja kerätään, sitä todennäköisemmin se on oikein ja päivitetty. Toisen vastaajan mukaan dataa ei edes koottuna välttämättä voida hyödyntää

sellaisenaan yrityksen tarpeisiin, mutta myös hänen mielestään koottu tieto kyseisistä asioista olisi hyvä asia, sillä tällöin olisi mahdollista tarkastaa yrityksen muualta hankkimien laskelmien oikeellisuutta.

Yhteistä haastateltaville yrityksille oli se, että ulkopuolisen datan hyödyntämiseen muuten kuin osana yrityksen omia laskelmia suhtauduttiin nihkeästi. Haastatteluiden perusteella syitä oli kaksi. Ensimmäinen syy oli se, ettei yrityksessä ollut mietitty sitä, millaista apua raportointiin olisi saatavilla ja voisiko jokin taho kuten esimerkiksi tuottajayhteisöt jo roolinsa puolesta tarjota sellaista yritystä koskettavaa tietoa, jota yritys voisi julkaista osana raporttiaan. Toisena syynä haastateltavien keskuudessa oli se, että koska vastuullisuusraportti on yrityksen itsensä julkaisema, kaiken siellä olevan tiedon tulee olla yritykselle itselleen merkityksellistä. Haastattelujen perusteella ulkopuolisen datan hyödyntäminen on kuitenkin normaalia ja luotettavan sekä oman yrityksen kannalta merkityksellisen tiedon saamiseen helposti yhdeltä taholta suhtauduttiin haastateltavien toimesta kuitenkin positiivisesti.

5.4 Päästölaskenta

Kaikissa haastatelluissa yrityksissä päästölaskentaa tehtiin jollain tasolla. Haastateltavien yritysten kohdalla eroja päästölaskennan tasossa ja kattavuudessa oli kuitenkin huomattavasti. Haastatelluista seitsemästä yrityksestä kuusi teki päästölaskentaa kaikissa kolmessa tasossa. Vain yhdellä haastatteluun osallistuneista yrityksistä päästölaskentaa oltiin vasta aloittamassa ja tähän mennessä päästölaskentaa oli tehty vain osittain ensimmäisellä ja toisella tasolla. Haastateltavan mukaan päästölaskentaa oltiin kuitenkin vasta käynnistämässä, jotta yritys pystyy vastaamaan muuttuvaan lainsäädäntöön.

Erään haastateltavan mukaan päästölaskentaa tehdään kahdesta eri syystä. Toinen on, että osana vastuullisuusraporttia tulee olla tiedot yrityksen aiheuttamista päästöistä. Toinen syy oli, että päästölaskennan tuloksilla pyritään ohjaamaan yrityksen liiketoimintaa. Esimerkkinä haastateltava mainitsi sen, että asiakaskäyntien aiheuttamat

päästöt näkyvät päästölaskennassa ajettua kilometriä kohden. Kun ajettava reitti suunnitellaan paremmin, säästyy sekä päästöjä että rahaa, kun esimerkiksi polttoainetta kuluu vähemmän. Samalla tavalla esimerkiksi paremmin lajiteltu jäte pienentää jätehuollon kustannuksia ja päästöjä.

Suurin osa haastateltavista ei kuitenkaan tiennyt vielä, miten päästölaskentaa voitaisiin hyödyntää osana yrityksen liiketoimintaa. Laskentaa tehtiin vain siksi, että sitä on pakollista tehdä. Erään haastateltavan mukaan yrityksessä saadaan kyllä tiedot kerättyä ja pakollinen raportti tehtyä, mutta kerätyn materiaalin jatkojalostamiseen ja operatiiviseen hyödyntämiseen ei kuitenkaan löytynyt resursseja. Haastatteluiden aikana resurssit nousivat useaan otteeseen esille, mutta etenkin päästölaskennan kohdalla yrityksillä oli ongelma siinä, ettei omien tuotantoketjujen analysoimiseen ja ohjaamiseen tuntunut löytyvän yhtä poikkeusta lukuun ottamatta aikaa. Siinä yrityksessä, jossa toimintaa pyrittiin ohjaamaan myös päästölaskennan kautta saatujen tulosten perusteella, vastuullisuus oli kokonaisuutena suuremmassa roolissa liiketoimintaa. Haastattelujen perusteella yrityksen tekemä päästölaskenta ja siitä saama hyöty oli sitä suurempi, mitä enemmän yritys käytti siihen resursseja.

Haastateltavien mukaan scope 1 ja 2 laskeminen on pääasiassa selkeitä ja helposti laskettavissa. Omien päästöjen ja yrityksen käyttämän energian aiheuttamien päästöjen laskeminen oli melko selkeää. Kaikkien haastateltavien mukaan esimerkiksi yhtiön käyttämästä energiasta aiheutetut päästöt yritys sai tietoonsa suoraan energian toimittajalta, jolloin niiden laskemiseen ei yrityksessä tarvinnut juurikaan käyttää resursseja. Kaikkien haastateltavien mukaan scope 3 päästöjen laskenta kuitenkin tuotti haasteita. Niiden yritysten osalta, jotka mainitsivat päästölaskennan olevan hyvällä tasolla, scope 3 osalta ainoana haasteena pidettiin laskennan oikeellisuutta. Saman ongelman huomasivat tutkimuksessaan myös Downie ja Stubbs (2012), jotka mainitsivat tutkimuksessaan, että nimenomaan datan saaminen ja oikeellisuus on ongelmana silloin, kun yritys laskee scope 3 kuuluvia päästöjä.

Haastatelluissa yrityksissä käytettiin päästöjen laskentaan pääasiassa GHG protokollaa. GHG protokolla on päästöjen laskentaa varten tehty protokolla, jota hyödynnetään yleisesti maailmalla päästöjen laskemiseksi. Vaikka erilaisia standardeja päästöjen laskemiseksi onkin tehty, huomauttavat Nguyen ja muut (2022), että tarkempaa ohjeistusta päästöjen laskemiseksi olisi syytä kehittää. Myös haastateltavien mukaan etenkin scope 3 osalta päästöjen laskennan tekee haasteelliseksi se, että eri toimijoilta saadaan eri tavalla ja tarkkuudella laskettua tietoa, jolloin päästöt voivat kasvaa tai kutistua vuosien välillä, vaikka todellista muutosta ei olisikaan tapahtunut.

5.5 Sidosryhmät

Haastatelluissa yrityksissä sidosryhmien merkitys ja osallistaminen vaihtelivat huomattavasti riippuen yrityksestä. Yhteistä GRI raportointia tekevien yritysten keskuudessa oli se, että sidosryhmät oli tunnistettu. Tämä johtuu haastateltavien mukaan siitä, että GRI standardin mukaisessa vastuullisuusraportoinnissa yrityksen tulee tunnistaa omat sidosryhmänsä. Vaikka tutkimusten mukaan sidosryhmät tulisi saada läheiseksi osaksi yrityksen toimintaa, vaikutti haastatteluiden perusteella enemmän siltä, että sidosryhmät nähtiin enemmän vain ulkopuolisena tietoa tai palveluita tuottavana osana. Sidosryhmien vaikutus yrityksen toimintaan kuitenkin vaihteli huomattavasti eri vastaajien välillä ja osa haastatteluun osallistuneista yrityksistä oli miettinyt sidosryhmiensä merkitystä enemmän kuin toiset.

Erään vastaajan mukaan toimintaa pyritään jatkuvasti kehittämään eri sidosryhmien kanssa. Tällaisiksi sidosryhmiksi hän kertoi esimerkiksi tavarantoimittajat, yrityksen oman henkilöstön, asiakkaat ja jopa kierrätyksen parissa toimivat yhteistyökumppanit. Hänen mukaansa sidosryhmien osallistamisella yritys pyrkii löytämään sellaisia toimintamalleja, jotka kehittävät molempien osapuolten toimintaa, esimerkiksi kestävä kehityksen tai sosiaalisen vastuun osalta. Myös toinen haastateltava kertoi yrityksen pyrkivän ottamaan sidosryhmät lähemmäksi omaa toimintaansa, vaikka mainitsikin samalla, ettei sidosryhmien johtaminen ole millään tavalla helppoa. Tämä ajatusmalli sidosryhmien osallistamisesta on linjassa Greenwoodin (2007) ajatukseen, jonka

mukaan sidosryhmät tulisi ottaa osaksi yrityksen toimintaa, sillä tällöin voidaan löytää molempia osapuolia hyödyttäviä ratkaisuita.

Erään vastaajan mukaan sidosryhmiltä oli kyllä kysytty myyntitilanteessa, mitä he odottavat vastuullisuudelta, mutta selkeitä vastauksia ei kysymykseen ollut saatu. Haastateltavan mukaan lisätietojen keräämiseksi ei kuitenkaan ollut nähty suurta vaivaa, joten sidosryhmillä olisi todellisuudessa voinut olla joitakin sellaisia tietoja, jotka ovat yrityksen kannalta merkityksellisiä. Tällainen sidosryhmien etäällä pitäminen voi pitkällä aikavälillä aiheuttaa yritykselle haasteita, sillä tällöin yritys voi kohdata sellaisia ongelmia, joihin se olisi voinut yhteistyön avulla etukäteen varautua.

Sidosryhmille järjestettäviä tilaisuuksia ei järjestänyt haastatteluun osallistuneista yrityksistä kukaan. Eräs haastateltava totesi, että hän pyrkii parhaansa mukaan osallistumaan itse omien sidosryhmiensä järjestämiin tilaisuuksiin, vaikka yritys ei itse sellaisia järjestäkään. Hänen mukaansa tällaiset tilaisuudet ovat erinomainen keino viestiä esimerkiksi vastuullisuuteen liittyvistä asioista, sillä usein tilaisuuden virallisen osuuden lisäksi on aikaa keskustella epävirallisesti vastuullisuuteen liittyvistä asioista. Huomionarvoista oli se, että seitsemästä vastaajasta vain kaksi sanoi käyvänsä aktiivisesti erilaisissa vastuullisuuteen liittyvissä tilaisuuksissa, jos myynti tai asiakaspalaveria ei lasketa mukaan. Sidosryhmille pyrittiin kuitenkin viestimään eri tavoin, pääasiassa verkkosivujen kautta. Sisäisille sidosryhmille yritykset viestivät vastuullisuudesta pääasiassa yritysten omien järjestelmiensä kautta sekä omien palaverien ja epävirallisten työpaikalla käytyjen keskustelujen avulla. Eräs haastateltava kertoi, että esimerkiksi yrityksen vastuullisuuteen liittyvät asiat viestitään pääasiassa yrityksen sisäisiä kanavia pitkin. Tällöin voidaan kuitenkin miettiä, tavoittaako viesti kaikki ne sidosryhmät, jotka siitä voisivat hyötyä.

Ulkoisille sidosryhmille viestittiin esimerkiksi vastuullisuusraportin, artikkelien, mainosten ja vaatimusten muodossa. Vastuullisuusraportin koettiin olevan kaksijakoinen keino viestiä vastuullisuudesta sidosryhmille, sillä se on usein niin suuri kokonaisuus,

ettei sidosryhmät välttämättä jaksaa raporttia lukea. Vaikka Herremanssin ja muiden (2014) mukaan vastuullisuusraportti on keskeinen keino viestiä vastuullisuudesta, osoitti haastattelut sen, ettei vastuullisuusraporttia pidetty yhtä tärkeänä viestinnän keinona kuin esimerkiksi verkkosivuilla tapahtuvaa viestintää. Haastateltavien mukaan tämä johtui siitä, etteivät he uskoneet laajan ja yksityiskohtaisen raportin kiinnostavan juurikaan omia sidosryhmiään, vaan vastuullisuuteen liittyvien tietojen tuli olla helpommin ja yksinkertaisemmin esitetystä muodossa. Erään haastateltavan mukaan tällaisessa helposti esitettävässä muodossa on kuitenkin riskinä, ettei yksinkertaistettu kaavio tai lausahdus todellisuudessa kerro vastuullisuudesta mitään.

Haastateltavien yritysten kohdalla sidosryhmien sitouttaminen toimintaan oli melko vähäistä. Tietoja sidosryhmien vaatimuksista kerättiin, mutta haastateltavien vastausten perusteella ei voida todeta yrityksillä olleen selkeää strategiaa sidosryhmien osallistamiseen. Poikkeuksena haastateltavien joukossa oli kuitenkin yksi yritys, jossa sekä sisäisiä että ulkoisia sidosryhmiä pyrittiin hyödyntämään molempia hyödyttävän lopputuloksen saamiseksi. Tällainen sidosryhmiä osallistava toiminta on linjassa Greenwoodin (2007) näkemykseen, jossa sidosryhmiä tulisi informoida, vastata kysymyksiin sekä pyrkiä saamaan sidosryhmät osalliseksi yrityksen toiminnasta. Yhtenä syynä tällaisen toiminnan puuttumiselle oli varmasti jo aikaisemmin mainittujen resurssien niukkuus. Toisaalta erään haastateltavan mukaan vastuullisuus on edelleen johtoryhmissä niin uusi asia, ettei sen taloudellisia hyötyjä osata vielä laskea. Tämän vuoksi johdon on helpompaa jättää vastuullisuuteen liittyvä tapahtuma järjestämättä, kun sen vaikutusta yrityksen tulokseen on haastavaa arvioida.

Tyypillisin tapa haastateltujen yritysten joukossa sidosryhmien vaatimusten tunnistamiseen oli myyntikanava, jonka kautta asiakkaat esittivät omia kriteerejään myyjille, jotka toivat tiedot yrityksen tietoon. Haastatelluista yrityksistä kaksi oli toteuttanut myös kyselyn omille sidosryhmilleen ja kysynyt, mitä heidän tulisi vastuullisuuteen liittyen tehdä. Tällaisen asiakkaille suunnatun kyselyn avulla yritykset pyrkivät tunnistamaan asiakkailta tulevaisuudessa tulevien vaatimusten sisältöä ja

samalla ottamaan sidosryhmät tiiviimmin mukaan osaksi omaa vastuullisuustyötään. Toisen yrityksen kohdalla vastaukset olivat haastateltavan mukaan olleet luokkaa ”tehkää nyt jotain, se on tärkeää”. Toinen haastateltava taas kertoi saaneensa kyselyn avulla ajatuksen siitä, miten omaa toimintaa voitaisiin jatkossa kehittää.

Erään haastateltavan mukaan heillä on yrityksessä tavoitteena ottaa sidosryhmät kiinteäksi osaksi prosessia, jolloin kaikki osapuolet voivat hyötyä yhteistyöstä. Tällaista yhteistyötä voisi olla haastateltavan mukaan esimerkiksi se, että markkinoille saatetut tuotteet saataisi tarkasti kierrätykseen ja sen jälkeen materiaalit takaisin yrityksen tuotteisiin, silloin syntyisi ikään kuin suljettu kierto, jossa materiaali kiertäisi jatkuvasti. Hänen mukaansa tällaisia synergioita etsiessä on kuitenkin tärkeää se, että molemmat osapuolet hyötyvät tilanteesta. Kaikkien haastateltavien mukaan etenkin yrityksen hankintaosasto on suuressa roolissa vastuullisuuden osalta, sillä se vaikuttaa oleellisesti siihen, millaisia tuotteita yrityksen valikoimasta löytyy. Eräs haastateltava kertoi juuri aloittaneensa vastuullisen hankinnan ohjeen päivittämisen, jotta hankinnat voidaan toteuttaa jatkossa entistä vastuullisemmin. Haastateltavan mukaan on erityisen tärkeää, että osana hankintaprosessia tunnistetaan omat sidosryhmät ja käydään tarkasti läpi se, mitä riskejä tuotetta heille myyvän yrityksen toiminnassa on.

Vaikka monessa yrityksessä sidosryhmät oli tunnistettu, oli sidosryhmien osallistaminen kuitenkin poikkeuksia lukuun ottamatta heikkoa. Sidoryhmien vaatimukset tunnettiin jokaisessa yrityksessä sen kautta, mitä asiakkaat heitä odottavat. Haastatteluiden perusteella kuitenkin vaikutti siltä, että vain kaksi seitsemästä yrityksestä pyrki aktiivisesti tunnistamaan sidosryhmille tulevaisuudessa tärkeitä aiheita. Viisi seitsemästä taas vaikutti haastattelujen perusteella enemmän reagoivan asiakkailta tuleviin vaatimuksiin. Tällainen reaktiivinen toiminta voi olla yrityksen kannalta huono asia, sillä tällöin yritys saattaa joutua hankaluuksiin sellaisen asian takia, joka olisi voitu tunnistaa jo etukäteen sidosryhmiltä saadun hiljaisen tiedon perusteella.

5.6 Tuottajavastuun merkitys yrityksen legitimitietin kannalta

Tuottajavastuun merkitys tarkoitti haastateltaville hyvin eri asiaa. Erään haastateltavan mukaan tuottajavastuu tarkoittaa sitä, että laki määrää tuottajavastuuvuorituksen hoidettavaksi. Hänen mukaansa asia hoidetaan, koska sen hoitamatta jättämisestä voisi koitua yritykselle haittaa. Kaikkien haastateltujen yritysten mukaan tuottajavastuiden lainmukainen hoitaminen oli erityisen tärkeää. Samalla kaikki haastatteluun osallistuneet yritykset olivat sitä mieltä, että tuottajavastuuvuorituksen asianmukainen hoitaminen parantaa yrityksen legitimitiettiä. Erään vastaajan mukaan vastuiden välttelemisellä voisi olla yrityksen tulevaisuuden kannalta haitallisia vaikutuksia, sillä esimerkiksi julkisissa hankinnoissa tullaan tulevaisuudessa ottamaan vastuullisuus entistä enemmän esille. Myös Laineen ja muiden (2021) mukaan yritykselle voi aiheutua haittaa, mikäli se toimii vastuuttomasti. Eräs haastateltava kuitenkin ilmaisi haastattelun aikana huolensa siitä, ettei tuottajavastuuvuorituksen täyttämättä jättämisestä ole rankaistu yrityksiä riittävän voimakkaasti.

Kysymykseen, jossa tuottajavastuun merkitystä osana yrityksen vastuullisuustyötä piti arvioida asteikolla 0–5, numeroina annetut vastaukset olivat melko lähellä toisiaan. Huonoin arvosana oli kaksi ja paras neljä. Osana kysymystä vastaus tuli kuitenkin perustella ja perusteluissa yritysten välillä oli suuria eroja. Numeraalinen arvosana ei siis juurikaan kertonut tuottajavastuun todellisesta merkityksestä osana yrityksen vastuullisuustyötä. Eroja syntyi siitä syystä, ettei tuottajayhteisöjen toimintaa tai tuottajavastuuseen liittyviä velvoitteita tunnettu, jonka vuoksi hyvin eri tavalla asian perustelleet haastateltavat saattoivat antaa saman numeraalisen arvosanan. Toisaalta osa yrityksistä tunsivat velvoitteet erittäin hyvin. Yleisesti voidaan todeta, että mitä paremmin haastateltava tunsivat tuottajavastuuvuoritteet, sen suurempaan arvoon tuottajayhteisön ja tuottajavastuun merkitys vastauksessa nousi. Yhteistä kaikille vastauksille oli kuitenkin se, ettei tuottajavastuu näytellyt kovinkaan suurta roolia koko yrityksen vastuullisuustyössä. Tämä vastaus oli odotettu jo ennakkoon, sillä tuottajavastuun ei kuulukaan olla yrityksen suurin vastuullisuuden mittari.

Eräs vastaaja mainitsi, että usein ajatellaan vastuullisuuden alkavan sieltä, minne lainsäädäntö loppuu. Tällöin tuottajavastuuelvoitteiden hoitaminen on vain lain mukaan toimimista, eikä niinkään vastuullisuutta. Samassa hän kuitenkin totesi, ettei tuottajavastuun kohdalla asia ole niin yksiselitteinen, sillä jo lain mukaan toimiminen vaatii tuottajavastuun kohdalla toimimista ihan oikeasti vastuullisesti. Toisaalta eräs vastaajista oli sitä mieltä, että tuottajayhteisöön kuuluminen antaa ikään kuin ulkopuolisen todennuksen siitä, että velvoitteet hoidetaan lakien ja asetusten mukaan. Haastateltavan mukaan tämä paransi yrityksen toiminnan luotettavuutta. Erään haastateltavan mukaan tuottajavastuun ansiosta esimerkiksi kierrättäminen ja jätteiden kerääminen on parantunut huomattavasti viime vuosina. Hänen mukaansa tuottajavastuuelvoitteiden hoitamisella varmistetaan, että tuottajavastuun alaiset tuotteet päätyvät oikein kierrätettäviksi. Kolmas haastateltava taas näki tuottajan vastuun siten, että se parantaa tuotteiden laatua ja korjattavuutta, sillä vaikeasti kierrätettävien ja vääristä materiaaleista valmistettujen tuotteiden markkinoille saattaminen tuli yritykselle kalliimmaksi kuin helposti kierrätettävien ja paremmista materiaaleista tehdyn tuotteen markkinoille saattaminen. Myös toisen vastaajan mukaan tuottajavastuuelvoitteen ansiosta esimerkiksi tuotteiden suunnittelijat joutuvat miettimään kierrätettävyyttä, jonka ansiosta tulevaisuudessa tuotteet ovat entistä kestävämmiin tuotettuina.

Osa vastaajista ei osannut määritellä, miksi tuottajavastuuelvoitteiden hoitaminen oli heidän yrityksensä kannalta tärkeää. Toki haastateltavat ymmärsivät, että lain mukaan toimiminen on välttämättömyys, mutta helppouden lisäksi muuta etua ei näiden haastateltavien osalta osattu kertoa. Yhteistä näille vastauksille oli se, ettei haastateltava tuntenut lainsäädännöstä tulevia velvoitteita tai tuottajayhteisöjen tekemän työn merkitystä.

Yhtenä näkökulmana vastaajat pitivät sitä, että tuottajavastuun ja tuottajayhteisöjen ansiosta myös kierrättämisestä aiheutuvat kustannukset ja päästöt vähenevät samalla, kun kierrätystekniikat paranevat. Samalla esiin nousi tuottajavastuuelvoitteiden helppo

ja vaivaton hoitaminen, mikä nähtiin haastateltavien yritysten näkökulmasta etuna, vaikka toiminnasta kuluja koituikin. Kukaan yrityksistä ei hoitanut tuottajavastuuelvoitteitaan itse, vaan kaikki yritykset kuuluivat tuottajayhteisöön, joka vastaa tuottajan tuottajavastuuelvoitteista. Erään haastateltavan mukaan järjestelmän kustannukset ovat Suomessa niin pienet, ettei aiheutuneita kustannuksia koettu millään tavalla merkityksellisiksi. Haastateltavan mukaan juuri halpa hinta voikin olla yksi syy sille, miksi osa yrityksistä ei tunne tuottajavastuuelvoitteita ja tästä syystä pitää tuottajavastuun merkitystä pienemmässä roolissa. Hänen mukaansa asian helppo ja halpa ulkoistaminen voi aiheuttaa sen, ettei asiaan käytetä enää yrityksen puolesta kallista työaikaa.

Legitimiteettiteorian mukaan yrityksen tulee vastata yhteiskunnan sille asettamiin vaatimuksiin. Laineen ja muiden (2021) mukaan vaatimusten sivuuttaminen voi aiheuttaa yritykselle legitimiteetin menettämisen. Tuottajavastuun osalta tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että laki velvoittaa tuottajan järjestämään valtakunnallisen keräysverkoston markkinoille saatettujen laitteiden keräämistä varten. Jos tuottaja ei järjestäisi keräysverkostoa, sen toiminta olisi lain vastaista ja yritys voisi näin menettää legitimiteettinsä. Koska tuottajat ovat tuottajayhteisöjen jäseniä, he kokivat saavansa hyötyä siitä, että esimerkiksi kuluttajat voivat palauttaa käytöstä poistetut tuotteet kierrätyspisteisiin veloituksetta ja tuottajayhteisö organisoisi koko toiminnan. Eräs haastateltava nosti asian esille haastattelun aikana ja totesi, ettei kovinkaan moni yritys järjestäisi vaadittua keräysverkostoa yksin. Toisaalta mikäli tuotteet päätyisivät väärin paikkoihin, voisi se vaikuttaa yrityksen legitimiteettiin heikentävästi. Samalla haastateltavat tiesivät kiertoon saatavan materiaalin laskevan heidän tuotannossaan käyttämän materiaalin hintaa, sillä neitseellisten raaka-aineiden käyttäminen on kalliimpaa kuin käytöstä poistettujen materiaalien uudelleenkäytön. Tällöin tuottajavastuuelvoitteiden täyttämisestä tuli sekä taloudellista että imagollista hyötyä. Niiden haastateltavien, jotka tunsivat tuottajavastuuelvoitteet hyvin, tuottajavastuulla koettiin olevan merkitystä etenkin kierrätyksen ja kierrätettävyyden osalta. Näiden haastateltavien vastauksia yhdisti se, ettei tuottajavastuuelvoitteiden täyttämisestä

aiheutuvia kustannuksia nähty pelkästään menoina vaan asiasta löydettiin myös yritystä hyödyttävä puoli.

Vain yritysasiakkaille tuotteita myyvien yritysten kohdalla tuottajavastuusta epäselvyyttä aiheutti se, että yrityksen myydessä tuotteet toiselle yritykselle, ei sen tarvitse millään tavalla huolehtia siitä, että tuotteet päätyvät aikanaan kierrätykseen. Haastateltavan mukaan tuottajavastuun pitäisikin rajoittua ennemmin niihin tuotteisiin, jotka myydään kuluttajille. Erään vastaajan mukaan on järjetöntä, että yrityksille myytävistä tuotteista joutuu maksamaan kierrätysmaksua, kun ne kuitenkin kiertävät aikanaan asiakasyrityksen jätehuoltosopimusten mukaan kierrätykseen. Vastauksen perusteella asiaa ei niinkään mietitty vastuullisuuden, vaan taloudellisuuden kannalta, sillä se, että asiakas on yritys, ei todellisuudessa tarkoita sitä, että tuotteet automaattisesti päätyisivät oikein kierrätetyiksi.

5.7 Tuottajavastuulainsäädännön tuntemus

Haastateltavista kaikki sanoivat tuntevansa tuottajavastuulainsäädännön melko hyvin. Haastattelun aikana kuitenkin selvisi, että haastateltavien tietämyksen välillä oli hyvin suuria eroja. Eräs haastateltava esimerkiksi tunsii tuottajavastuulainsäädäntöä jopa pohjoismaiden tasolla, kun toisen haastateltavan tietämys rajoittui vain siihen, että tuottajayhteisö hoitaa veloitteet meidän puolestamme. Yhteistä kaikille haastatelluille oli kuitenkin se, että tuottajavastuuelvoitteita tarkasteltiin pääasiassa yrityksen näkökulmasta, eikä niinkään vastuullisuuden tai kestäväen kehityksen kautta. Tuottajavastuulainsäädännön veloitteet siis tunnettiin jokaisen haastateltavan toimesta vähintään oman yrityksen tasolla.

Lain vaatimusten seuraamiseen yrityksillä oli erilaisia keinoja, kuten seurantapalveluita, jotka ilmoittivat lainsäädäntöön tulevista muutoksista. Erään haastateltavan mukaan järjestelmän ainoana huonona puolena on se, ettei se ilmoita sellaisista lainsäädännön uudistuksista, joita vasta suunnitellaan. Näin tieto tulee näkyviin vasta silloin, kun se on otettu jo virallisesti osaksi lainsäädäntöä.

Haastateltavista vain kaksi tunsivat tuottajavastuulainsäädännön hyvin ja muut viisi tunsivat tuottajavastuulainsäädännön välttävästi. Mitä paremmin vastaaja tunsivat tuottajavastuulainsäädäntöä, sitä paremmin vastaaja tunsivat myös tuottajayhteisöjen toimintaa. Tuottajavastuulainsäädäntöä tunteneilla haastateltavilla myös tuottajavastuuelvoitteiden hoitamisen tarkkuus tuntui olevan muita vastaajia tärkeämpää. Tämä selvisi esimerkiksi siitä, että eräs vastaaja, joka tunsivat lainsäädännön hyvin, osoitti kiinnostusta esimerkiksi tuottajayhteisöille raportoitujen laitteiden määrän oikeellisuudesta. Kiinnostus oikeisiin määriin kumpusi lainsäädännön aiheuttamista keräysvaatimuksista, jotka suhteutetaan markkinoille saatettujen laitteiden määrään. Tällöin väärin raportoidut laitteet voivat heikentää tai parantaa keräysastetta, jolloin esimerkiksi viranomaisille tehtävä raportointi ei ole täysin paikkansapitävää. Toista tuottajavastuulainsäädäntöä tunteneista haastateltavista taas huoletti niiden yritysten määrä, jotka jättivät tuottajavastuuelvoitteet kokonaan hoitamatta. Haastateltavan mukaan tällaiset toimijat voivat hyötyä taloudellisesti lyhyellä aikavälillä, sillä tuottajavastuuelvoitteiden hoitamisesta koituvat maksut jäävät niiden maksettavaksi, jotka hoitavat asiat oikein. Muiden vastaajien kohdalla keskustelua ei käyty näin tarkasta aiheesta, sillä tietämys lain vaatimuksista ei ollut sillä tasolla, että syvällistä keskustelua olisi voitu käydä.

5.8 Tuottajayhteisöjen tunnettuus

Haastatteluun osallistuneista henkilöistä kaikki tunsivat tuottajayhteisöt nimeltä ja haastateltavat tiesivät myös mihin tuottajayhteisöihin heidän edustamansa yritys kuuluu. Kysymykseen siitä, kuinka hyvin tunnettu tuottajayhteisöjen toimintaa, eräs vastaaja vastasi seuraavasti. ”Varmaan niin vähän kuin mahdollista. En oikeastaan mitään. Sen tiedän, että te järjestätte kierrätystä ja näin. Mutta muuta en tiedä”. Toisen vastaajan mukaan ”Teihin on pakko kuulua ja sitten tulee lasku”. Kolmannen vastaajan mukaan tuottajayhteisö tunnettiin tietoturvallisen kierrätyksen järjestäjänä, joka on kyllä osittain totta, mutta ei tuottajayhteisön tehtävien ytimessä. Kukaan vastaajista ei tuntenut tuottajayhteisöjen toimintaa pääpiirteitä tarkemmin. Tämä on hieman yllättävää, sillä

haastateltavien joukossa oli myös sellaisia osallistujia, joiden olisi ennakoon odotettu tuntevan toiminta hyvin.

Haastateltavien mukaan tuottajayhteisöjen toimintaa ei tunnettu siksi, ettei työaika riittänyt ylimääräisten asioiden seuraamiseen. Kun tuottajavastuovelvoitteet oli ulkoistettu tuottajayhteisölle, ei tuottajayhteisön toimintaan kiinnitetty enää kovinkaan suurta huomiota. Tämä on hieman ristiriitaista, sillä tuottajat ovat ulkoistaneet tuottajayhteisölle lakisääteisen velvollisuuden ja näin ollen tuottajayhteisöjen lainmukaisen toimimisen luulisi olevan yrityksille tärkeä asia.

Tuottajayhteisöjen tekemä viestintä kuitenkin tavoitti vastaajat, mutta vastaajien mukaan siitäkään ei selviä, mitä tuottajayhteisöt todellisuudessa tekevät. Erään vastaajan mukaan yhtenä syynä tuottajayhteisöjen tuntemattomuuteen on, ettei tuottajavastuu näyttele kovinkaan suurta osaa yrityksen vastuullisuustyössä. Toinen vastaaja taas oli sitä mieltä, että tuottajayhteisöiltä tuleva viestintä painottuu pääasiassa vain siihen, että markkinoille saatettavia laitteita pitää taas raportoida, jolloin itse tuottajayhteisöjen tekemiseen liittyvät asiat jäävät taka-alalle. Erään haastateltavan mukaan tuottajayhteisöt voisivat esimerkiksi kertoa vuosittain siitä, mitä edellisen vuoden aikana on saatu aikaiseksi. Koska tuottajayhteisöt tekevät työtä tuottajien puolesta, olisi tällaiselle tiedolle mahdollisesti käyttöä joko yrityksissä sisäisesti tai ulkoisesti, riippuen viestitystä tiedosta. Haastateltavien mukaan viestintää lisäämällä tuottajayhteisöt voisivat parantaa sekä tuottajavastuun että tuottajayhteisöjen tunnettuutta. Haastateltavan mukaan tämä tunnettuuden lisääminen voisi olla tuottajayhteisöille positiivinen asia myös rekrytointien kannalta, sillä työntekijöitä on helpompaa houkutella sellaisiin yrityksiin, joista työnhakija tietää entuudestaan.

Toisena tuottajayhteisöjen toiminnan ymmärtämistä haittaavana tekijänä oli haastateltavien mielestä, että tuottajayhteisöjä on monta ja usein tuottajayhteisöt toimivat yhdessä muiden kanssa. Erään haastateltavan mukaan jo esimerkiksi sähkö- ja elektroniikkalaitteissa tuottajayhteisön valinta on haastavaa, sillä vaihtoehtoja on viisi.

Tämän lisäksi sähkölaitteiden kohdalla joudutaan usein liittymään myös akkujen sekä pakkausten tuottajayhteisöihin, jolloin tuottajayhteisöjen väliset yhteistyösopimukset voivat olla tuottajan kannalta edullisia, jos niistä on saatavilla tietoa ennakkoon. Eräs vastaaja totesikin, että tuottajayhteisö, johon yritys liittyi, valittiin täysin arvalla. Tämä kertoo siitä, ettei yksikään sähkö- ja elektroniikkalaitteiden tuottajayhteisö näyttäyty tuottajalle muita houkuttelevampana. Erään haastateltavan mukaan tämä asia olisi kuitenkin helposti korjattavissa, kun tuottajayhteisöt joko yhdistyisivät yhdeksi tai julkaisisivat selkeästi oman kumppaniverkostonsa. Tällöin yritys voisi jo liittyessään selvittää helposti sen, mitkä kaikki tuottajavastuovelvoitteet ovat hoidettavissa yhden toimijan kautta.

Kolmantena esiin nousseena syynä tuottajayhteisöjen huonolle tunnettuudelle oli, että tuottajavastuun merkitys yrityksille oli pieni niin taloudellisesti kuin ajallisesti. Toisaalta tämä kertoo tuottajavastuujärjestelmän ja tuottajayhteisöjen onnistumisesta etenkin sähkö- ja elektroniikkalaitteiden kohdalla, mutta samalla helppous ja edullisuus hävittävät tuottajayhteisön yrityksen näkökulmasta sellaiseen kategoriaan, jonka asioita hoidetaan sitten, kun on aikaa. Eräs vastaaja totesi haastattelun aikana, ettei työaika riitä tällaisten asioiden miettimiseen ja kun se on tuottajayhteisöjen kautta oikein hoidettu, edullista ja helppoa, niin meidän ei kannata käyttää omaa aikaamme siihen, että tutkisimme, mitä tuottajayhteisöissä tehdään.

5.9 Tuottajayhteisöjen raportointi ja viestintä

Tuottajayhteisöjen tekemä raportointi nähtiin toistaiseksi haastatteluun osallistuneiden kesken hyvin eri valossa. Raportoinnilla tarkoitettiin haastattelussa sekä tarkkoja lukuja että muuta tuottajayhteisöjen tekemää materiaalia. Haastatelluista henkilöistä kolme sanoi hyödyntävänsä tuottajayhteisöjen tekemää raportointia jo nyt. Kaksi vastaajaa ei hyödyntänyt materiaalia, vaikka tiesi sitä olleen saatavilla ainakin jossain muodossa. Syynä hyödyntämättömyydelle oli, ettei tuotetun materiaalin katsottu soveltuvan sellaisenaan yrityksen tarpeisiin. Toisena syynä haastateltavien mukaan oli, että raportoitava asia on niin pieni osa kokonaisuutta, ettei raportin hyödyntämisellä nähty

olevan merkitystä. Kaksi vastaajaa ei edes tiennyt, että tuottajayhteisöiltäkin voi pyytää tietoja, eikä raportointi tuottajayhteisön kohdalla tarkoita vain sitä, että yrityksen tulee raportoida tuottajayhteisölle markkinoille saatettujen laitteiden määrä. Toisen haastateltavan kohdalla haastattelun aikana selvinnyt tieto herätti haastateltavassa mielenkiintoa jatkoa ajatellen, kun toisen haastateltavan kohdalla tiedolla saatavista raporteista ei tuntunut olevan mitään merkitystä. Syyksi haastateltava mainitsi, ettei hän keksinyt, mihin tuottajayhteisön tekemää raportointia voitaisiin todellisuudessa käyttää.

Kuten edellä mainittiin, osa haastateltavista kertoi hyödyntäneensä tuottajayhteisöjen tekemää materiaalia jo nyt. Tällaista materiaalia oli haastateltavien mukaan esimerkiksi yritykselle pyynnöstä tehdyt laskelmat, joissa näkyi yrityksen markkinoille saatettujen laitteiden määrä, osuus kaikista kerätyistä laitteista ja niiden käsittelytapa. Haastateltavien mukaan saadut raportit olivat olleet toistaiseksi hyviä ja riittävän tarkkoja, mutta jokaisen haastateltavan kohdalla heräsi huoli siitä, voidaanko raportin tasoa kehittää tulevaisuudessa, jos se on tarpeen. Toisena huomiona haastateltavat mainitsivat sen, ettei nykyisissä raporteissa ollut sanallisia selityksiä. Haastateltavien mukaan on vaikeaa tietää sitä, onko esimerkiksi jostain tuotteesta kaatopaikalle päätyvä määrä suuri tai poikkeava vai ei.

Haastateltavista kaksi kertoi käyttäneensä jo Recserin ja Akkukierrätyksen luomaa kierrätyslaskuria. Näiden haastateltavien mukaan laskurin hyvänä puolena on se, että tietoa voi käydä katsomassa silloin, kun se itselle parhaiten sopii. Hyvänä pidettiin myös selkeää tietojen esitystapaa. Laskurin huonona puolena haastateltavat kuitenkin totesivat, ettei laskurin perusteella saa tietoa siitä, mitä merkitystä keräämisellä on ollut. Eroa laskurin ja manuaalisesti tehdyn raportin osalta ei siis käyttäjän näkökulmasta ollut juurikaan, sillä molemmissa tapauksissa lukuja selittävä osuus jäi puuttumaan. Laskuria pidettiin näiden haastateltavien osalta kuitenkin selkeänä kehitysaskelena entiseen verrattuna ja molempien haastateltavien mukaan tämän kaltaisen laskurin jatkokehittäminen voisi olla yksi hyvä keino tuottajayhteisöjen raportoinnin kehittämiseksi. Portaalia pidettiin haastateltavien osalta parempana vaihtoehtona kuin

sähköpostia, sillä sähköpostiin tulevat tiedot hukkuivat kaiken muun postin joukkoon. Sähköposti oli kuitenkin toimiva ratkaisu silloin, jos portaalissa ei ollut toimintoa, josta luvut saa helposti itselleen jatkojalostettavaksi.

5.10 Odotukset tuottajayhteisöjen raportoinnilta ja viestinnältä

Haastattelujen perusteella tuottajayhteisöiltä odotettiin kahdenlaista raportointia. Haastateltavat halusivat toisaalta tietää tarkkoja lukuja, esimerkiksi kerätyn materiaalin ja käsittelytavan osalta ja toisaalta tietää sanallisesti, mitä merkitystä kierrättämisellä ja tuottajavastuuvuotteiden asianmukaisella hoitamisella on ollut.

Tarkkoja lukuja haastateltavat halusivat etenkin kierrätettyjen määrien osalta. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että tietoja kerätyistä määristä ja niiden käsittelytavasta tulisi julkaista mahdollisimman reaaliaikaisesti ja tarkasti. Erään haastateltavan mukaan etenkin kerätyn määrän ja materiaalin uudelleenkäyttöön ja hyödyntämiseen liittyvä data tulisi olla mahdollisimman helposti saatavilla, mielellään verkossa toimivan portaalin kautta, jonne kirjautumalla yritys näkisi kaikki omat tietonsa. Toisen haastateltavan mukaan tiedot voitaisiin julkaista myös vapaasti nettisivuilla, kuten Recser ja Akkukierrätys jo tekevätkin. Haastateltavan mukaan tämä kuitenkin tarkoittaa sitä, ettei sivulla voida julkaista mitään yhteen tiettyyn yhtiöön liittyvää tietoa, vaan lukujen tulee olla esimerkiksi tuoteryhmäkohtaisia. Kierrätettyjen määrien kohdalla haastateltavia kiinnostivat etenkin uudelleenkäyttöön saatu määrä ja missä maassa kierrätys on tapahtunut. Erään haastateltavan sanoin ”siinä on suuri ero, kierrätetäänkö kerätty materiaali Suomessa vai Kaukoidässä”. Haastateltavan mukaan esimerkiksi ihmisoikeuksiin liittyvät kysymykset nousevat suureen osaan prosessia, jos materiaali päätyy kierrätettäväksi Suomen ulkopuolelle. Uusiokäytön osalta kaikki haastateltavat totesivat sen, että uudelleenkäytettyjen laitteiden määrän kasvattaminen olisi tärkeää. Tämä johtuu siitä, että laitteen uudelleen käyttäminen aiheuttaa huomattavasti vähemmän päästöjä, kuin laitteen kierrättäminen ja uuden korvaavan valmistaminen. Haastateltavien mukaan uusiokäytön määrän lisääminen on yksi tärkeimmistä kierrätykseen tulevaisuudessa liittyvistä haasteista.

Tarkkoja lukuja haastateltavien toimesta toivottiin myös päästölaskennan osalta. Osa haastateltavista oli sitä mieltä, että esimerkiksi tuottajayhteisöjen toimittamaa päästödataa voitaisiin sellaisenaan hyödyntää yrityksen omassa raportoinnissa. Tuottajayhteisö nähtiin näiden haastateltavien osalta puolueettomana ja tasapuolisena datan tuottajana. Haasteeksi tuottajayhteisön tuottaman päästölaskennan osalta nähtiin kuitenkin, ettei yritys voi saada lukuja vain itse valmistamiensa laitteiden osalta, vaan laskelmat tulisi toteuttaa aina kategoriakohtaisesti. Erään haastateltavan mukaan esimerkiksi kuljetusten osalta tällä ei ole vaikutusta toteutuneisiin päästöihin, mutta ongelmaksi voi tulla se, onko käsittelystä aiheutuvat päästöt samoja esimerkiksi muovisella ja metallisella leivänpaahtimella. Kaikki haastateltavat suhtautuivat kuitenkin positiivisesti ajatukseen, jossa tuottajayhteisö tuottaisi päästölaskentaa tuotteiden elinkaaren loppupäähän liittyen.

Ei numeraalista tietoa haastateltavat halusivat etenkin tuottajayhteisöjen toimintaan ja tekemiseen liittyvistä asioista. Eräs haastateltava kertoi, että tuottajayhteisöt voisivat esimerkiksi kerran vuodessa julkaista sellaisen tietopakedin, jossa kerrotaan edellisen vuoden kehityskohdista tai siitä, miksi jokin asia tehdään niin kuin se tehdään. Haastateltavien mukaan tällaista tietoa voisi olla esimerkiksi se, mitä kierrätyskumppaneita käytetään ja miksi. Ovatko kierrätystoimijat suomalaisia vai ulkomaalaisia ja minne materiaali päättyy käsittelyn jälkeen. Ovatko kierrätystavat kehittyneet edellisestä vuodesta vai onko kierrätyksen osalta otettu takapakkia. Samalla haastateltavien mukaan voitaisi kertoa, miten tuotteet kuljetetaan kierrätykseen ja aiheutuuko siitä toiminnalle jotain haittaa tai hyötyä. Samalla voidaan kertoa, voidaanko tuotteita käyttää uudelleen kuljetuksen jälkeen vai hajoavatko ne viimeistään kuljetuksessa tai ovatko tuottajayhteisöt onnistuneet vaikuttamaan positiivisesti esimerkiksi ympäristöön tai ihmisten työllistymiseen. Haastateltavan mukaan näitä tietoja voitaisiin julkaista eri medioissa helposti ymmärrettävässä muodossa. Hänen mukaansa yksinkertaisella muodolla voidaan tarkoittaa esimerkiksi seuraavaa: ”Keräämällä romun tällä tavalla, saamme uudelleenkäyttöön kymmenen

prosenttia enemmän laitteita kuin keräämällä toisella tavalla. Tämä tarkoittaa sitä, että...” tai ”Kierrätettävästä materiaalista saatiin tänä vuonna talteen neljä prosenttia enemmän arvokkaita aineita kuin edellisenä vuonna. Tämä tarkoittaa sitä, että...”. Nämä tiedot tulisi haastateltavien mukaan julkaista ymmärrettävässä ja tiiviissä muodossa, jotta tieto on helposti ja nopeasti saatavilla silloin, kun sitä tarvitaan. Kukaan haastateltavista ei halunnut tuottajayhteisöjen tekemän virallista vastuullisuusraporttia vain tuottajien käyttöön. Syynä tälle oli haastateltavien mukaan se, ettei tuottajayhteisön tekemästä standardinmukaisesta vastuullisuusraportista voida eritellä vain yhtä yritystä koskevia tietoja, jolloin vastuullisuusraportti palvelisi todellisuudessa vain tuottajayhteisöä itseään. Ainoastaan yhden haastateltavan mukaan standardinmukaisen vastuullisuusraportin tekeminen olisi mahdollisesti hyödyllistä, olettaen, että se tehtäisiin koneluettavaan muotoon. Samalla haastateltava kuitenkin totesi, että olisi epätodennäköistä, että raporttia tulisi luettua, jos samalla olisi tarjolla tiiviimpi ja yksinkertaistettu vapaamuotoinen raportti samasta aiheesta.

Yhteistä kaikille haastatteluun osallistuneille oli se, että tuottajayhteisöjen odotettiin raportoivan mahdollisimman reaaliaikaisesti ja sellaisessa muodossa, että tietoja on helppo jatkojalostaa. Esimerkiksi kysymykseen, tulisiko raportin olla Excel taulukko vai visuaalinen kuvaaja, kaikki vastaajat valitsivat Excel taulukon. Syynä tähän oli haastateltavien mukaan se, ettei kuvaajaa kuitenkaan julkaistaisi sellaisenaan missään, vaan kaaviosta tehdään aina yrityksen omaan viestintään paremmin sopiva kuvaaja. Tästä syystä helposti saatavat luvut olivat poikkeuksetta perempi ratkaisu. Haastateltavien mukaan tiedot toki voidaan esittää visuaalisesti, mutta kuvaajan taustalla olevat luvut tulisi saada helposti omaan käyttöön. Tarkkojen lukujen lisäksi tuottajayhteisöjen toivottiin raportoivan myös sanallisessa muodossa, jotta lukujen merkitys aukeaa lukijalle. Erään haastateltavan mukaan etenkin selkeät ja havainnolliset selvitykset lukujen taustasta ovat heidän kannaltaan tärkeitä.

Edellä mainitun lisäksi haastateltavat toivoivat tuottajayhteisöiltä voimakkaampaa otetta tiedottamiseen. Erään haastateltavan mukaan Recserin ja Akkukierrätyksen uusi tapa,

jossa tietoa uudesta akkuasetuksesta on tuotu jatkuvasti eri viestintäkanavissa esille, on ollut loistava. Haastateltavan mukaan artikkelit lukemalla yritys on saanut tietää asetuksen sisällöstä jo ennen kuin se on näkynyt yrityksen virallisessa lakipalvelussa. Toisen haastateltavan mukaan tiedottamisella saadaan ylipäänsä tuotua tuottajayhteisöjen toimintaa esille ja näin esimerkiksi vapaamatkustajien määrä vähenee. Haastateltavan oma näkemys oli se, että suurin osa vapaamatkustajista ei liity tuottajayhteisöön vain siksi, ettei tiedä sellaisen olemassaolosta. Erään haastateltavan mukaan tuottajayhteisöt voisivat julkaista tietoa myös siitä, mitä haittaa siitä on, jos jokin toimija jättää tuottajavastuuvälitteet hoitamatta. Haastateltavan mukaan esimerkiksi lista tuottajavastuuvälitteet hoitamattomista yrityksistä voitaisiin tehdä julkiseksi, jotta se ohjaisi kuluttajia tai muita yrityksiä tekemään parempia päätöksiä. Tiedottamisen ja vaikuttamisen koettiin olevan tuottajayhteisöjen keskeisiä tehtäviä. Vaikuttamisella haastateltavat yritykset tarkoittivat esimerkiksi sitä, miten uusia kierrätystekniikoita tai keräystapoja kehitetään, jotta materiaali saataisiin paremmin kiertoon.

Haastattelujen perusteella raportointia kaivattiin etenkin tilikauden katkon kohdalla. Erään haastateltavan mukaan tietoja ei välttämättä analysoida juurikaan muulloin. Toisen haastateltavan mukaan tietoja haluttiin raportoitavan kvartaaleittain, jotta yritys voi tarvittaessa pyrkiä ohjaamaan omaa toimintaansa kerrottujen tietojen perusteella. Kolmannen mukaan tietojen reaaliaikaisuuden perustalle voisi mahdollisesti tulevaisuudessa tehdä muuta kiertotalouteen liittyvää toimintaa, jos raportointi olisi heidän kannaltaan riittävän tarkkaa ja reaaliaikaista. Kaikkien haastateltavien mukaan tietojen tulee raportointivälillä huolimatta olla mahdollisimman tarkkoja myös aikaan nähden. Eräs haastateltava totesi haastattelussa, että kvartaali on sopiva väli tietojen raportoinnille, mutta raportilta tulee mielellään näkyä kuukausikohtaiset tiedot. Kuukautta tarkemmalle tasolle ei kuitenkaan nähty tarvetta haastateltavien joukossa, sillä niin lyhyen ajan heilahduksiin vaikuttaa haastateltavien mukaan enemmän sattuma kuin todelliset muutokset toiminnassa. Haastateltavien mielestä raportointiportaali olisi paras vaihtoehto tietojen jakamiseen. Kaikki vastaajat joutuivat jo muiden toimijoiden

kohdalla hakemaan tietoja yritysten omista portaaleista, joten niiden käyttö oli jo valmiiksi tuttua. Toisena vaihtoehtona haastateltavien mukaan oli sähköpostitse tapahtuva tietojen jakaminen. Haastateltavien mukaan myös sähköposti toimii hyvin, vaikka tiedot saattoivatkin haastateltavien mukaan kadota muiden viestien joukkoon.

6 Johtopäätökset

Tässä luvussa esitellään tutkielman johtopäätökset sekä ehdotuksia tulevaisuuden raportointia varten. Lisäksi luvussa esitellään tutkimuksen rajoitukset ja tuodaan esille jatkotutkimusehdotuksia.

6.1 Johtopäätökset

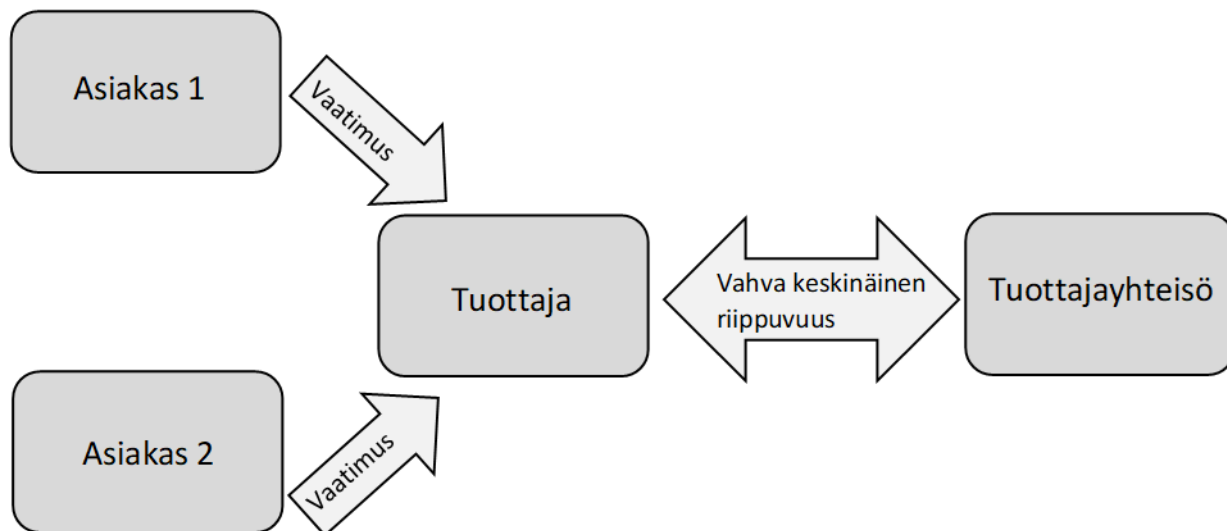
Tässä tutkimuksessa selvitettiin, miten tuottajat voisivat hyödyntää tuottajayhteisöjen tekemää materiaalia osana omaa vastuullisuusraporttiaan. Samalla tutkittiin sitä, mitä, missä muodossa ja milloin tuottajille tulisi raportoida tuottajavastuuseen liittyvistä asioista. Aikaisempia tutkimuksia ei aiheen parista ole, joten tutkimuksen tuloksia ei voida verrata aikaisempien tutkimusten tuloksiin. Tutkimuksen tuloksia käsitellään sidosryhmä- ja legitimizeettiteorioiden kautta.

Haastattelujen perusteella tuottajayhteisöjen tuottamaa materiaalia voidaan hyödyntää osana yrityksen vastuullisuusraporttia. Kuten Stocker ja muut (2020) toteavat, yritysten kannattaa sitouttaa omat sidosryhmänsä osaksi yrityksen toimintaa, sillä yritys voi näin löytää uusia kilpailuetuja. O'Donavanin (2002) mukaan sidosryhmien merkitys yrityksen legitimizeetille on kriittinen. Tuottajayhteisöt ovat tärkeä sidosryhmä tuottajayhteisöihin kuuluville tuottajille, vaikka tuottajayhteisöjen tunnettuus tuntuikin haastatteluiden perusteella olevan hyvin vaihtelevaa. Tuottajayhteisöön kuulumisella nähtiin kuitenkin olevan positiivinen merkitys, sillä se paransi haastateltavien mielestä yrityksen luotettavuutta. Myös Mayers (2007) toteaa tutkimuksessaan, että tuottajavastuuelvoitteiden hoitamattomuus voi vaikuttaa negatiivisesti yrityksen legitimizeettiin. Tuottajat voivat sitouttaa tuottajayhteisöitä osaksi omaa toimintaansa esimerkiksi pyytämällä tuottajayhteisöiltä materiaalia oman raportointinsa tueksi. Toisaalta tuottajat voivat tuottajayhteisöjen kautta tuoda oman äänensä kuuluvaksi ja ajaa kollektiivisesti esimerkiksi raportointiin, kierrätykseen tai materiaalin hyödyntämiseen liittyviä asioita.

Jotta tuottajayhteisöjen tekemää materiaalia voidaan hyödyntää, sen tulee olla sellaista, jota yritys voi itse jatkojalostaa mieleisekseen. Tutkimuksen perusteella tuottajayhteisöjen tekemää materiaalia ei voida hyödyntää sellaisenaan osana yrityksen omaa vastuullisuusraportointia, vaan tuottajayhteisöjen tekemää materiaalia käytetään täydentämään yrityksen itsensä keräämää dataa. Tuottajayhteisöjen tekemää raportointia voidaan siis tutkimuksen perusteella käyttää tiedon lähteenä tuottajan omassa vastuullisuusraportissa. Ainoastaan sellaisessa tilanteessa, jossa tuottajayhteisön ja yrityksen välinen yhteistyö on merkittävässä roolissa esimerkiksi kierrätyksen osalta, yritys voisi haastattelujen perusteella julkaista tiedot jalostamatta niitä edelleen.

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, ettei tutkimukseen osallistuneisiin yrityksiin kohdistunut vielä painetta heidän omilta sidosryhmiltään tuottajavastuun raportoinnin osalta. Parviaisen ja muiden (2017) mukaan etenkin vahvat sidosryhmät voivat vaatia yritystä raportoimaan tarkemmin vastuullisuuteen liittyvistä asioista. Tuottajavastuuseen liittyvää raportointia ei haastatteluun osallistuneiden yritysten toimesta vaadittu todennäköisesti juuri siksi, ettei näiden yritysten omat asiakkaat vaatineet tarkempaa raportointia tuottajavastuunvelvoitteiden hoitamisesta. Toisaalta kuten Hossain ja muut (2022) mainitsevat, voivat sidosryhmien vaatimukset raportoinnin osalta esimerkiksi median avustuksella aiheuttaa nopeitakin muutoksia yrityksen raportointivaatimuksille. Tutkimuksen perusteella haastatellut yritykset eivät olleet varautuneet tilanteeseen, jossa jokin sidosryhmä alkaisi äkillisesti ja voimakkaasti vaatimaan tarkempaa raportointia tuottajavastuun osalta. Tällainen tilanne on esitetty kuviossa 3, jossa sekä asiakas 1 että asiakas 2 vaativat tuottajalta tarkempaa raportointia tuottajavastuusta. Koska asiakkailla on Parviaisen ja muiden (2017) tarkoittamalla tavalla voimakkaampia suhteita tuottajaan, on tuottajan raportoitava tuottajavastuustaan tarkemmin, sillä muuten tuottaja menettää asiakkaansa. Tuottajan ja tuottajayhteisön välillä taas on Parviaisen ja muiden (2017) tarkoittama keskinäinen riippuvuus. Tämä tarkoittaa sitä, että kun tuottaja kysyy tuottajavastuuseen liittyviä tietoja

tuottajayhteisöltä, on tuottajayhteisön vastattava raportointipyyntöön, sillä molemmat toimijat ovat riippuvaisia toisistaan.

Kuvio 3 Sidosryhmien aiheuttama paine vastuullisuusraportointiin.

Sen sijaan virallisen vastuullisuusraportin ulkopuolella tuottajayhteisöjen raportointia voitiin tutkimuksen perusteella hyödyntää vapaammin. Esimerkiksi kierrätetyt määrät, tieto kierrätyksen hyödyistä ja sen yhteiskunnallisesta merkityksestä kiinnostivat haastateltavia. Haastattelujen perusteella hyödynnettävän materiaalin piti kuitenkin olla helposti ymmärrettävässä muodossa, jotta sitä voitiin julkaista myös sellaisille sidosryhmille, joiden tietämys kierrättämisestä on matalaa. Tutkimuksen perusteella viestinnässä käytetyn materiaalin tuli siis olla helposti ymmärrettävää ja kuvailevaa, kun taas raportoitavissa tiedoissa datan oikeellisuus ja tarkkuus oli visuaalisuutta tärkeämpää.

Tutkimuksen perusteella tuottajia kiinnosti kahdentyyppinen raportointi. Tutkimuksen mukaan etenkin kierrätykseen liittyvät tarkat luvut olivat erittäin tärkeitä. Toisaalta tuottajayhteisöjen tekemää raportointia haluttiin myös kuvailevassa ja helposti ymmärrettävässä muodossa, jotta sitä voitiin tiedottaa omissa kanavissa eteenpäin.

Taulukko 5 Malli kierrätystietojen raportoimista varten.

	Markkinoille saatetut laitteet (KG)	Kierrätetty tuottajan puolesta (KG)	Uudelleen käytetty (KG)	Kierrätetty materiaalina (KG)	Kierrätetty energiana (KG)	Loppu sijoitettu (KG)	Maa, jossa käsittely on taphtunut	Maa, jonne käsittely materiaali on viety
Tuoteryhmä 1								
Tuoteryhmä 2								
Tuoteryhmä 3								

Taulukossa 2 esitellään malli kierrätystietojen raportoimista varten. Tutkimuksen perusteella tuottajia kiinnosti etenkin markkinoille saatetun määrän suhteutuminen kierrätykseen palaavan materiaalin määrään. Tuottaja ja tuottajayhteisö tietävät tuottajan markkinoille saatetun määrän, sillä tuottajalla on velvollisuus raportoida markkinoille saattamansa määrä tuottajayhteisölle. Tuottajayhteisöt taas tietävät kaikkien tuottajien yhteisesti markkinoille saattamat määrät, joten yksittäisen tuottajan osuuden laskeminen on matemaattisesti mahdollista. Tuottajan puolesta kierrätetty määrä vaatii hieman laskemista, sillä ensin tulee laskea kaikki tuottajayhteisölle raportoidut laitteet kategorioittain yhteen. Tuottajan osuus tuottajayhteisön toiminnasta lasketaan siis yksinkertaisesti jakamalla tuottajan markkinoille saattama määrä markkinoille kokonaisuutena saatetulla määrällä. Vastauksena saatua suhdelukua käytetään tämän jälkeen kierrätykseen liittyvien tietojen raportoinnissa siten, että esimerkiksi kokonaisuutena kierrätetty määrä kerrotaan yrityksen saamalla suhdeluvulla, jolloin saadaan vastaukseksi tuottajan laskennallinen osuus kierrätetystä määrästä. Tässä kohtaa on kuitenkin hyvä huomata, ettei tällä laskentatavalla puututa yrityksen itsensä tekemään kierrätykseen, vaan laskelman avulla voidaan matemaattisesti laskea tuottajan osuus tuottajayhteisön kierrättämästä määrästä. Mikäli tuottaja esimerkiksi keräisi valtavia määriä materiaalia kierrätykseen samalla, kun yritys ei aseta uusia laitteita markkinoille, on yrityksen osuus kierrätyksestä tällä tavalla laskettuna mitätön ja vaatii näin ollen täysin erityyppistä raportointia.

Kun tuottajan osuus kierrätetystä määrästä on selvillä, voidaan lopuksi ilmoittaa, miten kerätty määrä on kierrätetty. Tutkimuksen perusteella käsittelyyn liittyvät tiedot haluttiin tietää käsittelytavan tasolla. Haastattelujen perusteella tätä tasoa tarkemmalle tiedolle ei ollut toistaiseksi tarvetta, sillä esimerkiksi raaka-aine kohtaisia tietoja ei vielä tarvinnut

raportoida eteenpäin. Tutkimuksen perusteella etenkin materiaalin käsittelymaa oli merkityksellinen. Tutkimuksen perusteella Suomessa tapahtuvaa kierrätystä pidettiin tärkeänä niin sosiaalisen kuin ympäristövastuun näkökulmasta. Toisin sanoen Suomessa tapahtuvaa kierrätystä pidettiin yrityksen legitimitietin kannalta tärkeänä, sillä tällöin yrityksen ei tarvinnut pelätä sitä, että materiaali kierrätettäisi esimerkiksi lapsityövoimaa hyödyntäen. Benhongin ja muiden (2018) mukaan esimerkiksi Kiinassa suurin osa päästöistä aiheutuu juuri ulkomailta tuotavan jätteen polttamisesta ja jalostamisesta. Esimerkiksi kuparijohtojen tai sähkölaitteiden polttaminen ei ole ympäristön kannalta hyvä asia, sillä se pilaa paikallisen ympäristön täysin (Benhong ja muut, 2018, s. 181-182). Tämän vuoksi kierrätysmaan ilmoittamisen katsottiin haastateltavien toimesta olevan tärkeää, kun ilmoitetaan kierrätykseen liittyviä tietoja.

Viimeisenä kenttänä taulukossa on maa, jonne käsitelty materiaali on viety. Tätä tietoa pidettiin haastateltavien yritysten mukaan mielenkiintoisena siitä syystä, että näin voitaisi tarkastella todellista kiertotalouden onnistumista. Toisaalta tiedolla nähtiin olevan myös huoltovarmuudellinen aspekti, sillä Euroopassa on pulaa harvinaisista maametalleista, joten niiden lähettämiseen Euroopan ulkopuolelle suhtauduttiin tutkimukseen osallistuneiden toimesta vastahakoisesti. Todellisuudessa tiedon saaminen voi olla hyvin haastavaa, sillä kierrätyslaitokset kierrättävät myös muiden toimijoiden kautta tulevaa materiaalia. Esimerkiksi sulatetusta kupariharkosta ei voida enää päätellä, saatiinko materiaali juuri kyseiseen harkkoon mistä.

Tutkimuksen perusteella tuottajat odottivat tuottajayhteisöjen raportoivan tulevaisuudessa myös toiminnasta syntyneitä päästöjä. Kaikkien haastateltavien mukaan etenkin scope 3 kategoriaan kuuluvien päästöjen laskemisen koettiin olevan hankalaa. Tästä syystä tuottajayhteisöjen tekemälle materiaalille oli selvästi kysyntää, vaikka käyttötarkoitus oli vielä monilta osin epäselvää. Kaplanin ja Ramannan (2021) mukaan suurin osa yrityksen päästöistä aiheutuu juuri scope 3:n piirissä olevista päästöistä. Tutkimuksen perusteella tuottajayhteisöjen näköalaa etenkin kuluttajatuotteiden kierrätyksen osalta pidettiin hyvänä ja haastateltavien mukaan tuottajayhteisö voisikin

toimia esimerkiksi eri kierrätyslaitoksilta tulevan tiedon kokoajana. Yritystuotteiden osalta tilanne oli eri, sillä tuote on koko elinkaarensa ajan omistajansa omaisuutta. Yritys voi siis itse viedä laitteen kierrätettäväksi maksua vastaan juuri sinne, minne haluavat. Osana sopimusta yritys voi neuvotella haluamansa kaltaisen raportoinnin. Kuluttajatuotteiden osalta tilanne on siinä mielessä erilainen, että tuotteiden omistajuus siirtyy tuottajayhteisölle tuotteen tullessa kierrätykseen. Laitteita markkinoille saattava yritys ei myöskään voi määrittää sitä, minne laite tulee palauttaa sen hajottua. Tästä syystä kuluttajatuotteiden osalta tuottajayhteisöjen tekemällä päästölaskennalla nähtiin olevan kysyntää.

Taulukossa 3 on esitelty toinen raportointiin liittyvä ehdotus. Koska tutkimuksen perusteella etenkin kierrätyslaitoksien sijainti ja toiminnan tehokkuus nousivat esille, tuottajayhteisöjen kannattaisi raportoida siitä, miten ja miksi jokin kierrätyslaitos on valittu. Taulukossa voitaisiin kierrätyslaitoksittain esitellä esimerkiksi sertifikaatit ja mahdolliset ympäristölupien numerot. Lisäksi kierrätyslaitoksesta voitaisiin mainita se, miksi kyseinen laitos on valittu osaksi prosessia. Tutkimuksen perusteella syyn ei tarvitse olla yksityiskohtainen, vaan tärkeämpää on antaa kuva siitä, miksi kyseinen laitos on valittu. Tutkimuksen perusteella etenkin uudelleenkäytön ja kierrätyksen merkitys on yrityksille suuri. Tästä syystä raportissa voitaisiin mainita kierrätyslaitoksittain kaatopaikalle päätyvä materiaalin määrä. Tämä antaisi tuottajille ja tuottajayhteisöille mahdollisuuden seurata kierrätykseen kelpaamattoman materiaalin määrän muutosta laitoskohtaisesti. Samalla käsittelylaitosten vertaileminen tehokkuuden suhteen olisi mahdollista. Tutkimuksen perusteella tuottajille oli tärkeää tietää myös mitä kehitystä tuottajayhteisöjen toiminnassa vuoden aikana tapahtuu. Kuten Van Rossem (2008) toteaa, tuottajayhteisöjen tärkein tehtävä on järjestää ja organisoida laitteiden kierrätys tuottajien puolesta parhaalla mahdollisella tavalla. Tämän vuoksi kierrätyslaitoksessa tapahtuneet muutokset kuten esimerkiksi käsittelyprosessin edistyminen tai uudelleenkäyttöön kelpaavien tuotteiden määrän kasvattaminen voisi olla sellaista tietoa, jolla olisi toiminnan ohjaamisen kannalta merkitystä.

Taulukko 6 Malli käsittelylaitosten tietojen raportoimiselle.

	Sijainti	Sertifikaatit	Syy käsittelylaitoksen valinnalle	Kaatopaikalle päätyvän materiaalin määrä (%)	Muutokset edellisestä vuodesta
Käsittelylaitos 1					
Käsittelylaitos 2					
Käsittelylaitos 3					

Tutkimuksen perusteella näiden tietojen lisäksi tuottajat odottivat raportointia myös sanallisessa muodossa. Sanalliseen muotoon tehtyä raportointia haastatellut yritykset halusivat etenkin päästölaskennan ja kierrätyksen osalta. Esimerkkinä tällaisesta sanallisesta raportoinnista voisi olla sellainen tekstimuotoinen raportti, jossa kerrotaan, miten paljon materiaalia tuottajan puolesta on kierrätetty ja kuinka paljon ja miten kierrättäminen on säästänyt luontoa. Raportissa tulisi kertoa myös, mitä hyötyä kierrättämisestä on ollut. Tutkimuksen perusteella hyöty tulisi kuvata mahdollisimman konkreettisesti, eli esimerkiksi siten, että tämä päästö vastaa lentoa Helsingistä Berliiniin tai automatkaa Vaasasta Kemiin. Toisaalta sanallisesti voidaan kuvata myös esimerkiksi hyötyä siitä, jos osana kierrätystoimintaa voidaan esimerkiksi työllistää heikossa asemassa olevia ihmisiä.

Tuottajayhteisöiltä ei odotettu virallisen muotoista vastuullisuusraporttia. Vain yhden vastaajan mukaan standardimuotoisen vastuullisuusraportin voisi tehdä, jos se olisi koneluettavassa muodossa ja jos se hyödyttäisi tuottajayhteisöä itseään jollakin tavalla. Vain tuottajien vuoksi vastuullisuusraporttia ei siis tutkimuksen mukaan kannattanut tehdä. Haastateltavien mukaan vastuullisuuteen liittyviä tietoja voitiin julkaista esimerkiksi vapaamuotoisina artikkeleina, tiedotteina, taulukoina ja kuvaajina riippuen siitä, mitä kyseisellä kerralla haluttiin raportoida. Tutkimuksen mukaan tuottajayhteisöjen kannattaisi tehdä esimerkiksi kerran vuodessa vapaamuotoinen raportti, jossa selvitettäisiin edellisenä vuonna tapahtuneita asioita. Raporttia ei tutkimuksen perusteella voitaisi käyttää tuottajan omassa raportoinnissa, mutta sen

koettiin antavan tärkeää tietoa tuottajayhteisön työstä ja toiminnan kehittymisestä vuosien välillä.

Yksittäisille tuottajille raportoitaessa raportin asiapitoisuus oli tärkeämpää kuin visuaalisuus. Tämä johtui siitä, että yritykset haluavat käyttää omaan brändiinsä sopivaa ulkoasua julkaistessaan omia tiedotteitaan. Tällaista vain tuottajille kerrottavaa tietoa on esimerkiksi yrityksen osuus markkinoille saatetuista ja kerätyistä laitteista. Tämän jälkeen on yrityksen itsensä päätettävissä, miten he tietoa haluavat julkaista eteenpäin. Tutkimuksen perusteella raportin tulisi olla elektronisessa muodossa ja mielellään siten, että sitä on helppo analysoida ja jakaa tarvittaville tahoille. Kaikkien haastateltavien mukaan esimerkiksi Excel tiedosto oli hyvä väline raportoinnille. Haastateltavien mukaan Excel tiedoston jakamiseen soveltui hyvin esimerkiksi sähköposti. Tutkimuksen mukaan raportointiportaali olisi kaikista paras tapa tietojen jakamiseen, sillä tällöin tiedot ovat jatkuvasti saatavilla ja niitä voi suodattaa jo portaalissa.

Koska tuottajayhteisöiltä ei odotettu virallista vastuullisuusraporttia, ei raportoinnille myöskään aiheutunut selkeitä ajankohtaan liittyviä vaatimuksia. Tutkimuksen perusteella ei myöskään noussut esille vain yhtä ajankohtaa, jolloin kierrätykseen liittyvien tietojen raportointi olisi erityisen tärkeää. Tämä johtui kahdesta asiasta. Raportoituja tietoja tarvittiin etenkin tilinpäätöksen yhteydessä ja koska yritysten tilikaudet päättyvät eri aikoihin, ei yhtä tarkkaa ajankohtaa voitu määritellä, sillä tutkimukseen osallistuneilla seitsemällä yrityksellä oli kolmeen eri aikaan päättyviä tilikausia. Toisaalta vastuullisuuteen liittyviä tietoja haluttiin myös analysoida ja jalostaa mahdollisimman vapaassa aikataulussa, jolloin tietojen tulisi olla jatkuvasti saatavilla. Haastattelujen perusteella reaaliaikainen raportointi olisi haastateltaville mieluisin tapa, vaikka kaikki haastateltavat totesivatkin, ettei raporttia välttämättä hyödynnettäisi kovinkaan usein. Raportin hyödyntämisaste riippui haastateltavien mukaan täysin siitä, kuinka ajankohtaista ja olennaista tietoa raportilta oli mahdollista saada. Haastattelujen perusteella raportin julkaisutiheyttä tärkeämpää oli, että julkaistussa tiedossa päästiin porautumaan yksityiskohtaisempiin tietoihin, kuten kierrätettyihin määriin ja

mahdollisiin päästölaskentoihin. Vaikka tiukkoja aikataulukriteereitä ei haastateltavien toimesta esitettykään, oli haastattelujen perusteella selvää, että raportointia ei voi tehdä kvartaalia pidemmällä aikavälillä. Syy tähän oli, että suurin osa haastateltavista joutui itse raportoimaan esimerkiksi kierrätykseen liittyviä tietoja kvartaaleittain ja toisaalta tuottajien eri aikoihin loppuvien tilikausien päätöksen yhteydessä ei ole muuten ajankohtaista dataa saatavilla.

6.2 Tutkimuksen rajoitukset ja luotettavuus

Tutkielma toteutettiin haastatteluin ja haastatteluihin valittiin seitsemän toisistaan poikkeavaa yritystä. Vaikka haastateltavien vastaukset olivat pitkälti samankaltaisia, voisi niiden sisältö muuttua esimerkiksi toisen haastattelukierroksen kohdalla. Kanasen (2017) mukaan teemahaastatteluja olisi hyvä tehdä kaksi kierrosta, jotta edellisen kierroksen vastausten perusteella luotuja lisäkysymyksiä voidaan kysyä haastateltavalta tarkemmin. Tutkielman johtopäätöksiin vaikuttaa myös se, miten haastateltava ymmärsi kysymykset ja haastatteluissa käytetyt termit. Vaikka kysymykset tuottivatkin haasteita toisille vastaajista, tutkija pyrki saamaan jokaisen vastaajan äänen kuuluviin tutkimuksen aikana. Tutkijan rooli jatkokysymysten esittäjänä on voinut vaikuttaa joihinkin vastauksiin, vaikka tutkijan asema pyrittiinkin pitämään samanlaisena läpi eri haastattelujen. Vaikka yritykset ja haastateltavat henkilöt esiteltiin nimineen, haluttiin vastaukset esitellä anonyymeinä, jotta vastauksista ei tarvinnut sulkea pois sellaisia asioita, joita ei yrityksen nimissä välttämättä voitaisiin sanoa.

Tutkimus suoritettiin vain sähkö- ja elektroniikkalaitteiden tuottajille, joten tuloksia ei voida suoraa johtaa muihin aloihin. Sidosryhmien vaikutus vastuullisuusraportointiin on riippuvainen siitä, miten voimakas sidosryhmä on suhteessa muihin. Mikäli tutkimus sellaisenaan toteutettaisiin esimerkiksi jollain toisella toimialalla, voisivat tulokset olla erilaisia. Tutkimuksen kohdeyritykset olivat jo vastuullisuusraportointia tekeviä, joten tutkimuksen tulokset voivat muuttua myös kohdeorganisaatioita muuttamalla.

6.3 Tutkimuksen hyöty

Tutkimus toteutettiin yhteistyössä ICT, FLIP, SERTY, Recser ja Akkukierrätys tuottajayhteisöjen kanssa. Koska aihetta ei aikaisemmin ollut tutkittu, toimi tutkimus keskustelun avaajana tuottajayhteisöjen tekemän vastuullisuusraportoinnin suhteen. Tutkimuksen ansiosta tuottajayhteisöjen vastuullisuusraportoinnista saatiin uutta tieteellistä tutkimusta, jota aikaisemmin ei ollut saatavilla.

Tutkimuksen perusteella edellä mainitut tuottajayhteisöt kehittävät omaa vastuullisuusraportointiaan, joten tutkimuksesta on myös käytännöllistä hyötyä. Vaikka tutkimuksen perusteella tuottajayhteisöjen ei oletettu tekevän standardin mukaista vastuullisuusraporttia, olivat kaikki haastateltavat yritykset yhtä poikkeusta lukuun ottamatta sitä mieltä, että tuottajayhteisöiltä tulisi saada personoituja raportteja, jotka liittyvät kyseisen tuottajan omaan toimintaan. Tutkimuksen tilaajat saivat siis omaan toimintaansa liittyen tärkeää tietoa omien sidosryhmiensä odotuksista ja voivat näin tulevaisuudessa kehittää omaa raportointiaan paremmaksi.

6.4 Jatkotutkimusehdotukset

Tulevaisuudessa olisi mielekästä toistaa tämä tutkimus sellaisille yrityksille, jotka eivät tee vastuullisuusraporttia. Tällöin vastauksia saataisiin etenkin sellaiselta yritysjoukolta, joihin uusi lainsäädäntö vaikuttaa epäsuorasti ja joilla ei välttämättä ole resursseja vastuullisuuteen liittyvien tietojen keräämiseen ja analysointiin. Mielestäni olisi mielekästä toistaa tutkimus myös eri tuottajavastuualoille, kuten esimerkiksi renkaiden, ajoneuvojen, juomapakkausten tai pakkausten tuottajille. Tällöin voitaisiin vertailla, ovatko tulokset saman kaltaisia eri tuottajayhteisöihin kuuluvien tuottajien osalta vai löytyykö tuottajayhteisöjen raportoinnin väliltä toimialakohtaisia eroja.

Koska tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten tuottajayhteisöjen raportointia voitaisiin hyödyntää, olisi mielestäni tärkeää tutkia myös, mitä lisäarvoa tuottajayhteisöjen kehittämä vastuullisuusraportointi toisi tuottajille. Lisäarvon

tutkiminen olisi mielestäni erityisen tärkeää, sillä lopulta tuottajat maksavat kaikki tuottajayhteisöjen kustannukset ja mikäli raportointi ei tuota yrityksille lisäarvoa, ei sen tekeminenkään ole tuottajan näkökulmasta järkevää.

Lähteet

- Benhong, P., Yu, T., Ehsan, E., & Guo, W. (2017). Extended Producer Responsibility and Corporate Performance: Effects of environmental regulation and environmental strategy. *Journal of Environmental Management* 218 (2018) 181-189.
- Blauberg, T. R. (12.12.2022). Ministerial Adviser at Finnish Ministry of the Environment. Tuottajavastuun joulukahvit webinaari.
- Blowfield, M., Frynas, J. G., Blowfield, M. & Frynas, J. G. (2005). Setting New Agendas: Critical Perspectives on Corporate Social Responsibility in the Developing World. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, 81(3), 499–513.
- Bridoux F., Stoelhorst, J., W. (2012). Microfoundations for Stakeholder Theory: Managing Stakeholders with heterogeneous motives. *Strategic management Journal*.
- Brown, N. & Deegan, C. (1998). The public disclosure of environmental performance information—a dual test of media agenda setting theory and legitimacy theory. *Accounting and business research*, 29(1), 21–41. <https://doi.org/10.1080/00014788.1998.9729564>
- Carroll, A. 2015. Corporate Social Responsibility: The enterpiece of competing and complementary frameworks. *Elsevier* (2015) 44, 87-96
- Cormier, D., & Magnan, M. (2007). The revisited contribution of environmental reporting to investors' valuation of a firm's earnings: An international perspective. *Ecological economics* 62, 613–626.

- Crane, A., Matten, D., & Spence, L. J. (2008). Corporate social responsibility in a global context. Teoksessa Crane, A., Matten, D. & Spence, L. J. (toim.), Corporate Social Responsibility: Readings and Cases in a Global Context. (s. 3–26). London, Routledge
- Deegan, C. (2002). Introduction; The legitimizing effect of social and environmental disclosures – a theoretical foundation. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 15(3), 282–311. <https://doi.org/10.1108/09513570210435852>
- Downie, J., Stubbs, W. (2012). Corporate Carbon Strategies and Greenhouse Gas Emission Assessments: The Implications of Scope 3 Emission Factor Selection. Noudettu 11.12.2022 osoitteesta <https://doi-org.proxy.uwasa.fi/10.1002/bse.1734>
- Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. (2022a). Tuottajavastuu. Noudettu 29.11.2022 osoitteesta <https://www.ely-keskus.fi/web/tuottajavastuu/tuottajarekisteri>
- Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. (2022b). Tuottajayhteisön tehtävät. noudettu 17.10.2022 osoitteesta <https://www.ely-keskus.fi/web/tuottajavastuu/tuottajayhteison-tehtavat>
- Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. (2022c). Tuottajayhteisöt. Noudettu 17.10.2022 osoitteesta <https://www.ely-keskus.fi/web/tuottajavastuu/tuottajarekisteri>
- Elker. (2022a). Sähkö- ja elektroniikkalaitteiden tuottajavastuun asiantuntija. Noudettu 17.10.2022 osoitteesta <https://elker.fi/>
- Elker. (2022b). Rekisteröityneet tuottajat. Noudettu 17.10.2022 osoitteesta <https://elker.fi/tuottajalle/tuottajavastuu/rekisteroityneet-tuottajat/>

Elker. (2022c). Elkerin Intranet. Rajoitettu pääsy.

Elkington, J., (1998). Accounting for the triple bottom line. Noudettu 18.10.2022 osoitteesta

<https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/eb025539/full/pdf?title=accounting-for-the-triple-bottom-line>

Euroopan Komissio. (2021a). Komission tiedoksianto Euroopan Parlamentille, Neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Noudettu 10.10.2022 osoitteesta <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0188&from=EN>

Euroopan Komissio. (2021b). Corporate social responsibility & Responsible business conduct. European Commission. Noudettu 17.10.2022 osoitteesta https://ec.europa.eu/growth/industry/sustainability/corporate-socialresponsibility-responsible-business-conduct_en

Euroopan Komissio. (2021c). Euroopan Parlamentin ja Neuvoston Direktiivi direktiivin 2013/34/EU, direktiivin 2004/109/EY, direktiivin 2006/43/EY ja asetuksen (EU) N:o 537/2014 muuttamisesta yritysten kestävyysraportoinnin osalta. Noudettu 5.6.2022 osoitteesta <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021PC0189&from=FR>

Euroopan Komissio. (2022b). Waste and Recycling. Noudettu 17.10.2022 osoitteesta https://environment.ec.europa.eu/topics/waste-and-recycling_en

Euroopan Komissio. (2022c). Euroopan Parlamentin ja neuvoston asetus akuista ja käytetyistä akuista, direktiivin 2006/66/EY kumoamisesta ja asetuksen (EU) N:o 2019/1020 muuttamisesta. Noudettu 12.12.2022 osoitteesta https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:4b5d88a6-3ad8-11eb-b27b-01aa75ed71a1.0008.02/DOC_1&format=PDF

Euroopan Neuvosto. (2022). Neuvosto vahvisti kantansa yritysten kestävyysraportointia koskevaan direktiiviin. Noudettu 5.12.2022 osoitteesta <https://www.consilium.europa.eu/fi/press/press-releases/2022/02/24/council-adopts-position-on-the-corporate-sustainability-reporting-directive-csrd/>

Euroopan Parlamentti. (2022a). New social and environmental reporting rules for large companies. Noudettu 5.12.2022 osoitteesta <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20220620IPR33413/new-social-and-environmental-reporting-rules-for-large-companies>

Euroopan Parlamentti. (2022b). Sähkö- ja elektroniikkalaiteromu EU:ssa: faktoja ja lukuja. Noudettu 11.12.2022 osoitteesta <https://www.europarl.europa.eu/news/fi/headlines/priorities/kiertotalous/20201208STO93325/sahko-ja-elektroniikkalaiteromu-eu-ssa-faktoja-ja-lukuja-infografiikka>

European Commission. (2022). Green Deal: Sustainable batteries for a circular and climate neutral economy. Noudettu 12.12.2022 osoitteesta https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2312

European Recycling Platform Finland. (2022). Jäsenlista. Noudettu 6.11.2022 osoitteesta <https://erp-recycling.org/fi-fi/jasenlista/>

EPA. (2022). Scope 1 and Scope 2 Inventory Guidance. United States Environmental Protection Agency. Noudettu 11.11.2022 osoitteesta <https://www.epa.gov/climateleadership/scope-1-and-scope-2-inventory-guidance>

Federal Aviation Administration. (2022). Events with smoke, fire, extreme heat or explosion involving lithium batteries. Noudettu 7.11.2022 osoitteesta <https://www.faa.gov/sites/faa.gov/files/2022-04/April%201%202022%20Li-Batt.%20Thermal%20Events.pdf>

Fernando, S., Lawrence, S. (2014). A theoretical framework for CSR practices: Integrating legitimacy theory, stakeholder theory and institutional theory. *Journal of Theoretical Accounting Research*, 10(1), 149-178.

Friedman, J. 2020. *Managing Sustainability*. Business Expert Press.

Greenwood, M. (2007). Stakeholder Engagement: Beyond the Myth of Corporate Responsibility. *Journal of Business Ethics*, 74 (4), 315–327. <https://doi.org/10.1007/s10551-007-9509-y>

GRI. 2022a. Our mission and history. Noudettu 29.11.2022 osoitteesta <https://www.globalreporting.org/about-gri/mission-history/>

Hackston, D., & Milne, M. J. (1996). Some determinants of social and environmental disclosures in New Zealand companies. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 9(1), 77–108. <https://doi.org/10.1108/09513579610109987>

Hassel, L., Nilsson, H., & Nyquist, S. (2005). The value relevance of environmental performance. *European Accounting Review* 14:1, 41–61.

- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2008) Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Gaudeamus Helsinki University Press.
- Herremans, I., Nazari, J., & Mahmoudian, F. (2014). Stakeholder Relationships, and Sustainability Reporting. *Journal of Business Ethics* (2016) 138:417-435.
- HE 141/2022 vp. (2022). Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi jätelain muuttamisesta. Noudettu 11.12.2022 osoitteesta https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_141+2022.aspx
- Hossain, M., Momin, M. & Dellaportas, S. (2022). Do stakeholders' interaction and collaboration influence CSR practice within supplier premises in Bangladesh? A managerial perception study. DOI:10.1108/SRJ-02-2022-0075.
- Ibanez-Flores, V., Martinez-Sánchez, V., Valls-Val, K., & Boeva, M. (2022). Sustainability reports as a tool for measuring and monitoring the transition towards the circular economy of organisations: Proposal of indicators and metrics. *Journal of Environmental Management* 320 (2022) 115784.
- Illinitch, A., Soderstrom, N., & Thoman, T. (1998). Measuring corporate environmental performance. *Journal of Accounting and Public Policy* 17, 383–408.
- Interreg Europe. (2022). Collection and recycling of WEEE: Key learnings. Noudettu 5.12.2022 osoitteesta <https://www.interregeurope.eu/find-policy-solutions/webinar/collection-and-recycling-of-weee-key-learnings>
- Jätelaki 646/2011. (2011). Noudettu 6.11.2022 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110646>

Kananen, J. (2017). Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kaplan, R., Ramanna, K. (2021). How to fix ESG reporting. Harvard Business School Working Paper, No 22-005.

Kirjanpitolaki. 1997/1336. (1997). Noudettu 11.11.2022 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971336#L3a>

Kirjanpitolautakunta. (2017). KPL 3a luvun soveltamisesta PIE-yhteisön ei -taloudellisessa raportoinnissa. Noudettu 11.11.2022 osoitteesta <https://kirjanpitolautakunta.fi/-/kpl-3a-luvun-soveltamisesta-pie-yhteison-ei-taloudellisessa-raportoinnis-1>

Konar, S., & Cohen, M. (2001). Does the market value environmental performance? The Review of Economics and Statistics 83:2, 281–289.

Lindqvist, T. (2000). Extended Producer Responsibility in Cleaner Production. Lund University. Noudettu 11.12.2022 osoitteesta <https://lup.lub.lu.se/search/files/4433708/1002025.pdf>

Lindqvist, R. (2.11.2022) Jäterikollisuus ja kansainväliset jätesiirot. Tuottajavastuuiltapäivä 2.11.2022.

Länsiluoto, A., & Järvenpää, M. (2010). Greening the Balanced Scorecard. Elevation Business Horizons (2010) 53, 385-395.

Manetti, G., & Toccafondi, S. (2012). The role of Stakeholders in Sustainability Reporting Assurance. Journal of Business Ethics 107, 363-377 (2012).

- Michelon, G., Pilonato, S. & Ricceri, F. (2015). CSR reporting practices and the quality of disclosure: An empirical analysis. *Critical perspectives on accounting*, 33(C), 59–78. <https://doi.org/10.1016/j.cpa.2014.10.003>
- Nguyen, Q., Diaz-Rainey, I., Kitto, A., McNeil, B., & Zhang, R. (2022). Scope 3 Emissions: Data quality and machine learning prediction accuracy. Noudettu 11.12.2022 osoitteesta https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4191648
- OECD. (2022). Extended producer responsibility. Noudettu 17.10.2022 osoitteesta <https://www.oecd.org/env/tools-evaluation/extendedproducerresponsibility.htm>
- OP. (2022). Suuryritystutkimus. Noudettu 10.10.2022 osoitteesta <https://www.op.fi/documents/20556/37894072/OP+Suuryritystutkimus+2022/79a2a97d-f199-15c9-e0a6-72f86140c603>
- Orlitzky, M., Schmidt, F. L., & Rynes, S. L. (2003). Corporate Social and Financial Performance: A Meta-Analysis. *Organization studies*, 24(3), 403–441. <https://doi.org/10.1177/0170840603024003910>
- O'Donovan, G. (2002). Environmental disclosures in the annual report; Extending the applicability and predictive power of legitimacy theory. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 15(3), 344–371. <https://doi.org/10.1108/09513570210435870>
- Parviainen, T., Lehtikoinen, A., Kuikka, S. & Haapasaari, P. (2017). How can stakeholders promote environmental and social responsibility in the shipping industry? <https://doi.org/10.1007/s13437-017-0134-z>

- Park, B., Chidlow, A., & Choi, J. (2014). Corporate social responsibility: Stakeholders influence on MNEs' activities. Elsevier 23 (2014) 966-980.
<http://dx.doi.org/10.1016/j.ibursev.2014.02.008>
- Péres, A., López, C., & Los Salmones, M. (2017). An empirical exploration of the link between reporting to stakeholders and corporate social responsibility reputation in the Spanish context. Accounting, Auditing & Accountability journal. DOI:10.1108/AAAJ-11-2013-1526
- Porter, M., & Kramer, M. (2002). The competitive advantage of corporate philanthropy. Harvard Business Review, 80(12), 56–68.
- Rashid, A., Shams, S., Bose, S. & Khan, H. (2020). CEO power and corporate social responsibility (CSR) disclosure: does stakeholder influence matter? DOI:10.1108/MAJ-11-2019-2463
- Refinitiv. (2021). Environmental, Social and Governance (ESG) Scores from Refinitiv. Refinitiv. Noudettu 2021-01-20 osoitteesta https://www.refinitiv.com/content/dam/marketing/en_us/documents/methodology/refinitiv-esg-scores-methodology.pdf
- Recser. (2022a). Omistajat. Noudettu 17.10.2022 Osoitteesta <https://www.paristokierratys.fi/paristokierratys/omistajat-ja-hallitus/>
- Recser. (2022b). Rekisteröityneet tuottajat. Noudettu 17.10.2022 osoitteesta <https://www.paristokierratys.fi/paristokierratys/rekisteroityneet-tuottajat/>
- Ristaniemi, M. (2022). Kiertotalouden sääntelykehikko ja yritykset. Teoksessa Yritysvastuu & oikeus. Toim. Vanhala, Anne – Ristaniemi, Michael. Hansaprint 2022.

Sarajärvi, A., ja Tuomi, J. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi 2018.

SER tuottajayhteisö ry. (2022). Tuottajayhteisö SERTY:n jäsenet. Noudettu 6.11.2022 osoitteesta <https://serty.fi/jasenet/jasenluettelo/>

Stina Wigberg. (7.10.2022). Recser Webinaari. Teams.

Stocker, F., de Arruda, M., Mascena, K., & Boaventura, J. (2020). Stakeholder engagement in sustainability reporting. A classification model. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 27(5), 2071–2080. <https://doi.org/10.1002/csr.1947>

Tarmuji, I., Maelah, R. & Tarmuji, N. H. (2016). The Impact of Environmental, Social and Governance Practices (ESG) on Economic Performance: Evidence from ESG

Tidy, M., Wang, X., & Hall, M. (2015). The role of Supplier Relationship Management in reducing Greenhouse Gas Emissions from food supply chains: supplier engagement in the UK supermarket sector. Noudettu 11.12.2022 osoitteesta <http://dx.doi.org/10.1016/j.jclepro.2015.10.065>

Tojo, N. (2004). Extended Producer Responsibility as a Driver for Design Change - Utopia or Reality? IIIIEE Dissertation 2004:2. Lund University, The International Institute for Industrial Environmental Economics. Lund 2004.

TYNK. (2022). Tietoa tuottajavastuusta. Noudettu 17.10.2022 osoitteesta <https://www.tuottajayhteiso.fi/7520>

UN Global Compact. (2022a). Tietoa meistä. Noudettu 5.12.2022 osoitteesta <https://www.globalcompact.fi/gc-network-finland>

UN Global Compact. (2022b). Kymmenen periaatetta. Noudettu 5.12.2022 osoitteesta <https://www.globalcompact.fi/kymmenen-periaatetta>

UN Global Compact. (2022c). YK:n kestävän kehityksen tavoitteet. Noudettu 5.12.2022 osoitteesta <https://www.globalcompact.fi/kestavan-kehityksen-tavoitteet>

United Nations. (2022a). Sustainable Development Goals. Noudettu 18.10.2022 osoitteesta <https://sdgs.un.org/goals>

Uusitalo, H. (1991). Tiede, tutkimus ja tutkielma: Johdatus tutkielman maailmaan. Porvoo; Helsinki; Juva. WSOY.

Valtioneuvosto 519/2014. (2014). Valtioneuvoston asetus sähkö- ja elektroniikkalaiteromusta. Noudettu 6.11.2022 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20140519>

Van Rossem, C. 2008. Individual Producer Responsibility In the WEEE Directive – From Theory to Practice. Lund University. 2008. ISBN 1402-3016.

Viveros, H. (2017). Unpacking stakeholder mechanism to influence corporate social responsibility in the mining sector. Elsevier 51 (2017) 1-12. <https://dx.doi.org/10.1016/j.resourspol.2016.10.014>

WCED. (1987). Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. Noudettu 18.10.2022 osoitteesta <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>

Yhdistyneet Kansakunnat. (2022). Kymmenen Periaatetta. Noudettu 11.11.2022 osoitteesta <https://www.globalcompact.fi/kymmenen-periaatetta>

Ympäristöministeriö. (2022). Jätesäädöspaketti. Noudettu 17.10.2022 osoitteesta
<https://ym.fi/jatesaadospaketti>

Yu, W., Zheng, Y. (2018). The disclosure of corporate social responsibility reports and sales performance in China. *Accounting & Finance*, 60(2), 1239-1270.
<https://doi.org/10.1111/acfi.12431>

Liitteet

Liite 1. Haastattelurunko

Haastattelukysymykset

Missä työskentelet ja mikä on roolisi yrityksessänne?

Kauanko olet ollut nykyisessä työtehtävässäsi?

Miten osallistut yrityksenne vastuullisuustyöhön?

Kerro miten vastuullisuusraportointiprosessi toimii yrityksessänne?

Kuinka sidosryhmät otetaan mukaan vastuullisuusraportointiprosessiin?

Teettekö päästölaskentaa ja mikäli teette, millä tasolla (Scope 1,2,3)?

Mikäli teette päästölaskentaa, käytättekö laskennassa apuna ulkopuolisia konsultteja ja/tai ulkopuolista dataa?

Käytättekö muuta ulkopuolista dataa osana vastuullisuusraporttianne? (esimerkiksi muiden julkaisemia artikkeleja, kierrätykseen liittyviä kaavioita tms.)

Miten hyvin tunnette tuottajavastuulainsäädännön ja vaatimukset?

Miten hyvin tunnette tuottajayhteisöjen toimintaa?

Onko yrityksenne kannalta parempi, että kierrätykseen liittyvä data (esim. kierrätetty määrä ja talteen saadut kierrätys raaka-aineet) tulee suoraa kierrätyslaitokselta vai, että tieto tulee kootusti tuottajayhteisöjen kautta?

Miten tuottajayhteisöjen tekemää materiaalia voisi mielestäsi hyödyntää osana yrityksenne vastuullisuusraporttia?

Mitä materiaalia kaipaatte tuottajayhteisöiltä etenkin tuottajavastuun osalta?

Mitkä edellä mainituista tiedoista ovat erityisen tärkeitä?

Uuden akkuasetuksen (COM 2020 798) mukaan esimerkiksi sähköajoneuvojen akkujen ja ladattavien teollisuusakkujen, joiden kapasiteetti on yli 2 kWh tulee heinäkuusta 2024 lähtien sisältää hiilijalanjälki-ilmoitus, joka on ulkopuolisen tahon todentama. Mikäli soveltamisala laajenisi koskemaan myös pienakkuja tai sähkö- ja elektroniikkalaitteita, olettaisitteko tuottajayhteisöjen toimittavan elinkaaren loppupäähän liittyvää päästödataa hiilijalanjäljen laskemiseksi?

Samassa asetuksessa tarkennettiin akkujen elinkaaren loppupäähän liittyvien tietojen raportointia kierrätykseen ja keräämiseen liittyen. Nämä vaatimukset ovat joko tuottajan tai tuottajayhteisön vastuulla. Odotatteko tuottajayhteisöjen raportoivan näitä tietoja entistä tarkemmin, jotta voitte hyödyntää niitä osana omaa raportointianne?

Missä muodossa tuottajavastuuseen liittyvää dataa tulisi toimittaa?

Milloin tuottajavastuuseen liittyvä data tulisi toimittaa?

Miten arvioisitte tuottajavastuun ja tuottajayhteisöjen merkitystä osana omaa vastuullisuustyötänne asteikolla 0–5 (0 ei merkitystä, 5 erittäin merkityksellinen). Perustele valintasi.